

STÁDIUM

Stádium Társadalmi és Kulturális Hírlap VII. évf. 2. szám | 2018.

„Nem vagyunk mások, mint folytatásai a régi időnek, a lábnyomok továbbmennek ugyanazon az úton, jó szem kell hozzá, hogy megláthassa valaki, hol végződik az egyik nemzedék lábnyoma és hol folytatódik az új nemzedéké.”

Krúdy Gyula

A TARTALOMBÓL

- Krúdy Gyulára emlékezünk
- Gondolatok a Tokaji Írotáborról
- Fazekas István beszélgetése Dörner György színművésszel, az Újszínház igazgatójával
- Tölgyesi Tibor beszélgetése Karinthy Mártonnal, a Karinthy Színház igazgatójával
- Finta Éva, Petróczi Éva és Borhi György versei
- Jámbor Ivett rajzai

Ára: 300 Ft

A NÉV KÖTELEZ

Széchenyi Márk

Tisztelt Ház, Tisztelt elöljárók! Külön tisztelettel üdvözlöm a vendégeinket, a jelenlévőket!

Széchenyi Márk vagyok, egyenes ági utóda gróf Széchenyi Ferencnek, aki a Magyar Nemzeti Múzeum egyik alapítója. Először nyílik alkalmam arra, hogy e nemes falak között szólhatok önökhöz.

Családunk nemesi rangot 1508-ban honvédő, katonai teljesítménye okán kapott, de gyökereinket egészen a honalapításig vezethetjük vissza. Családunk tagjainak nagyon fontos a hazaszeretet (ez megjelenik a dinasztiaik minden egyes korszakában), akik az ország fejlődéséért, előmenetelért, ha kellett, a vérüket, életüket adták. Generációról generációra adtak iskolapéldát arról, hogy nemzetüket szolgálják, építsék országukat és lehetőségeik széles tárházát fordítsák a közjóra.

Szeretném kiemelni, hogy Széchenyi István görög barátja, Bárány Hodosi és Kizdiai Sina György Simon, bankár, nagybirtokos, filantróp és mecénás, az Osztrák Nemzeti Bank igazgatója, Görögország bécsi főkonzulja, az Athéni Nemzeti Observatórium megalapítója és a Lánchíd építésének legfontosabb finanszírozója, halála után fia, Sina Simon voltak, akik szinte minden ötletét támogatták a Grófnak! Többek között a Magyar Tudományos Akadémia legnagyobb magánadományosa is az ő nevéhez fűződik.

Hasonló nemzetépítő identitása sok nemes családnak volt, ilyenek voltak, csak hogy néhány példát említsék: a Zrínyiek, Zichyek, a Bethlen család, a Batthyány leszármazottak, Rákóczi és hívei vagy akár a múlt századból néhány példát kiragadva az Andrássyak, vagy éppen gróf Tisza István.

Ennek fényében szeretnék néhány gondolatot megosztani önökkel.

Úgy vélem, minden igaz magyar nemesi családnak mozgótorugója a mérhetetlen hazaszeretet volt! Mit is jelentett igazából a hazaszeretet ezen nemesi generációk számára? Erre a választ ezektől a magyar nemes családoktól kaphatjuk meg, hiszen ők voltak azok, akik évszázadokon át a magyarságot elpusztítandó események közepette is igaz istenhittel mentették meg az országot utódaik, a jelenkor számára. Említhetném nemzeti tragédiáink sorait (tatárjárás, török uralom, elbukott szabadságharcaink, világháborúk, Trianon) az ezekből való talpra állítása az országnak, a nemesség kiváló vezetői nélkül szinte lehetetlen lett volna. Innen is hálával gondolok elődeinkre, nagyjainkra!

Ahogy Hunyadi Jánosban tisztelhetjük a nagy honvédőt, ő is egyike azoknak, aki nélkül ma nem ülhetnénk itt, mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy ma is rá emlékeznek, és konganak érte délből és harangok. De ez a hazaszeretet nyilvánult meg Hunyadi János fiában, utolsó szakrális királyunkban, Mátyás királyban is uralkodása alatt. Uralkodásának tiszteletére ebben az évben Mátyás király évét ünnepelhetünk. Neki köszönhetjük a Szent Koronánk hazajövetelét, világhírű reneszánsz építészettünket, egyetemünket!

Különösen kiemelném a pálos rend iránti elkötelezettségét, az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend széleskörű elterjesztését.

Nagy büszkeség családunk számára, hogy egyik kedves ősi nemesi Széchenyi Pál kalocsai érsek is, eme pálos rend magas rangú tagja volt. A pálosok, mint tudjuk, magas rangú nemesek utódjainak tanítómesterei voltak. Szeretnék egy hozzá kapcsolódó személyes élményemről is beszélni: ott lehettem és közreműködhettem Széchenyi Pál kalocsai érsek exhu-

málásánál. Mély és meghatározó érzést indított el bennem és a családomban, amit itt nehéz szavakba foglalni!

Családi örökségünk védelmében hazánk szeretete iránti elkötelezettségünk áll.

Ezt a szellemi örökséget tartjuk mi Széchenyiek a legfontosabbnak, hogy ezt átörökítsük, nemcsak az utódaink számára, hanem a nemzetünk számára is.

Ezért hoztuk létre a Gróf Széchenyi Család Alapítványt, a Széchenyi Szabad Akadémiát, a Magyar Történelmi Családok Emléknapját, a Széchenyi táborát az ifjú generáció részére, valamint Az Év Széchenyi Vállalkozása pályázatot, amivel jó példákat tudunk mutatni a magyar vállalkozóknak.

Díjakat hoztunk létre, egyebek mellett a Stádium-díjat, hogy a magyar kulturális élet területén a fiatal generációk is dönthessenek jövőkéjükkel.

A Széchenyi család alap gondolatának tartja, hogy a név kötelez (Noblesse oblige). Nevünk évszázadokról-évszázadokra, generációkról-generációkra örökített szellemi érték, ezért célul tűztük ki, hogy az 1926-os ma is hatályban lévő törvény cikkelye szerint, oltalom alatt álljon. A Gróf Széchenyi Család Alapítvány 2015-óta a Széchenyi nevet hivatalosan oltalom alá helyeztette!

Mindenki a nemzetgyarapodás oldalán állt, nem véletlen, hogy szépapámat, Széchenyi Istvánt a legnagyobb magyarként tartja számon nemzetünk emlékeztetének szeretete.

Gondolataim zárásaként, szeretnék idézni gróf Széchenyi István imájából és elköszönni családunk jelmondatával:

„Mindenható Isten! Hallgasd meg minden órai imám! Töltsd el szívemet angyali tisztaság szerettel hazám és honfirtársaim iránt.”

„Si Deus pro nobis, quis contra nos?” – HA ISTEN VELÜNK, KI LEHET ELLENÜNK?

*Széchenyi Márk beszéde az Országház felsőházi üléstermében hangzott el, a Hunyadi-emléknapon.

Ady Endre Karácsony

1.
Harang csendül,
Ének zendül,
Messe zsong a hálaének,
Az én kedves kis falumban
Karácsonykor
Magába száll minden lélek.
Minden ember
Szeretettel
Borul földre imádkozni,
Az én kedves kis falumba
A Messiás
Boldogságot szokott hozni.
A templomba
Hosszú sorba
Indulnak el ifjak, vének,
Az én kedves kis falumban
Hálát adnak
A magasság Istenének.
Mintha itt lenn
A nagy Isten
Szent kegyelme sígna, szállna,
Az én kedves kis falumban
Minden szívben
Csak szeretet lakik máma.

2.
Bántja lelkem a nagy város
Durva zaja,
De jó volna ünnepelni
Oda haza.
De jó volna tiszta szívből
– Úgy mint régen –
Fohászkodni,
De jó volna megnyugodni.
De jó volna mindent, mindent,
Elfeledni,
De jó volna játszadozó
Gyermek lenni.
Igaz hittel, gyermek szívvel
A világgal
Kibékülni,
Szeretettel üdvözülni.

3.
Ha ez a szép rege
Igaz hitté válna
Óh de nagy boldogság
Szállna a világra.
Ez a gyarló ember
Ember lenne újra,
Talizmánja lenne
A szomorú útra.
Golgotha nem volna
Ez a földi élet,
Egy erő batná át
A nagy mindenséget,
Nem volna más vallás,
Nem volna csak emnyi:
Imádni az Istent
És egymást szeretni...
Karácsonyi rege,
Ha valóra válna,
Igazi boldogság
Szállna a világra...

A DIÁKOK SZAVAZHATNAK A STÁDIUM-DÍJRÓL

A Gróf Széchenyi Család Alapítvány és a Stádium társadalmi és kulturális hírlap együttműködési megállapodást írt alá – tudtuk meg Fazekas Istvántól, a Stádium főszerkesztőjétől. Mind a Széchenyi család tagjai, mind pedig a Stádium szerkesztői fontosnak tartják, hogy a magyar ifjúság egésze a nemzeti értékeinkről való keresztny gondolkodás jegyében a tudós- és művészvilág felől is érvényes megszólításokat kapjon.

Az együttműködés elsősorban az ezzel kapcsolatos feladatok elvégzését célozza

meg, ennek keretében a jövőben több olyan kulturális eseményt is szerveznek, amelynek minden magyar fiatal a részese lehet. Ebben a közös munkában máris több egyetem és középiskola a partnerüknek mondható. Ennek a megszólításnak a része az is, hogy közösen megalapították a Stádium-díjat, amelynek odaítéléséről a Kárpát-medencei magyar középiskolák diáksága szavazhat majd.

A Széchenyi Istvánt ábrázoló bronzplakettet (és pénzjutalmat) minden évben egy magyar közéleti személy, egy magyar tudós és egy magyar alkotóművész kaphatja meg. A diákok minden évben

március 15-ig jelölhetik azokat, akiket a díjra méltónak tartanak. Ezt követően egyfajta kulturális kampány keretében kell népszerűsíteniük a jelölteket.

A szavazásra minden év szeptember 21-én (Széchenyi István születésnapján) kerül sor, a díjat mindig október 23-án adja majd át a Széchenyi család képviselője. Az együttműködő felek abban is megegyeztek, hogy a Stádium társadalmi és kulturális hírlap magyar ifjúsággal kapcsolatos tematikus számainak tartalmát a jövőben közösen alakítják ki.

(Forrás: Magyar Idők)

„ÚJ UTAK ÉS HIDAK A VÁLLALKOZÁSBAN”

Vigh Tímea

A Gróf Széchenyi Család Alapítvány kezdeményezése által „ÚJ UTAK ÉS HIDAK A VÁLLALKOZÁSBAN” címmel rendhagyó előadásorozatot indított az Óbudai Egyetemen való közös szervezésben.

A rendezvény a Lánchíd átadásának 149. évfordulója alkalmából, 2018. november 20-án került megrendezésre az Óbudai Egyetemen.

Az előadások elsősorban az egyetemistákat szólítják meg, egyrészt azzal a céllal, hogy a már jövőbeni kész tervekkel rendelkező diákokat még motiváltabbá tegyék a szakma sikeres piaci részvevői előtt, másrészt a kevésbé ösztönzöttek számára példaképeket állítsanak, akik saját szakmai életútjuk, vállalkozásuk bemutatásával támogatják és biztatják a hallgatókat.

A nevezetes évforduló kiválóan jelképezi az előadásorozat mottóját, mely hidként szolgál a szakmai életpályájuk előtt álló képzett fiatalság és a társadalom által is elismert, jelentős eredményeket elért idősebb vállalkozásban dolgozó generáció között.

A meghívottak közül külön előadással készülnek az idei év „Széchenyi Vállalkozás 2018” díjazottai is, akik kiemelkedő teljesítményt tudhatnak maguk mögött a különböző piaci ágazatokban.

A találkozó lehetőséget biztosít a jelenlévők számára, hogy közöttük interaktív kommunikáció alakulhasson ki, ahol közvetlenül fordulhatnak kérdésekkel vagy hozzászólásokkal a hallgatók a már vállalkozásban dolgozó leendő szakmai munkatársak felé, akik elért sikereik és megélt, de túljutott kudarcaikon keresztül hasznos tapasztalattal szolgálnak számukra. Az előadás során összegyűjtött információk, olyan többlettudást adnak a kezdő, de határozott vagy éppen még bizonytalan szakmai életpályán lévő fiataloknak, hogy mindenképpen megerősítik őket abban a szándékban, hogy magyarként szakmai tudásukkal nemzetüket szolgálják. Ez a vezérelv fémjelzi Széchenyi István munkásságát is, melyet a Gróf Széchenyi Család Alapítvány hivatott továbbörökíteni.

A MI SZAKMÁNKRA KEVESEBB FIGYELEM JUT

Czifrik Katalin

Magyar Ezüst Érdemkeresztet vett át az államalapítás ünnepe alkalmából Schmidt Monika, a százhalombattai Szülők Fóruma Egyesület elnöke Rétvári Bencétől, az Emberi Erőforrások Minisztériumának államtitkárától Budapesten, augusztus 17-én. Schmidt Monika harminc éve foglalkozik sérült gyermekek és fiatal felnőttek fejlesztésével.

A nevéhez fűződik a Születéstől Felnőttkorig konferencia, amely az elmúlt tizenhárom év alatt a térség egyik legjelentősebb szakmai rendezvényévé vált, valamint a korai szűrés elindítása, amelynek köszönhetően számos kisgyermek kezdheti a születésekor várhatóan jobb eséllyel iskolai tanulmányait.

A Pető András Intézetben végzett konduktorként. Szakmai pályafutását is ott kezdte, a nemzetközi csoportban dolgozott, a mozgássérült gyerekek fejlesztésével és a szülők képzésével foglalkozott. Konduktorként került kapcsolatba a Szülők Fóruma Egyesülettel 1994-ben, amelynek 2000-ben lett az elnöke. A Budapesti Műszaki Egyetemen, közoktatási vezetőként másoddiplomázott 2007-ben, majd „A kora gyermekkori intervenció elmélete és gyakorlata” képzésen vett részt a Korai Fejlesztő Központban 2009-ben. Fontos tapasztalata és meggyőződése, hogy a gyerekekkel csak a családon keresztül, azzal egyetemben érdemes foglalkozni, ezért végzte el a Károli Gáspár Református Egyetem mentálhigiénés szakember szakát. Az SZFE beszűkült anyagi

lehetőségei miatt 2015 óta társadalmi munkában látja el az elnöki feladatokat – a menedzselést, a pályázatírást, a munkáltatói jogok gyakorlását –, és az Érdi Móra Ferenc Általános Iskolában vállalt főállást konduktor-gyógy pedagógusként.

Tizenhárom éve szervezte meg kollégáival az első Születéstől Felnőttkorig konferenciát, amely egyre nagyobb népszerűségnek örvend a pedagógusok, segítő szakemberek és szülők körében Százhalombattán is környékén. A rendezvényen neves szakértők adnak elő a nevelés- és fejlődéslelektan, a pedagógia, pszichológia és társtudományaik érdekességeiről, aktualitásairól. Színvonal mellett az a szakmai és társadalmi összefogás is példaértékű, amelynek keretében évről évre létrejön.

Ugyancsak Schmidt Monika kezdeményezésére indult el a százhalombattai csecsemők korai idegrendszeri szűrése nyolc éve. A vizsgálatok célja azoknak a mozgásfejlődésben tetten érhető késéseknél és zavaroknak az időben történő felismerése, amelyek a későbbi

ekben gátolhatják a gyerekek optimális fejlődését, iskolaérettségét. A szűrés és a mozgásterápián alapuló korrekció az SZFE szakemberei, a védőnői szolgálat és a szülők együttműködésében valósul meg. A rendkívül eredményes gyakorlatot egy éve Törökbálinton is átvették, és mostanra Érden is komolyan érdeklődnek iránta.

Az SZFE a speciális és egyedi fejlesztés mellett több éven keresztül működtetett integrált családi napközit olyan gyerekeknek, akiket nem vettek fel bölcsődébe, illetve óvodába. Évekig az egyesület konduktora fejlesztette a Szívárvány Óvodába járó mozgássérült gyerekeket együttműködés keretében. Az SZFE a Regionális Autista Központ megalakulása előtt gyógypedagógiai ellátást nyújtott autista óvodások számára. Hosszabb ideig nappali ellátást biztosított fogyatékkal élő gyerekek és fiatal felnőttek számára. Az utóbbi években olyan megállapodást kötött a Sérültekért Alapítvánnyal, amely szerint kizárólag a 18 évesnél fiatalabb gyermekeket látja el, az idősebbek számára az alapítvány és társszervezete biztosítja ezt az ellátási formát.

Az SZFE fő támogatója mindig a százhalombattai önkormányzat volt, a város bevételeinek csökkenésével azonban az egyesület anyagi lehetőségei is drasztikusan romlottak. Több munkatársuktól is meg kellett válniuk – mondta Schmidt Monika –, de ezzel együtt a helyi társadalom erős támogatását is megtapasztalhatták. Rengetegen ajánlottak fel számukra önkéntes munkát, 700 ezer forintos támogatás gyűlt össze számukra a Freedom újrési jótékonyági koncertjén, 400 ezer forintot kaptak a TESCO-tól az „Őn választ, mi segítünk” akció keretében. „Nagyon komoly erkölcsi elismerésként éljük meg, hogy a vásárlók a mi szervezetünkre szavaztak.” Legutóbb a VUK edzője, Bálint Tibor ajánlotta fel számukra a Barcelona játékos, Iniesta százezer forintot érő mezét, amelyet ajándékba kapott.

Schmidt Mónikának mindig voltak és jelenleg is vannak szakmai álmái. Szeretné elérni, hogy új iskola épüljön a nagyon öreg és elhanyagolt érdi Móra helyett. Nemcsak az a baj, hogy az épület valósággal düledezik, hanem az is, hogy a súlyosan, halmozottan sérült gyerekek

fejlesztésére még itt sincs hely, illetve infrastruktúra. Jelenleg részben otthon foglalkoznak velük.

„Amit egyre fontosabbnak érzek, az az összefogás. Hinni szeretnék abban, hogyha a szülői szervezetek, a konduktorok és a gyógypedagógusok együtt, közösen tesznek meg minden tőlük telhetőt, megoldódhat a Mórás gyerekek problémája.”

Otthon három gyermeket nevelt fel: 18 éves fia gimnazista, 21 éves lánya a Corvinuson tanul turizmust, 22 éves lánya pedig anglisztika szakon diplomázott, és holland szakon tanul tovább.

A magas szintű állami elismerés nagy meglepetést és örömet szerzett számára. „Egy hónappal ezelőtt hívtak fel a miniszterelnöki hivatalból, hogy elfogadnám-e a kitüntetést. Különösen azért esik jól az elismerés, mert a szakmákra viszonylag kevés figyelem irányul. Azok a gyerekek, akikkel mi foglalkozunk, kisebb eséllyel nyernek tanulmányi versenyt, de annál nagyobb szükségük van a támogatásra.”

(Forrás: Hírtükör)

A „SZIGETI REMETE” ÉTLAPJA

KRÚDY GYULA EVŐNOVELLÁIRÓL

Mohácsi Ágnes

„A nosztalgikus ködfátyol és a kulináris örömök kulisszái mögött nemzeti hagyományainkat mélyen ismerő cinkos író kacsint vissza értő vagy értetlen olvasójára: fejtsd meg a rejtélyt!”

János István: *Krúdy és a magyar múlt* (A Három király történelemlátása)

Krúdy műszövegei az emberi élet teljességét mutatják meg a változatos témák, az időbeli utazások révén, ezért stílustörténeti kategorizálásuk ellenáll a hagyományos besorolásnak. Sok irodalomtörténész szinte számon kéri az öntörvényű szerzőn az átlagos életsemleletét, a határozott epikus struktúrát, a jellemrajzot, a céltudatos alkotói szándékot. Ez olyan lehetetlenség, mintha magán a természetén kérnénk számon a szabálytalan évszakváltást, a mutációkat, a rendkívüli jelenségeket, amelyek látszólag előzmény nélkül bukkannak fel. A művész azonban a valóság és a képzelet világában egyaránt otthonos, közöttük szabadon átjárhat, s nekünk bizony néha nehéz követnünk műveiben az ételek metamorfózisát.

Mit tegyünk, hogy a mindenkor Krúdy-olvasó megfrissülten élvezhesse Krúdy evőnovelláit? Javaslatom, hogy kezeljük a Krúdy-irodalom eddigi eredményeit erről a témáról kaleidoszkópszerűen! Ha mégsem tetszene az átrendezés új rajzolata, akkor ezt az értelmezési kísérletünket tekintsük a János István által javasolt rejtélyjátéknak, de ha mégis, úgy gondolkodjunk el rajta! ¹

Krúdy ún. gasztronómiai témájú művei vagy „gyomornovellái” a gyakran kerültek a figyelem középpontjába: akár közérthetőek, akár szimbolikusak, az ábrázolt korok étkezési szokásait általában nosztalgikus beállításban ábrázolják. Népszerűségüket a 20–21. század fordulóján a megszorodó elemzések és az átszerkesztett kiadások jelzik: békeidőben a vendéglősök, az idegenforgalom, a divat új vendégeket és vevőket talált e régi művekre. Krúdy íróként átadja magát az ábrázolás mámorának, a részletezésnek, olvasóként viszont nem boldogulunk jó néhány szürrealista fordulattal. Az okok feltárásához kellő nyugalommal gondoljuk át, hogy a Krúdy családban a nagyszülők, szülők magánélete is elég sok meglepő, szinte bizarr eseményt tartalmazott, és az sem lehet véletlen, hogy a koraérett Krúdy gimnazistaként is rendhagyó módon gyakorolta az újságírást. Már ekkor látta, hogy az élet hihetetlen témákkal szolgál az olvasók figyelmének ébren tartására. Másrészt családja történelmi hagyományai és a podolini tanulmányok rádobbertették arra, hogy a múlt életnedveik keringését az írói mesterszínű írásművészetének meghatározásakor egyaránt közelebb hozzák a megoldást a filológusi és a posztmodern megközelítések,

a stílusvizsgálatok adatfeldolgozói, hiszen ilyesfajta adottságokkal a századforduló különös történelmi körülmények között a szintézisre törekvés a legtermészetesebb írói módszer, magam pedig a Krúdy-korabeli történelmi idők ábrázolására rendezem el utolsó alkotói korszakának műveit.

Maradjunk az „evőnovellák” szerzői szóhasználatánál, mert ez a cselekvő alanyra irányítja az olvasó figyelmét. Mi adja az evőnovellák sajátosságát: menekülés a jelenből vagy jelenbe? Ha az étkezés tevékenységének magányos és egyedi mibenlétét tekintjük, akkor ez még nem lenne elegendő az irodalmi ábrázoláshoz vagy kifejezéshez, de történelmi korhoz kötött allegorikus vagy szimbolikus értelmezése már kizárja az ábrázolás öncélúságát. Szabályos kérdéseinkre – hogy ti. mi lehetett Krúdy szándéka ezekkel a novellákkal – rendhagyó értelmezői válasz kapunk: tekintettel a téma 1920 körüli felbukkanására, mely az írói pálya legvégéig tart, véleményem szerint ún. álarcos Trianon-novellákkal² van dolgunk. Az író 1918–30-ig a Margitszigeten élt és alkotott időnként „Szigeti remete” álneven, innen van dolgozatom címe is. Elemzendő műveiből fiktív étlapot állítottam össze László János debreceni grafikusművész közreműködésével.

A trianoni békediktátum megkötése már a szerződés aláírásakor ideiglenesen minősült, ezért Krúdy műveiben a változás reménye dominál a fájdalom és a meglepetés fordulataival ötvözve.

Megfigyelhető, hogy Krúdy evőnovelláinak társaságában nagyon sok, hasonló témájú friss reagálású napi publicisztikája van, s emiatt feltételezhető, hogy az író az aktualitásokra is reagálhatott ezekkel a sajátos metamorfózisokkal. Krúdyt 1920 után óvatosságra intette az a tény, hogy 1918-as események és a Tanácsköztársaság alatti szereplése miatt sajtótámadás érte. Politikai véleményét ezért később álarc mögé rejtette: véleményem szerint ezek tették lehetővé a 20-as évektől szaporodó evőnovellák⁴ műfaji kialakulásának megerősödését.

Néhány évvel ezelőtt felfigyeltem *A hónapos retek kalandjai* című írására, melynek lelkes hangja alaposabb szövegvizsgálatra készítetett, és arra bátorított, hogy több, 1920 után keletkezett Krúdy-művet is hasonlóan szemléljek. Nagyon egyszerű anyaga van ennek a tárcanovellának: a piacokon megjelenő tavaszi primőr üdítő látványa a fekete földből kikerülve örömet csal az arcokra, ezért „a téli retket ki kell dobni”. A hónapos retek látenszén ábrázolja nem-

zeti színeinket kínálja élénk a hosszú téli várakozás után, s a Krúdy család életrajzát ismerve miért ne gondolhatnánk határozottan 1848 tavaszára, és novella 1933-as keletkezése kapcsán pedig Magyarország feltámadására? A 20-as, 30-as évek újraolvasott evőnovelláiból most csak azokat „tárolnánk”, amelyekben Krúdy több oldalról is megerősíti azt a feltevésünket, hogy nemzeti épségünk visszaállítását a férfi-nő kapcsolat korábbi metaforái, a historizmus, valamint a megújulást ígérő feltámadás mitikus mozzanatai szövik át ezekben a feltételezett Trianon-novellákban.

1. A szerelmi egyesülésre, szeretetre való vágy novellái

Lássunk-halljunk erről előbb néhány egyértelmű írói nyilatkozatot néhány Krúdy-műből! „Az evés és az étvágy

egy anyaméhből való a nők iránt táplált ellenszenvvel és gusztussal.” (*Miért áll az óra a vendéglőben?*); „A káposztának eme szívgyökerei fiatal korban vetelkednek az első szerelem ízével.”; A magányos vendéglősné „minden szeretetét vendégeire pazarolta, özvegyemberekre, nőtlenekre, elváltakra, s egyéb bajba jutott férfiakra.” (*A kidobott vendég*) Krúdy művészetében a „társadalom krízise a nemek egymáshoz való viszonyában nyilvánul meg – állapítja meg Bori Imre,⁵ s ezt az író azzal a bibliai igazsággal szemlélteti, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, a társ iráni vágy emberi természetünkben adódik. Amikor a magányos ember másik felének birtoklását csak szimbolikus formában érheti el, Krúdynál ez a mindennapi szükségesség evés, étkezés rítusa által történhet⁶ Széfvált párok, elvált vagy elhűvült házások, nőtlenek járnak vendéglőbe

vagy a hajadonok, az egyedülálló nők a gyomor nyújtotta örömmön át szeretnének férfihoz jutni (*Egy pohár borovicska és következményei*). Mások az elrontott ételek az élet harmóniájának megbomlását jelzik, Szindbád például így tanítja a fiát a *Valamely szivhez szóló történetben*: „Mehetnének már – mondta Szindbád egy ebédnél, amikor kevés paprikát talált a pörköltben. – Kifelé áll a szekerünk rúdja.” Krúdy érzelme nőies és férfias ételeket különböztet meg⁷ ezzel is jelezve az étvágy kannibalisztikus mivoltát⁸ A hűtlenné vált nő testének-lelkének megsemmisítése, esetleg újraegyesítése is történhet ételek bekebelezése útján az *Előhang egy kispörköltöz* című novellában, amit bizarrsága miatt az utóbbi években többen is nagy kedvvel értelmeznek. Másutt a gyomorbeteg kifogásolják az ételeket, vagyis az életet, ezért gazdasszonyt fogadnának fel (Ulrik-novellák – *Delikatesz*).

2. Historikus ihletésű evőnovellák

Ferenc József legendás alakjáról, a részletesen feljegyzett életanyagból Krúdy műalkotást komponál: értelmezésünkben az uralkodó a nagy birodalom részeinek összetartozását a „Bécsi csont-hús” pontos időben történő mindennapos fogyasztásával teremti meg (*Mit ebédelt Ferenc József?*). Szinte magunk előtt látjuk a levesben főtt marhahúst Krúdy érzékeltes leírása alapján, amint a császár és király figyelmét a hús közötti csontok, inak sem kerülnek el, mert számára főleg ezek mentén, vonalán a legizletesebb az étel. Épezetünk erre a szép, szabálytalan hússzeletre rávetítheti az Osztrák–Magyar Monarchia területének térképét, amint a Habsburg államapparátust szimbolizáló Ferenc József számon tartja, ellenőrzi a soknemzetiségű birodalom határait! E mű témája látszatra a boldog békeidők biztonsága, de az 1933-as keltezés mögöttes tartalmat sejtet, melyre a novella befejező sorai világítanak rá. A régimódi vendéglőben nosztalgizáló polgárok a „Bécsi csont-hús” kínálata láttán bágyadtan intenek: „Ügyis meddő kísérlet maradna, ellenállni neki – mondjuk, de már nem rajongunk érte, mint hajdanán. Más az íze a húsnak. A csontnak. Talán mert nem tudjuk kellően megérteni.” Ezzel az epilógussal érzékelteti kiváló helyzetfelismerését Krúdy, hogy itt már nem csupán a dualizmus válságáról van szó, hanem a Trianon utáni revíziós kísérletek erőtlenségéről.

Tányérhúst későbbi korból való Krúdy-szereplők is fogyasztanak, és a képek kontinuitása itt már azt sugallja, hogy a „feldarabol” történelmi Magyarország szembesül mindenkor „fogyasz-

¹ Elhangzott 2012. október 4-én, a Nyíregyházi Főiskolán, a *60 éves lenne dr. János István – A tudós, a tanár, az ember* c. emlékkonferencián, rövidített változatban

² Krúdy ifjúkorának feltárásában elvülhetetlen érdemei vannak a nyíregyházi főiskola egykori tanárának, az irodalomtörténész KATONA Bélának (*Krúdy Gyula pályakezdeése*, Bp., Akadémiai, 1971)

³ Pomogáts Béla előszava A röpülő falu, Bp., Noran, 2002, Trianon-novellákat tartalmazó kötethez

⁴ Fülöp László, Bori Imre tézisei

⁵ BORI Imre, Krúdy Gyula, Újvidék, Fórum, 1979

⁶ KEMÉNY Gábor, A szív álmaiktól a gyomor álmaig, Nyr, 1977, 439–57

⁷ „Az uborkasaláta nőnemű dolog volt, tehát férfiak fogyasztották.” Újházi leveles

⁸ BENYOVSZKY Krisztián, Majd megszlek, utóhang egy Krúdy-novellához, Kalligram, XX. Évf. 2011. júl.-aug. 87

⁹ „...ahogy nőni kezdett a távolság az író és műveik világa között, megkezdődhetett az ábrázolásnak és az előadásnak a tárgyasulási folyamata.” BORI Imre, Adalékok Krúdy utolsó pályaszakaszához, = Valóság és varázslat, Bp., PIM és a Népműv. és Propaganda Iroda közös kiadv., 1979., 102

tójával”, a lakosság véleményével is. Az író azt érzékelteti *A kidobott vendég*ben, hogy a csontok, azaz a határok mentén nehéz leplezni a romlást, hiszen az igazságtalan határrendezésbe a magyarság nem tud belenyugodni, gondoljunk azokra a kisebb és nagyobb településekre, akik sikeres ellenállásuk miatt később a Civitas Fortissima és Civitas Fidelissima címek nemzeti elismerésében részesültek. Hússzelet és országrészek fogyatkozása, darabolása, szétesése, nyersedékek: Krúdy alkotói módszere e klasszicizáló korszakában a hasonlóságon alapuló analogikus képalkotás vagy tárgyiasulás.⁹

Az emésztés fázisai nyomon követhetők az emberi szervezet labirintusában: az étel is „állomásokon” halad át, előre lehet tudni az utat. Krúdynál különösen igaz ez az utazva érkező, jó étvágyú szereplőkre, akik a trianoni döntés után megmaradt országunk vasúti átszállóhelyeinek (Nagykanizsa, Szombathely, Püspökladány, Szolnok, Nyíregyháza, Miskolc, Sátoraljaújhely) restijeiben keresik a közelmúlt ételspecialitásait vagy a magukkal vitt ételekkel-italokkal helyettesítik, sajátos módon kötve össze megmaradt területeinket a hiányzó részekkel, így teremtvé meg a kétféle országállapot közötti folytonosságot. Ezek a Krúdy-szereplők a közönség előtti mániákus évéseik útján-módján a jelenben egyesítik újra a szétdarabolt, szétszabdalt történelmi múltat *A jó étvágy titkai*-ban! Ugyanez a módszere Krúdyknak *A garabonciás* című „nyílt” Trianon-novellában, csak ott egy szerelmes levél kézbesítése végett járja be az elszakított országrészeket egy vándordíák, s általa az elcsatolt területek természeti metaforával újra egységbe kerülnek.

Tudunk róla, hogy Móríc és Krúdy hasonló élménygyűjtő módszerekkel dolgozott, mindketten meséltettek maguknak, de míg Mórícznál az ételek enumerációja realiztikus, addig Krúdynál allegorikusnak vélem a feloldatlan metaforasor sajátos alkalmazását. (Nem lehet véletlen, hogy Krúdy többször utal a 19. század nagy lírikusára, Vajda Jánosra¹⁰) *A fogadósné, vagy az elvarázsolt vendégek* című novellában a cifra ruhájú, „csalékony” címszereplő hízélgéssel egyenként veszi rá vendégeit a káposztataposásra. A vendégek beszélő nevei és nemzetkarakteres ábrázolásai rámutatnak Krúdy azon írói szándékára, hogyan kezdeményezik a 20-as években a Franciaországhoz bilaterális szerződésekkel kötött kisantant országai (a fogadósné szintetizált alakja) a nagyhatalmak között lavírozva (négy vendég) Magyarország megtiprását (káposzta - székely és szabolcsi módra)¹¹ A fogadósné „mint egy balkáni herceg” – piros arcán és a selyemruháján viseli a franciák és a kisantant országok színeit: kékkel szeggett sárga szoknyája van fehér és kékkockás kendővel. Angliát a pipázó, oldalszakállas ügyvéd, Bombai úr (-Bombay) jelképezi, aki gyomorhajósként koplalt is „mint egy indus fakír”, a németes nevű Fridmann bácsi öreg gyapjúkereskedő ügynök sváb parasztkról és Svábhegyről beszélgetve Németország nemzetkarak-

terének feleltethető meg, s a névtelen, szótlán és tartózkodó tiroli vendég pedig egyértelműen utal Olaszországra, ő csak „gyalulja” a káposztát. Legelőször Pázmátit, a disznókereskedőt tudja rávenni Aranka a munkára, akinek paprikás tokánnyal kedveskedik. Ki lehet ő? A tokány szó román eredete vezetett nyomra: a testes Pázmáti nevének hangzása alapján is¹² tökéletesen megfeleltethető Románia magyarországi 1919-es intervenciójának, a területkövetelés nagysága és a legnagyobb európai kisebbség annektálása tényeinek kapcsán¹³ Krúdy felismerése, hogy a történelmi helyzet időben történő befolyásolása az állandósítás záloga.

*A kidobott vendég*ben (1927) Krúdy puskinai narrációval bemutatja saját korának fölösleges emberét, Loncosos urat, aki betér az ismerős vendéglőbe, nem rendel, hanem letelepszik egy előfizetéses étkező vendég asztalához és monologizálva kommentálja az ételnyomokból, pecsétekből kikövetkeztetett étlapot. A paradicsomfoltos asztalkendőt meglátva így elmélkedik: „A csont mellett érezni a hús romlottságát voltaképpen, hiába adja a fogadós ibrikben vagy akár tálkában a paradicsommártást”. Ez a „csendélet” úgy is értelmezhető, hogy a „vendég” saját hazájában ki van szolgáltatva a rossz helyen meghúzott országhatároknak. Loncosos úr szerint még a pecsétes ebédjegyeknek is paradicsommártás szaga van: az előfizetéses vendégeknek, azaz a trianoni szerződő feleknek ezt éreznük kell! Később a megfordított asztalkendőn sóskamártás nyomait pillantja meg Loncosos úr: „Az élet és étel csak tavaszkor ér valamit, amikor az ember azt hiszi, hogy ő találta meg az első sóskát a kertben, amikor azt gondolja, hogy egyedül van a világon, akire rábízott az élet végigélése.” Az olvasók is érzékelhetik, hogy a tavaszi forradalmak „zöldül”, fiatal hitéről lehet szó. Loncosos szeretné legalább kibeszélni a fájdalmát, a reményeit, de ekkor elzavarják, mert nincs pénze, se hitele, de hite igen! Asztaltársát azzal *fenyegeti meg* (kiemelés M. Á.), hogy legközelebb a kenyér jóságáról és a bor édességéről fog beszélni, s emelt fővel távozik. Szerintünk itt a fehér asztalkendő piros és a zöld színű mártásnyomai a magyarokat „feldolgozó” franciás konyhát idézik, viszont a kenyér és bor ebben a kommentálásban nemzeti jókívánságaink újévi rekvizituma, tehát a reménység.

Krúdy *Delikatesz* (1929) című evőnovellájának különös témája, hogy a rossz emésztésű Ulrik úr úrsághirdetés útján politizáláshoz is értő gazdasszonyt keres: Esztragon Lili (neve mártást is jelent) diétára fogná, de ezt Ulrik úr nem fogadja el, inkább visszatérne a megszokott magyaros ételekhez. Ez a mű allegorikus diagnózis a 20-as évekről: Krúdy lehetőségként veti fel, hogyha a Trianon utáni rossz közérzet helyreállítását kíván, akkor ezt nem változtatással, hanem a korábbi állapot revíziójával lehetne elérni. Ulrik felméri a jelenlegi nehéz helyzetet és a kis adagokban fogyasztott készételeket. A franciás nevű „dieterikus” gazdasszonyjelölt szerint az ízlés megváltozásának egy delikát

volt az oka: Tisza Kálmán Bihari pontjai, melyet a jelenlévők titokzatos étellé lényegítettek át: egyesek ringliúznék (azaz fűszeresnek) ismerték, mások bonbonnak gondolták. Ismeretes, hogy a kiegyezés után Tisza Kálmán balközép pártprogramja, a *Bihari pontok* szerint (1868) Magyarországnak önálló és szabad országgként meg kell változtatnia az ellentmondó törvényeket. Ez a javaslat annak idején a nemzet hasznára lett volna, (később Tisza „szögre akasztotta”) s azért minősül Krúdy korában is a politikai csemegének, különlegességnek, mert a trianoni állapotban az elszegényedett, „diétán” tartott nép is hasonlóra vágyik. Ezt a szándékot Krúdy magyaros ételek által fejezi ki: a megszokott étel, az evés mint az élni akarás allegorikus kifejezőeszközei. Ha az ilyen recept szerint főzött ételeink éltetik, táplálják igazán a nemzetet, akkor e novellában az „Extra Hungariam non est vita, si est ita, non est vita” szállóigéje egy újabb, Krúdy-féle értelmezést nyer.

A *Kérek egy feketét!* (1932) című tárcanovellában a kettős személyiségű kávékereskedő Vay Sándor (Sarolta) az étkezést záró kávéivási szertartásról úgy tesz „vallomást”, mint hajdani kuruc hőseink a török száműzetésben. Tehet is, hiszen családneve a magyar történel-

egy hét múlva is szívesen látná régi szerelmét - természetesen vendégként, így aztán legalizálva újíthatják fel kapcsolatukat. 1920. június 4-e pénteki napra esett, ezért Péntek úr neve e dátumot allegorizálja értelmezésünkben. A művekből megtudhatjuk a szereplők életkorát, és azt, hogy a pincér románca a trianoni évszám környékén lehetett, azaz a szerelmesek szétválásztása külső döntés révén történt. A románc feleléstése a pénteki vendég révén farsangban történik, azaz a párválasztás örömeinek idején, ezzel a cselekménymozzanattal is nő az elválasztott részek újraegyesítésének írói reménye. Ahogyan Krúdy kimozdítja helyükről saját szereplőit, úgy változtat ő maga is szerzői nézőpontot: hinni akar, hinni kell egy jobb jövőben, ami helyzetfelismeréssel, alkalmazkodással a szép, régi idők folytatása lehetne. Krúdy úgy táplálja az országot vesztett olvasóit allegorikus evőnovelláival, mint a reményt Világos után a bujdosó ál-Petőfik, hiszen erről regényt is írt.

3.Mitikus és keresztény motívumokat tartalmazó evőnovellák

A mindennapos evés szertartása Krúdy számos művében csak első olvasásra látszatélet, életpótló ínnyekedés, holott egy keresztény rítus rejlik mögötte: az áldozás vagy az úrvacsora szentségéhez hasonlóan az ételek átlényegülnek. Olvasatainkban a megalázott, kifosztott, szenvedő Magyarország és hívei bíznak a feltámadásban, hiszen Krúdy még 48-as nemzeti ünnepünket is így szakralizálja a *Magyarok délibábjában* (1921): „Márciusban (bármilyen kormány volt uralmon) az arkangyal megszólaltatta kürtjét az imént eltűnt Magyarország felett (...) Csodálatosak voltak a halottak, akik csaknem félszáz esztendeig visszajárogattak Első Ferenc József idején.”

Krúdy nem mondható vallásos írónak, de művei címében, témáiban, nyelvi eszközeiben egyaránt alkalmazza az egyházi ünnepek és szokások rekvizitumait. A szimbolikus keresztény ételek, a hal, a kenyér és bor több művében is megjelenik, s a Péter-Pál napján kezdődő aratásról, a Szent István-napi kenyérről, a szüretéről ünnepi hangvételű publicisztikai írásokkal adózik Krúdy. Különleges metonimiái („életünk bora”, „életpince”) ¹⁴ és a kifejtett metafora egyenesen a trianoni Magyarország megszemélyesítéséhez vezet az *Újbor* című írásában: „Az újbor jelenti az ifúságot. Jelenti a megújuló felgyűlő, feltámadó vérkeringést a nemzet testében. Ő útjában azt a térképet nézegeti, amelyre még a régi Magyarország van rajzolva, nem tudja, hogy alázatosan kell már köszönni a szomszéd vármegyében utazónak...” Pessimista ellenpélda 1927-ből a *Pesti gasztronómia, vagy a forgalmi adó muladozása* című tárcája, melyben megdrágult ételeink nyersanyagának allegorikus „haláltánc”, azaz zöltségeink, gyümölcsjeink fonnyadása, színe vesztése jelenik meg a megújulás, a feltámadás reménye nélkül.

Egy hiteles disznótor történetét előbb tárcában (*Disznóölés a Margitszigeten*) majd a *Kis Daniél napja* című novel-

¹⁰ Utolsó szivar az Arabs szürkénél: Vajda verseskötetének lapjaiba csomagolják a tepertőket az ezredes részére;

¹¹ A nagy étvágyú ember: hasonlóan a főszereplőhöz a szintén nagyétkű Vajda éhkoppon marad .

¹² fr. passe-moi 'add ide' vagy passer 'elhalad', 'átmegy' jelentésben

¹³ ÁDÁM i.m. 32-36., 112

¹⁴ A szüreti gondok a megszedett szőlőtől fölött 1926

¹⁵ IPOLYI Arnold, Magyar Mythologia, Bp., Európa, 1987, 557-558.

¹⁶ „...viszonyát olyan decensen tudja szóni Szent Mihállyal, hogy a legkevésbé sem csorbul meg attól a veje és a lánya házassága.” CZÉRE Béla: Krúdy Gyula, Bp., Gondolat, 1987, 263-64.

¹⁷ I. Magyar Hiszekegy szövegváltozatai

lában írja meg Krúdy. Főszereplője, a fiatal házaspár Szent Mihály élete viszont messze állhat a valóságtól vagy kivételes eset: felesége kissé kellelten fiatalasszony, akinek a hódításban szinte vetélytársa velük élő saját anyja. A mítikusan ábrázolt disznótörő szertartás tornája¹⁵ középkori hangulatú ügyességi versennyé válik, az anyós mindentudó, felkent papnőként szolgál és osztja a kegyeket papucsferj vejének, s ez által szinte megfiatalodik¹⁶ A történet értelmezésének egyik részét a *Szegény ember malaca* tárcsa szövege adhatja: a disznóöléshez „az emlékezet és a megbízható hagyomány” szerint a férfiak értenek igazán, és nem minden asszony képes a szolgálatra. Értelmezésünkben a két nő szereplő sajátos kapcsolatban szolgál egy férfit, de ez a megosztottság kezelhető mindhármuk számára. Az állattal való hosszas küzdelem az elveszítettkért, a holtakért való engesztelő lovagi tornára, áldozati „játékra” emlékeztet, melynek részvevői összetartanak.

Krúdy alkalmi írásaiban élénk tárja az egyházi ünnepekhez tartozó ételeket, végén az éhező cigány varjúlevésével (*Betekintés a naptárba*). Böjtről, a húsvét előtti megtisztulási, bűnbánó időszakról éppen élete utolsó évében, a legnehezebb időkből ír a legtöbbször. Kiemeli a pénteki nap böjtös ebédjét, hiszen június 4-én, pénteken írták alá a trianoni szerződést, mely nemzeti gyásznap lett. *A kéményseprőhöz* című 1923-as tárcájában ezt az időpontot másfajta képekben, de hasonló értelemben komponálja meg Krúdy a fekete emberről: „A péntek a kéményseprő napja. Pénteki ember ő, aki a böjtös napokon szokott a zsíros kürtökben dolgozni.” Az ünnep előtti nagytakarításról szólva így szövi tovább gondolatait: „...mennyivel inkább szükséges a szellőzködés ott, ahol a szárnyas gondolatok lábába a gombok szoktak kapaszkodni, ahol a pókháló befedi az ablakot, bármennyire szeretne látni kifelé a lélek szeme.” Nagypéntek után pedig húsvét vasárnapja is elkövetkezik, így gondolja tovább az olvasó. Korábbi történelmünk szakrális lehetőségét

látott II. Rákóczi Ferenc nagypénteki halálában, mely a bukott szabadságharc újjáéledését is magában hordozta a fededelem hívei számára, s köztudomású, hogy trianoni halálbécé fekete péntekje hasonló reményeket ébresztett.

A gyomor örömei kötetben 1933-as keletkezéssel négy egymás utáni evőnovella a homonímák nyelvi ötleteire épült, melyek kellően aktivizálják a meglepett olvasót. A resti, restaurácia szavak a restaurációt, a zónaételek a Trianon előtti vasúti zónákat, a csík halféle Csík vármegyét, a sonkapác a „pácban van” szólásunkat idézi meg.

Farsangi és böjti örömeink: a hal című Krúdy-novellából kiviláglik, hogy az állgasztronómia ürügy a trianoni áthalások megteremtéséhez. Az író először is rámutat, hogy a „február nagy jelentőségű”, mert jókedvet és bűnbánatot egyszerre gyakorolhatunk, de „(a) farsangi tánchoz nem sok közünk van (legfeljebb ahhoz a tánchoz, amelyet a terített asztal láttára vagy pohárral a kezükben járnak el jókedvű emberek)”: ami az egyiknek öröm, a másiknak nem az. Utána a tiszai és balatoni halak elkészítési módját adja meg, és kommentálja. Elmélkedik a „hivatalos recept” félrevezető tanácsán, hogy miért ne a nemes halakat tegyék a halpaprikákba, „pedig tán ez volna a halpaprikák titka”, s valóban, az ország felosztásánál nem kaptuk meg az értékes darabokat. „Főleg nem szabad közel mennünk a népgyűléseket előidéző mázsás harcokhoz, amelyeket olykor a halászok a Dunából emelnek ki.” A nyugatról ideuszó taszító küllemű ragadozó hal jelenlétét már szinte fenyegetőnek tünteti fel Krúdy. Szerinte azt is nehéz eldönteni, hogy szebb a hal: élve vagy halva. Azt már csak mi gondoljuk tovább, hogy előbb-utóbb úgyis terítékre kerül. A befejező rész alcíme beszédes, látszólag alig illeszkedik az eddigiekhez: *Királyok és hercegek a hal mellett*. A francia konyha leleményesen elkészített böjtös halai közül a Krúdy ifjúságát szimbolizáló pisztráng jellemzése zárja a novellát a szerző lábujgyeze-

tében: „...mindig a víz árjával szemközt szeret üszni a leggyorsabb hegyi folyókban, így a Poprádban. A hozzáértők azt mondják, hogy ezt azért teszi, mert bőre folytonosan viszket, s így csillapítja érzékenységét. Megnyúzva szokás fogyasztani.” Mennyi fájdalom lehetett Krúdyban az ifjúkorában oly szeretett elcsatolt Felvidék miatt, de a nemzetiségi politika szarkasztikus jellemzését is kiérezzük e sorokból.

Az *Egy farsangi leves hiteles története* négy részben taglalja egy magyar apróhal, a csík rókaként való zsákmányul ejtését, és éhes farkasként való felfalását. A kis halak elevenen való megfőzésének halálsikolya a legtávolabb lévő, névazonos Csík megye megszerzését asszociálja. A fehér kenyérszeletekkel tálalt piros káposztaleves „tartalmazza” a magyar trikolor színeit – fekete csíkokkal! A farsangi csíklevés az evők, azaz a trianoni döntéshozók örömét jelenti, a farsangot azonban mindig böjt követi, erre gondolhat az olvasó a többi böjtös novella társaságában tálalt mű kapcsán.

A böjtölés tudománya című novella már ironikus hangvételű, mert Krúdy a franciás heringsaláta és a magyaros húsleves negatív leírásával jellemzi a tilalmat, többször kiemelve a pénteki napot. Ezután a böjt megszegésére buzdít hústalan-húsos ételpárosításokkal valamint elérhetetlenül drága csemegékkel. A gyónásszerű monológban az író saját vétkének büntetlenségén örül, és szerinte „elegendő napjában délig böjtölnünk. Mert délelőtt jóllakni még normális időben sem illendő.” A világi hangvételű írás művészi ambivalenciája, hogy a valóság hiányát pótolja a képzelet, és a kényszerű erényként lehet értelmezni.

*A gábli történet*ben csonka-Magyarországot többek között vasúti átszállóhelyek zónaételeivel szemlélteti Krúdy, így jelezve a villásreggeli kis ételadagokat rendelő vendég kényszerűen „böjtös” anyagi helyzetét. A fél pár virslik, azaz pájslik, a pörköltmaradékok és kisugylyások rácosan, paradicsommal vagy to-

tosan, krumplival tetézve képzeldők el. A savanyútüdő és a tányérhús 11 órai tálalása „...a gábli pontos ideje a földkerekségen. Nem lehet rajta változtatni, nyugodjunk bele” – fejezi be művét a lemondás hangján Krúdy.

A húsvéti sódar titkai a pácolás rendhagyó időtartamában valamint az egyedi páclé készítésében rejlenek, holott az ősi recepten nem ártana újítani. Fontos még az erős salétromozás „különösen a csontmelléken, a húsvéti alkalomra szánt sódar” esetében. Értelmezésünk szerint Magyarország kibírta ezt a „csontig hatoló” hosszas folyamatot, amikor hagyományosan „pácban volt”. A párbeszéd formájú novella tanácsadója és az író „megtárgyalják” azt is, hogy a sódarnak „mindennap más és más oldalán kell neki tölteni az idejét [...] nem lehet elhanyagolni, mert az ember saját magát károsítja vele. Ápolni kell önkelmét ebben a kritikus időben. – Ígérjük, hogy ápoljuk - feleltünk Kiskerti komoly szavaira.” Ma már tudjuk, hogy a trianoni tárgyalások körül időnként lankadt a magyar politikusok figyelme, ezért nem tudtak „jól helyezkedni”, de a novella ünnepélyes ígérete már csak egy következő húsvétra vonatkozhat. „Érdemes feljegyezni, mert a modernebb életmódnak is helyet adott elgondolásában” – ezzel a tanulással zárja a novellát Krúdy, s itt az olvasó egy elszalasztott történelmi modus vivendire gondolhat. Megfigyelhető, hogy ezek az utolsó allegorikus novellák egyre komorabb színezetűek lesznek.

Ahogy Krúdy átjár a múltból a jelenbe, úgy alakulnak át vagy tárgyiasulnak bizonyos ételek az írói mondanivaló művészi szolgálatában. A *Villásreggeli*ben pájslinak nevezett reggeli gyanánt eleve csak fél pár virsli rendel a vendég egy eldugott helyen lévő kisvendéglőben (Kis-Trianon múltjának jelentéktelenségére utalhat ezzel), s helyette a vendég egy kisujj darabját találja a rácos, azaz paradicsomos zaftban, emiatt aztán a hely elveszíti a jó híret. Allegorikusan értelmezve Magyarorszá-

g megcsönkítése egyes tárgyalófelekből visszatetszést váltott ki: tény, hogy az amerikaiak elhagyták a helyszínt, az angoloknak és az olaszoknak is komoly fenntartásaik voltak.

Mi a közös az evőnovellák háromféle allegorikus kifejezőmódjában? Írók és olvasók életünk során egyaránt bízunk a szerelem, a kedvező sorsfordulatok és a halálon túli feltámadás csodájában, s a magára maradt, sebzett trianoni Magyarországnak is hinnie kellett az elveszített területek újraegyesítésében. Ez a remény sokáig eltette népünket¹⁷ Krúdy azonban lassúnak találta a csodavárás tempóját, és ezért hát íróként felgyorsította: evőnovelláiban a mindennapi élethez szükséges ételek-italok ürügyén hamarabb összebékülhettek a tények és a vágyak. Krúdy 1920 előtti írásaiban álomba menekül ugyan, de *Az 1933-as álom* című szimbolikus novellájából kiderül, hogy az éhség elől aludni tért veszélyes, mert az álomban talált pénzt felébredve nem leli meg a főszereplő, s ez kiábrándulással és csalódással jár. A témaváltás oka tehát az lehetett, hogy az álmok illúziójánál az evés jelenvalósága feltételezhetően nagyobb hatással lesz az olvasóra. Ilyen irodalmi önbírálatra csak a legnagyobb írók képesek!

1932-ben Móricz és Krúdy megosztva kaptak Rotheimer-díjat egy Trianont ellenző angol szimpatizánstól, s erről Kosztolányi ír méltatást a Pesti Naplóban, de nem utal a két író állásfoglalására, csak legutóbbi műveikre (Móricz *Forró mezők*, Krúdy *Az élet álom*). Mindkét díjazottnak és a méltatónak is vannak Trianon-novellái, s ezek az írói gesztusok beszédes elismerései a történelmi Magyarország újjáélesztése melletti elkötelezettségüknek. A kortársak közül Juhász Gyula szerint Krúdy a nemzet virrasztója, mert szomorú és vidám igaz történetei ébresztik, életben tartják a „csonka, rab” magyarságot a következő hajnalig. Kosztolányi pedig egyenesen Vörösmarty utódját látja benne, amikor így nevezi: „süllyedő világban utolsó, legelső/ cigány.”

A NEMZET EGYSÉGÉT HIRDETŐ SZÍNDARAB

Erdei Zoltán

Hatalmas siker lett Fazekas István százhalombattai írónak a gróf Széchenyi Istvánról szóló színdarabja. A Harkányi Szabadegyetem telt házas közönsége szünni nem akaró tapssal köszönte meg az előadást. Az ősbemutató november 13-án volt.

A pillanat érkezése című monodráma 1825. november 3-án játszódik a pozsonyi képviselőház oszlopcsarnokában. Széchenyi István, a felsőház tagja, azon töpreng, hogy belépjen-e az alsóházba (a követek házába), ahol szava az akkori szabályok szerint nem lehet, s elmondja-e a nyelvünkért és tudományos életünkért való, tereket és látóhatárokat kitérítő, s egyben jövőt is teremtő beszédét. Ennek a töprengésnek, a legnagyobb magyar hatalmas belső konfliktusainak részese a néző már az első mondat után, s Széchenyivel együtt ismerheti fel társadalmi megosztottságunknak történelmi okait, a műveltség, a nemzeti érzés és a haladás összefüggéseit, valamint azt is, hogy vannak alapértékeink, melyek minden időben a politika fölött állnak. A színdarab egyik nagy erénye, hogy Széchenyi naplójá-

hoz hűen hangsúlyozza nemzeti hagyományaink és a keresztény értékrend fontosságát, s ezáltal Széchenyi gondolatait nemcsak közelebb hozza a ma emberéhez, hanem azok aktualitását is felmutatja. Fazekas Széchenyije így sóhajt föl: „Széthúzásunk az oka minden bajunknak.” Aztán, talán egész Európának üzenve, egyik gondolatmenetét ezzel a megállapítással zárja: „Csak akkor élhet a jog, ha vannak olyanok, akik éltetni tudják. Ezek hiányában minden törvénytelen.” S mintha a mai magyarságnak mondaná: „... ahhoz, hogy közösen tudjunk munkálkodni, egy nyelvet kell, hogy beszéljünk!” A monodráma dramaturgiailag több olyan újdonságot is bevezet, melyek által a belső ellentétek láthatóbbakká, érzékelhetőbbekké válnak. Ezeket az újításokat a rendező, Bártfay Rita is merészen vállalja, s hagyja a darab lírai betéteit is érvényesülni. Így a nagyszerűen játszó Jánosi

Dávid játéka nemcsak felemelő lett, hanem lélekkel teli is, s ez a lélekkel teli előadás a közönségre is kihatott.

Az ősbemutató előtt a szerző gróf Széchenyi Tímeával, Széchenyi István kisebbik testvérbátyjának egyenes ági leszármazottjával, a Gróf Széchenyi Család Alapítvány kuratóriumának elnökeivel beszélgetett, aki szót ejtett a trianoni problémákról, az ifjúság helyzetéről, a nemrég megalapított Stádium-díjról. A pillanat érkezése című színdarabot könyvben is megjelentető kiadói ajánlást idézve Fazekas monodráájáról úgy nyilatkozott, hogy az Illyés Gyula szavait erősíti fel bennünk, s teszi visszhangosabbá, mely szerint: „Egy korszak attól lesz múlt, hogy megírják... s valamire való múlt megteremtéséhez néha nagyobb erő kell, mint a jövődöféhez: mindent pontosan a helyére kell tenni.”

ÖTHAZÁBAN

Jegyzetek, úti tünődések

Ozsváth Sándor

Vonaton

A Keletiből még pontosan indul a belgrádi gyors, később olykor csak döcögünk, nyílt pályán is meg-megállva, úgyhogy van idő társalogni meg gyönyörködni a kunsági, bácskai tájban. Újvidékre megyek. A kupében eleinte négyen ülünk, az ablaknál két – húsz év körüli – fiú, szerbül társalognak, szemben velem szép korú férfiú (ő csak Kiskőrösig utazik). Később még két szerb lány kéredezkedik be, egyikőjük tört magyarsággal kérdi: Novi Sadig lehet? Feltűnik, hogy a szerb csacsogás közben a fiúk milyen szabatosan használják a magyar megnevezéseket (Móri borozó, Nyugati aluljáró). Kiskőrös előtt szedelőzködni kezd útítársunk, mire a fiúk gyermekesen hangos csókolommal, a „Novi Sad-os” lány meg viszláttal búcsúzik tőle. A határon ilyenkor kötelező kényszerű ácsorgást kihasználva rákérdezek a magyar szóra. A két fiú hibátlan magyarra vált, a lányok egyike hallgat, a „bekéredezkedő” néha bele-beleszól társalgásunkba.

Igor és Zsolt. Mindkét fiú tősgyökeres újvidéki, gyermekkori jó barátok. Igor a Corvinus Egyetem hallgatója, éppen tárgyalástechnikából vizsgázott, s most nagyszüleihez utazik – haza. Apja-anyja szerb, felmenői közül csak egyik nagy-anya volt magyar. Jugoszlávia szétesése után az apa terménykereskedésbe kezd, egészen Moszkváig löki az üzlet lendülete, három év múlva azonban visszajönnek, de nem Szerbiába, hanem a nyugalmasabb Pestre. Igor itt kezdi iskoláit, minden osztályt magyarul jár, itt érettségizik, itt jár egyetemre. Mint magyar állampolgár, most magyar útlevelel látogat szülőföldjére. Zsolt viszont – Igor szavaival élve – „full magyar”, s minden felmenője az. Újvidéken óvodától érettségig magyarul tanult. Mint szerb állampolgár, szerb útlevelel ingázik. Pesten, a Zeneakadémia trombita szakán tanul. Ha együtt vannak, többnyire szerbül beszélnek. A magyarul is próbálkozó lány szintén újvidéki, minden őse szerb, de szülei – az otthoni bizonytalan körülmények miatt – jobbnak látták, ha Pesten folytatja tanulmányait angolul, a Közép-európai Egyetemen. Szabadkára érve szinte egyszerre cserélnek kártyátmobiltelefonjaikban, innentől elvértve már csak Zsolt beszél magyarul.

A Dusana Danilovicán. Barátaim tulajdonképpen nem is újvidékiek, a már nyugdíjas házaspár, Júlia és Josif bácskai magyar falvakból került a nagyvárosba (József örök bosszúsága, hogy elvett keresztnevét nem tudta visszaszerezni). Aktív korban az asszony tanítónő volt, a férj meg technikus. Fiuk Magyarországra nőiült, családjával Debrecenben él, de munkája Pozsonyhoz köti. Hetente ingázik lakó- és munkahelye között, két-három havonta meg a Pozsony-Debrecen-Újvidék háromszöget járja. Már lányuk is kiröpiült, párjával a helyi magyar médiát erősítik. Júliának Dusana Danilovica utca egyik háromemeletes házának földszintjén laknak. Elmesélem nekik odautam történetét, s esetemet a négy fiatallal. Csak mosolyognak. Ez mind semmi, mondják, ebben a lépcsőházban 16 család él, de a házaspárok közül egyedül mi vagyunk azonos nemzetiségűek, s már sorolják is lakásról lakásra: szerb–magyar, hor-

vát–szerb, román–szerb, szlovák–román, szerb–szlovák, szerb–ruszin...

A végeken

Több mint fél évszázada járom a Kárpát-haza „maradékországon” túli területeit. Kiterjedt rokonságom okán s jogán már gyermekkorban megismerhettem Erdély és Partium legszebb tájait, történelmi-irodalmi emlékhelyeit, majd boldogult úrfikoromban észak és dél felé kezdtem tájékozódni, s amint lehetett, a Lajtán túli részekbe is belekóstoltam. Ahol csak megfordultam, mindenütt találkoztam magyarokkal, s majd’ mindenütt tudtam használni anyanyelvemet. Az üzletek s intézmények felirata ugyan idegen volt, de a bent lévőek általában beszéltek magyarul.

Mégis – amikor már nem rándul görcsbe a gyomor egy-egy határátkelőnél, nem vegzálja milic a rokonaidat, s fel sem jelenenek, kedvedre jöhetsz-mehetsz, amikor csak akarsz – most jobbnak félttem a kinti magyarságot, mint valaha! S különösen félttem a trianoni gránictól legmesszebbre élőket, mert ott kopunk s fogyunk a legjobban! Hiába díszleg ott az állomáson a magyar felirat is, s hiába írják ki az üzlet portáljára, hogy „Zöldség-gyümölcs”, ha a magyar szóra vasutas, boltos csak fejt ingatja, jobb estben közli valamely nyelven, hogy nem beszél magyarul. Határközeli helyeken olykor még beszélőnek egy-egy nénikét, bácskát a raktárból vagy a mosogató mellől, hogy foglalkozzék az idegennel...

A Felvidéken járva, Podolinban (Krúdy kedves városkája, hol a boldog békeidőben a gimnázium padjait koptatta) már nem akadtam egyetlen magyarul beszélő polgárra sem, hogy igazítana útba, s hiába érdeklődtem hivatalos helyeken a város egykori lakójáról, ki több remekművében is megörökítette – még csak nem is halottak róla. Selmeccen meg, Petőfi egykori liceumában, pár éve ott-jártamkor már csak a szellemek társaloghattak magyarul, üresen tátongott a valaha szebb napokat látott épület, az emléktáblát is emeletnyi magasba kellett emelni, nehogy újra el-tüntesse a szláv honfiúi buzgóság.

Kárpátalján, a vékonyka határ-menti sávon túl már csak elvértve hallunk magyar

szót. Történelmi emlékhelyünknel, Vereckén járva, pár éve egyedül a körorvossal tudtunk csakany anyelvünkön beszélni (őt is Nagyszőlősről helyezték oda). Huszton meg még ukránul érdeklődve sem tudták megmondani, hogy hol is van az a bús dűledékű vár. Talán a vár étteremnél – hangzott az „útbaigazítás”. Már a romoktól visszajövet, a szélső házból szólt végre hozzánk magyarul egy nénike.

Partiumban

Folyásiránnyal szemben, a Kraszna mentén kattog a vonat inneni Szatmárból a túloldaliba. A Mátészalka–Nagykároly vasútvonalat kölyökkorom óta ismerem. Gyermekéveim Nagyecsedben teltek, a nyári szüneteket meg rendszerint a gránic másik oldalán, nagyszülőknél nyaralva, Börvelyben töltöttem. Most Zilahra megyek, a Református Kollégium meghívására, mégpedig vasúton, mint úrfikoromban. Az InterPicin kevesen vagyunk, Tiborszállást elhagyva már csak hárman zötykölődünk az egyetlen átmenő kocsiban: a vezető, a kalauz és én. Nincs forgalom, mondják, van, hogy üresen megyünk oda-vissza.

A börvelyi állomásnak már csak a falai állnak, meg némi tetőszerkezet, s a pálya is elhanyagolt. Balra, a temetőben nyugosznak felmenőim (két sírkertben látni még ember alakú fejfákat magyarul helyeken, itt és a szentesi régi temetőben). A vashíd után Lucaceni (egy húszas években idetelepített román kolónia), majd Kálmánd, a magyarul beszélő sváb falu következik, de a távolból idelátszik a kaplonyi templom is, a Károlyiak ősi temetkező helye.

Kedves városkám volt Nagykároly, Szatmár vármegye valamikori székhelye. Itt született Károli Gáspár, a megyeházán itt szónokolt Kőlcsey, itt táncolt a megyebálon Júlia és Sándor, s leányka korában még láthatta itt Kaffka Margitot, a „nagyon-nagyon író-asszonyt” a kisdiák Ady Bandi is. Gyermekkoromban itt még majd’ mindenki magyarul beszélt...

Sokáig nem időzhetek emlékeimnél, mert egy fiatal lelkész vár rám, autóval megyünk tovább. Kávnál gondolatban betérünk Érmindszentre (nagyon fogy ott

a népesség, ma már alig 150 főt számlál), s tisztelettel emlegetjük Aurel Popot, kinek az Ady-emlékház létrehozásában nagy érdemei vannak. Tasnádon, a túlméretezett ortodox templom láttán mindketten ugyanarra gondolunk... A barátságos, beszédes tiszteletes Kolozsvárott végezte a teológiát. Szeret fiatalokkal foglalkozni, egy kis szilágysági parókiáról jár be naponta a Kollégiumba.

Zilahon egy átalakított munkásszállóban működik a Református Kollégium. Az „ősi Scholát”, noha törvény van rá, még nem adták vissza az egyháznak. Csűrök-csavarják, mivel felsőoktatás is folyik az épületben – mondják, a hírhedten terebélyes Vasile Goldis Egyetem valamelyik tagozata szállásolt be magát „ideiglenesen”. Előadásomat csaknem kétszáz diák és felnőtt hallgatja nagy érdeklődéssel, fényesülő szemmel. Nostra res agitur (a mi ügyünkről van szó)!

Most nem látok birkanyáját, jegyzem meg visszajövet, máskor mindig legelnek itt az út mentén. Azok Szeben környéki pásztrok, mondja derűsen vezetőm, ősszel jönnek le nyájaikkal a havasból, itt telelnek az Alföld szélén, s tavasszal mennek vissza.

Hazafelé ismét egy szál magam vagyok az InterPicin. A nyájakon tünődöm meg a pásztrokon.

Feltartott kézzel...

Karácsony lévén összejött a család, tizenketten övezik az asztalt, együtt vanháromnemzedéknyi magyar, mégis, az egyik menyecske miatt, aki történetesen román nemzetiségű, s bár érti a magyar szót, mindenki az ő nyelvén beszél. Másnap másutt ugyanez megismétlődik, mert ott meg a nagylány udvarlója született regáti, s udvariasságból románul társalognak egész este. Már észre sem veszik, anynyira természetes. A nővér morgolódására, hogy a saját házukban ennek mégsem kéne így lennie, megkapja: ne légy már olyan sovinszta!

Tősgyökeres magyar családok „echte” román szokásokat vesznek át! Például a 18 éves fiúnak „honi” módra majorat (máz-sorát) dukál, ami már egy újszülött hab-

zolás eredménye, egyfajta dáridó, melyet a szülők rendeznek csemetéiknek, mikor felnőtt korba lépnek. De nagyon elterjedt a martisor (márcisor), a román tavaszközöntés is – március elsején, a fiúk megajándékozzák a lányokat egy piros-fehér zsinóron lógó kitűzővel. Az így s ilyen körülmények között nevelkedett anyuka aztán egyenesen büszke arra, hogy kisgyermek három nyelven tud válaszolni, ha kérdezik: magyarul, románul meg németül – mivel az apuka „németben” dolgozik, arra is tanítgatja, merthogy sosem lehet tudni... Az öregszülék meg forognak – ma még magyar feliratú – sírjaikban.

Itthon – otthon?

Egy dunántúli városkában vendégeskedek, régi, erdélyi barátaim hívtak meg születésnapot ülni. Mondják, rendkívüli az alkalom, mert ismét együtt a család! Német neve ellenére az ünnepezt tősgyökeres szatmári, a hetvenes évek elején nőiült, s igazi lófió székely leányt vett feleségül. Még a Ceausescu-érában települtek át – ne bozgorozzák őket lépten-nyomon odahaza! – remélve, itt legalább magyarok lehetnek, meg aztán fiaik még elemisták, jobbnak boldogulnak majd anyanyelven. Húsz évükbe telt, míg elérték itt is az ottani szintet. Közben a gyerekek kirepültek, ők meg nyugdíjba mentek. Felmenőik közül már csak a feleség édesanyja él, s most ő is itt van, két hétre ráhagyva a kicsiny székely portát a jó szomszédokra. Éppen tízen övezik a szőttesterítős asztalt.

Gyermekeik szép pályát futottak be már eddig is. Egyikőjük programozó matematikus, vállalkozó, másikuk erdész. A nagyobbik nő, két gyermek édesapja, Hollandiában élnek, Utrechtben. Felesége belgiumi francia, egy brüsszeli szakmai konferencián ismerkedtek meg, s mivel mindketten jól beszélnek angolul, az lett közös nyelvük. Fiúkoron holland iskolába jár, kitűnő tanuló, de jól bírja „anyanyelvét” is. Testvére, kései leányka, még karonülő, mamája hol angolul, hol franciául gügyög hozzá.

Az öcs szerencsét próbálni Svédországba ment, fent északon erdészkedik, de nehezen viseli a klímát, s erőst birkózik a nyelvel – ebben anyjához hasonlít –, azért németül valahogy elboldogul, annyira ragadt rá az apjától. Végre elhozta bemutatni barátnőjét is, kinek szülei még Tito idején települtek ki Bácskából, s mivel anyja temerini sváb lány, jól beszél németül.

Már alig tudom követni a nemzeti-nemzetiségi szálakat, ezért igyekszem azokra szűkíteni a kört, akikkel legalább anyanyelvemen társaloghatok.

Nagyanő eddig némán ült a főhelyen, riadtan fürkészve az egybegyűlteket, s most váratlanul felsóhajt: Mint az oldott kéve...

*

A tömbmagyarság, megfogya bár, de még tartja állásait, Székelyföld autonómiatörekvései tiszteletreméltóak, de mi lesz a szórványban s a nyelvhatáron élőkkel? Hányan is vagyunk hát? Tizenötmillióan – emlegetik újra meg újra. Sajnos, a valóság ennél szomorúbb – szolidan számítva is csaknem kétmillióval!

Finta Éva versei

VILÁG, IDEÁLMODVA

Szabad lenne megtudnom
 hogy az ideálmódott világ
 miért torz?
 Mint egy rosszul összevágott képkeret.
 Blondel, természetesen.
 Barokkos arannyal, részletgazdagon.
 Mit tegyek bele ebbe az elfuserált
 rombuszba?
 A képre gondolok. Milyen legyen
 ha torzítani elkerülhetetlen?
 Érzékeny ugyanis a mértaniságom.
 Negyvenöt fokok szöveget illetően.
 Szóval valaki adja hozzá az arcát?
 Mint modell.
 Vagy legyen táj?
 Városkép, utcarészlet...
 Templommal, ipari negyeddal?
 Nem mindegy.
 Más a hangulata.
 És ha kirakjátok a falra
 azt kell nézni.
 Lehet táj is.
 Brazília őserdők helyére telepített
 pálmaligetekkel.
 Vagy szürkemarbák, magyar Alföld.
 Interier?
 Polgári jóléttel? Szegény, koszlott
 szutykos, sötét szobasarak?
 Sok gyerek?
 Egy sörkert? Nyáron.
 Élénk és kókadt figurákkal.
 Vagy csendélet. Egyenesen a piacon.
 Vagy mit szólnátok, urak
 egy erdőrézlethez?
 Hajléktalanok paradicsoma.
 Nejlonszatyrokban limlom.
 Etcetera.
 Csak ez az elfuserált, rombold
 képkeret.
 Ebbe hogyan fuseráljam tovább
 az üzenetet...
 A blondelkeretbe.
 Ez most a kihívás.
 Mert a kor gyermeke vagyok.
 Haladjunk.
 Ja és ki viszi el, haza, hivatalába
 hogy feltapétázza vele
 a környezetét?
 Fizetség? Mint a múltkor?
 Hogy ez maga a megtiszteltetés.
 Erre még nem gondoltam.
 Csak itt ez az elfuserált keret.
 Kell bele egy kép.

SZABADULÁSAINK

sima lapon alapuló felszabadulásaim útmutója:
 végy egy mély életet kétkedés nélkül
 alku nem illik a téma komolyságához
 ezért készpénzben kéretik a fizetség azonnal

lestoppoltam az időt az óra indításához
 benn állnak a vonatok hajók és repülők
 a stopperóra gombját most kell lenyomni
 játék indul robogunk ki a végtelen sivatagsárga időbe

van valami az arcodon a szemedben az orrtöveden
 jelzések időszavok zónák az olvasni tudóknak
 térképjelek egy ismeretlen sorsprogram állomáshelyeiről
 a magam árkait jelzéseit kilométerköveit sem ismerem

most kinek fedném fel a milyen titkát titkokat
 turistaszákba gyömöszöltünk több évtizedet
 milyen is lenne előkotorni húsz évvel korábbi tárgyi bizonyítékokat
 távolba nyúló boldogságok boldogtalanságok elromlott vezérműveiről

zárjuk be a szomorúságot egy csavaros üvegbe
 vagy égezzük el a szavak érdes tapintását éleit
 boldog szavakat röptessünk sárkányszalagos égen
 mondjunk boldogító szavakat jószágról napfényes várakozásról

2018. 04. 01.

ANGYAL AZ ABLAKON

Rejtelmek tollpibéje hull
 lábunk elé, küszöbre, gyepré
 vagy rávetül az ablakunkra
 zárt ablakunk üvegfalára
 és megtapad áttetsző képen
 oltárképként a tájra írva --
 titkos varázslat krétarajza.

A semmiből robbant a képbe
 a széttárt szárnyak tollvonása
 a csőr, a begy fehér ecsettel
 íródott volna az üvegbe
 ha tette volna bárki ujjá
 ha bárki kézzel írta volna
 pingálta volna a keretbe.

Nyugati, kertre néző, fényes
 ablakunk örzi még a titkot
 miként fehér rajzát a lénynek
 akár madár, akár ha angyal
 vetült szobánk s a táj közé
 mint préselt elszáradt virágok
 áttetsző, vékony rajzú íve.

2018. 04. 25.

BONG BINGEN

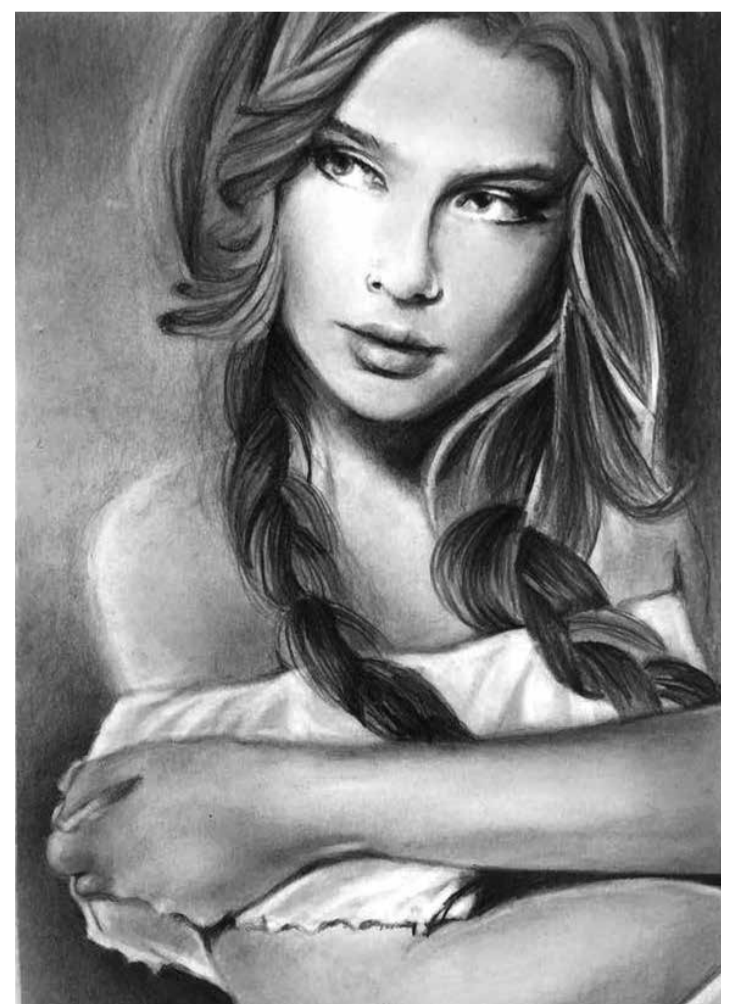
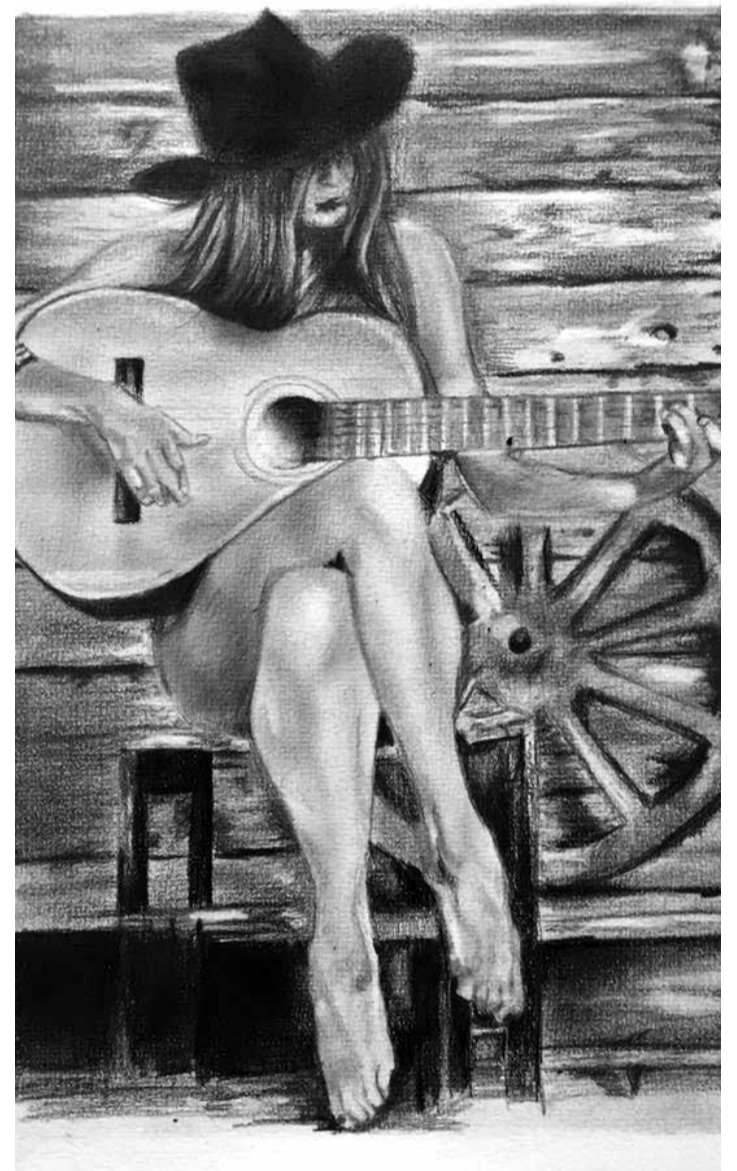
(Táncos Tamásnak
 Bingeni szent Hildegard emlékezetében)

Bong Bingen kóruséneke
 patakbangú tavasz
 zöld fücsomók közt kankalin
 az égen kék szalag.

Megnyílt egekből hull alá
 hőszi liliom
 csengettyűznek a levelek
 az éledő napon.

Bingeni Hildegard dalát
 subogják illatok
 szent énekével záporoz
 az üdvözült titok.

2018. 03. 13.

A SZÍNHÁZ SENKI CINKOSA NEM LEHET

BESZÉLGETÉS DÖRNER GYÖRGY SZÍNМŰVÉSSZEL, AZ ÚJSZÍNHÁZ IGAZGATÓJÁVAL

Fazekas István

Mikor döntötted el, hogy színész leszel?

Nem is tudom... Azt hiszem, színész-szé válásom a véletlennek köszönhető. Vagy talán nem is annak! Talán valami egészen másnak. Gyermekkoromban orvosnak készültem. Rendben is ment minden ahhoz, hogy a gyógyítás csodálatos mesterségét válasszam hivatásul, ám a gimnázium utolsó két évében sokat lógtam a suliból. A gimink, a Radnóti Miklós Gimnázium, a Sport mozi utcájában volt. Mindennap ott mentem el a mozi elé. A mozinak akkoriban még volt egyfajta szellemi gravitációja: elkerülhetetlen volt tehát, hogy ne egy moziba járó, filmszerető ember legyek. Néztam a filmeket, közben ilyesmiket gondoltam: „Ezt bizony én is megtudom csinálni!” A jelentkezési lapomat a színművészeti főiskolára adtam be. Nem vettek fel. Kis idő múlva kiválogattak egy filmszerepre, és '72-ben leforgattam a Petőfi '73 című filmet. Ez bevonzott utána más filmeket is. Közben az Egyetemi Színpad Universitas Együttesébe is meghívtak játszani. Színpad és filmforgatás lett az életem. Eszembe sem jutott, hogy a főiskolát is el kellene végeznem – lehetek én színész anélkül is, gondoltam! Aztán végül bevitték az Egyetemi Színpadról a jelentkezési papírjaimat a főiskolára, újból felvételiztem és felvettek. Színész lett belőlem.

Úgy tudom, az Universitas Együttes amatőr társulat volt.

Valóban. Ám profi körülmények között dolgoztunk. Az amatőr jelző itt leginkább azt jelenti, hogy a munkánkért fizetés nem járt. Éppen ezért ez egy kétpólusú dolog is volt, hiszen kellett, hogy legyen egy munkahelyünk a megélhetésünk miatt, másrészt a színpadon a legnagyobb és legautentikusabb előadást várták el tőlünk. Nappal dolgoztunk, este pedig az Egyetemi Színpadon próbáltunk, vagy éppen felléptünk. Fiatalon az ember mindent elbírt, de hosszú távon azért nem. Voltam rakodó, újságkihordó, liftszerelő, segédmunkás, kertész, s hogy mi minden még, nem is sorolom! 1979-ben

fejeztem be a főiskolát, utána rögtön a Nemzeti Színházzal kötöttem szerződést. Aztán játszottam egy darabig a Katonában, majd a Radnóti Színház társulatának tagja voltam egy évig, végül szabadúszó lettem.

Ottthonról kaptál-e valamiféle inspirációt a színészi pályára?

A nagymamám nagyon tudott örülni annak, hogyha boldognak látott. A színháztól és a filmtől boldog voltam. A nagymamám –aki nemcsak az életnek, hanem a valóságnak is a szerelmese volt – örült ennek, ezért, amit csináltam, neki is csináltam. Igen, ha úgy tetszik, azt mondhatom, napfényes, gazdagító öröme is inspirált a játéokra.

Pesten éltetek?

Igen. Pesti gyerek vagyok.

Mi volt az első szereped a Nemzetinél?

Lényegében egy főszerep, Weöres Sándor *Szent György és a sárkány* című tragikomédiájában Lauro-t, a zöld herceget játszottam. Gyenge volt a produkció, én sem voltam igazán jó, ám aztán következett Arnold Wesker darabja: *A konyha*. Röpült az előadás és röpültek a színészek, köztük én is. Aztán folyamatosan a Nemzeti Színházban játszottam. Trevor Griffiths *Komédiások* darabjában például rögtön a főszerepet, a lázadó fiút. Mindenki parádés volt benne. Remek csapattal dolgozhattam, abban a régi Nemzeti Színházban. Hatalmas élményem volt *Az úrhatnám polgár*, a *Medikus banda*, a *Háromgasas opera*. Közben a *Stílusgyakorlat* is megcsináltuk, nagyon nagy sikerrel, talán nyolcszáz előadása volt.

A rendezés nem vonzott?

Főiskolás koromban nagyon szerettem volna rendezni, mert azt gondoltam, hogy az egy magasabb kategória. Aztán kiderült, hogy nem. Teátrális ösztönben mélyen benne volt, hogy össze tudom fogni a darabot és az egész játé-

kot. Ehhez párosult egy olyasfajta érzés is, mintha nemcsak a saját szerepemet tudnám eljátszani, hanem másét is, ezért azt gondoltam, hogy ez a rendezés felé visz. De amikor először rendeztem, nagyon rosszul éreztem magam a bőrömben. Feszített és kissé zaklatott, hogy nem mehetek be a színpadra az előadás alatt. A rendezés az egy csodálatos dolog, de a játék: a játék, sokkal csodálatosabb! A színjáték, amikor az ember megmutatja magát a színpadon és alakoskodik! (És az alakoskodás ebben az esetben nem pejoratív értelmű. A színészeket régen alakoskodóknak hívták. Aki színészként jól alakoskodik, az azt jelenti, hogy nagyon jól játszik. Ha például egy más foglalkozású ember – legyen az egy asztalos, vagy mondjuk egy ügyvéd és az alakoskodik, na, az pejoratív.) A színésznek az a dolga, hogy jól alakoskodjon. Játszani szeretek. Goethe írta Eckermann-nak: „Egy darab a papíron még semmi, a színésznek kell életre keltenie és újjáteremtienie a költő szellemi mintaképét, hiszen a színház egyetlen igaz anyaga maga a színész.”

Ha megkapsz egy szerepet, mi történik veled?

Az égegyadta világon semmi. Megtanulom a szöveget, járok a próbákra, a próbákön igyekszem kialakítani azokat a mozgásokat, azokat a lelki állapotokat, amiket elképzelvek magamnak az előadással kapcsolatosan. Természetesen a rendező segítségével. Teljesen önállóan tudok gondolkodni egy-egy szerepről, hiszen ez a dolgom. A rendező szintén önállóan gondolkodik ugyanarról, aztán vice versa idomulunk egymáshoz és ebből alakul ki a figura, amit végül eljátszom.

Mennyire lehet a színész játéka szuverén?

Minden színésznek a személyes adottságaiból fakadó belső törvényei vannak. Úgy gondolom, leginkább ezekre a belső törvényekre hallgatva kell a színésznek játszania, de ezt a játékot összhangba hozni a rendező utasításával. Sokszor volt olyan a pályám során, hogy a rendező nem akart előjátszani a színésznek, mert azt megalázónak tartotta. Hadd mondjam el: nem megalázó az, hanem a legjobb instrukció. Ha egy rendező el tudja játszani a színésznek azt, hogy mit szeretne, hogy mit vár tőle a színpadon, akkor az összhang megteremtésének a lehetősége kézzelfoghatóvá válik. Én, a színész, persze hogy másképp fogom csinálni, hiszen én én vagyok: nekem hosszabb a kezem, nagyobb a fejem, szőrösebb az arcom, mélyebb a hangom, villámlobb a tekintetem, vagy mit tudom én! Nyilván máshogy néz ki tőlem, amit a rendező előjátszott, de valamilyen módon mégis hasonlít a rendező előadására, mégis csak azzá érik, mint amit a rendező akart. Mindig azok a legjobb részek a próbán, amikor a rendező alakoskodik. Ljubimov mindenkinek előjátszott mindent. Mi csak néztük őt, mintha közönség lennénk, és élveztük. Amikor megcsináltuk azt, amit ő akart, csak úgy pezsgett a színpad a rögtönzött öröklét energiáitól.

Előfordul, hogy a színész és a rendező eltérően látják egy darab teátrális súlypontjait?

Németh Antal valamikor úgy fogalmazott, hogy „a rendezőnek igazi misszió-

ja ott kezdődik, amikor nagy irodalmi érték nagy teátrális értékkel párosul”. Ha az író ír egy jó drámát, akkor az valószínűleg a színész és a rendező számára is egyértelműen jó. Akkor tudják, mit kell csinálniuk. A rendező talán annyiban felkészültebb, hogy neki nem csak egyetlen színésznek a színpadi életét kell adminisztrálnia, hanem minden szereplőét, s közben egyben kell látnia az egész színpadot. Az elsődleges szempont mindig az, ha van egy jó színdarab, akkor azt zongorázzuk le, amit az író leírt. Tiszteljük meg a szerzőt a becsületes játékkal, s ha közben kinyílik több dimenzió is, akkor – a darab üzenetét megőrizve – mutassuk meg azokat is a nézőknek. Megjegyzem: egy plusz dimenziót adni jól megírt műnek szép dolog, de nem biztos, hogy sikeres vagy, hogy egyáltalán sikerül. Az alapvetés az, hogy a színész és a rendező közösen dolgozik a sikerért és a minőségért. Ha van is közöttük ellentét, az nem lehet domináns. A jó szerzőt mindig tisztelni kell, hiszen rengeteg munkát fektetett bele, hogy megírja a színdarabot. Utána járt a történelmi tényeknek, a kornak, amit ábrázol, utána járt a helyzetnek, a környezetnek, a szituációnak, fölismerte és megfogalmazta a drámai konfliktust, s megírta a drámát, tehát eleven és örök valósággá formált egy bizonyos léthelyzetet, mely újból megtörténhet. Sajnos sokszor van úgy, hogy csak ürügyül használnak egy-egy szerzőt, valami otromba mondanivaló kifejezésére és ez nagyon nagy baj! Szomorú, de ez régóta divattá vált Európában. Ez nem tesz jót senkinek, se a színésznek, se a rendezőnek, se a közönségnek, de legkevésbé a kultúra közvetítésének nem tesz jót. Néhány ember zsebe kövérebb lesz tőle, egyébként minden más csak fogyatkozik, apad ilyenkor.

Hogyan fogalmaznád meg az Újszínház legfontosabb célkitűzéseit?

Magyar szerzők műveit játszani és a bennük megfogalmazott klasszikus értékeket megtartani, tovább adni a jövőnek, mert úgy látom, manapság nagyon gyorsan elfelejtődnek a dolgok. Olyan világban élünk ahol pillanatonként változik a helyzet, a világhelyzet, a kulturális, a történelmi, az ideológiai helyzet, de akár a tudományos helyzet is. Egy bárány klónozása után elképzelhető, hogy lehet embert is klónozni. Ez a vége az emberiségnek! Amikor az Isten dolgát az ember magának vindikálja, akkor vége van ennek a világnak. Ezt a folyamatot meg kell állítani valahogy! Vagy legalább lelassítani, amennyire csak lehet! Mit tehet ennek érdekében egy magyar színház? Elsőként is azt, hogy visszatér a magyar szerzőkhöz, mert természetesen ők a legjobbak, ez nem is kérdés. Egy nép, egy nemzet a legnagyobb bajait és az azokra adott válaszait legpontosabban csak az anyanyelv közegében képes megfogalmazni. Sorskérdéseinkről, történelmi keresztútjainkról csak magyar író szólhat igazán hitelesen. Mert a magyar író, ha nem a magyar történelmet vagy nem magyar léthelyzetet választ is tárgyául, akkor is magyar sorskérdést érint. Herczeg Ferenc a világ egyik legjobb drámaírója. Amit a Bizáncban leírt, az valami csoda. És aki ezt nem látja, az vak!

Milyennek látod Európa állapotát?

Egy jól megírt színdarab örökérvényű, tehát bármelyik korban adják is elő, annak üzenete, mozgósító ereje van. Egy görög tragédia ugyanúgy érvényes ma,

mint tegnap, vagy mint kétezer éve. És érvényes lesz holnap is. A Bizánc egy több mint száz éve íródott darab, ám mégis tökéletesen leképezi a mai kort. Leképezi és le is leplezi. Sőt benne van a jövőnk képe is. Herczeg Ferenc Bizáncában, amit mi itt játszunk, az a jelent és a jövőt mutatja be. Katastrofális, hogy 1906-tól 2018-ig csak romlott az ember mentális állapota. Legalábbis itt, a mi környezetünkben, Európában. Sajnos ki kell jelentenünk: Európa atmoszférája amorálissá vált. Végzetesen megromlott hitbéli állapota, s jellemzőjévé vált a józan ítélőképesség és a józan paraszti ész teljes hiánya. Vezetői farizeusok, akik tudják, hogy rosszat tesznek, de mégis teszik, s közben úgy viselkednek, mintha jót tennének. Mi már élünk egy hasonló hazugságban, a kommunizmusban, ami közel nem volt ilyen hord erejű, mint ez a 21. századi nagy hazugság, amiben európai létünk zajlik. Ott azért tudtunk összekacsintani, és tudtuk, hogy az egész úgy rossz, ahogy van, mindenki tudta, hogy belekényszerültünk a bolsevik barbarizmusba, és nem szembesültünk olyan módon a rabtartóinkkal, mint ahogy most szembesülünk az úgy nevezett barátainkkal, mert a Nyugat tényleg úgy tesz, mintha mi hülyék lennénk. De mi nem játszunk rá, hogy valóban azok vagyunk. Hiszen mi már megtanultuk ennek a hazugságnak a tarthatatlanságát. Kelet-Európa jelen pillanatban a legprogresszívabb része a világnak, azt hiszem. A Nyugat beletespedt a rossz zsíros gazdagságába: polgárainak nagy része teljesen elkufárosodott, olcsó-hazugsághívó ember lett belőle. Vannak azért Európában olyan színházak, amik a kereszténységet, mint alapértéket vallják és használják is az előadásaikban. Mi mindenféleképpen ilyenek vagyunk. Mit is ír Babits a Jónás könyvében? „Vétkesek közt cinkos, aki néma.” A színház senki cinkosa nem lehet. Örök küldetése és feladata van.

Nincs a színház magára hagyva?

Dehogynem! De mindig is magára hagyott volt. Most a butaság és a közöny a legnagyobb ellenfele. Az árutermelés egekig szökő fokozódása elragadtatja az embert, és elfordul az ideáktól, elfordul a transzcendenstől, elfordul a Jóistentől. A színház eszközeivel, ahogyan tudjuk, próbáljuk menteni a menthetőt. Mert hiszen a kereszténység az nem csupán vallás, hanem az élet maga. Az Újszínház idén ötödik alkalommal rendezte meg a Keresztény Színházi Fesztivált. Sokan azt gondolják, hogy „jaj, ez valamilyen szentfajak” vagy „áhitatos baromság”. Hát nem! Itt ugyanúgy lehet röhögni, mulatni, szánakozni, drukkolni, mint bármelyien más jellegről, jó produkcióról. Bőjte Csaba testvér előadásán – aki gyakorlatilag egy stand up comedy-t mutat be a színpadon – ugyanúgy szórakozunk, mint bármelyik humoristáén. Sőt, jobban, mert az övé mélyebb és súlyosabb értelmű! A kereszténység, azon túl, hogy a legnagyobb érték, érdekes, szórakoztató és derűs. S mindez ott van a kultúránkban, csak fel kell ismernünk! A felismerés képességéhez művelődni kell!

Csurka István új magyar önépítéséről beszélt.

Örülök, hogy Csurka István barátja lehettem. Igaza volt: új magyar önépítésre van szükség! Ez a színház ezért az új magyar önépítésért is küzd, ezért is dolgozik. Megsegített minket eddig az Isten, remélem, ezután is segíteni fog!

ÍRÓK, KÖLTŐK, IRODALOMBARÁTOK ÚJRA EGYMÁS KÖZÖTT

Tölgyesi Tibor

Idén már 46. alkalommal nyitotta meg kapuit négy napra augusztusban a magyar író-költő társadalom legnagyobb hazai seregszemléje, a Tokaji Író-tábor. A rendezvény jellemzésére, múltjának, jelenének és jövőjének rövid felvázolására, a Magyar Írószövetség Elnöke **Szentmártoni János** vállalkozott:

A Tokaji Író-tábor 1972 óta az egyik legfontosabb irodalmi találkozóhely és tanácskozás. A diktatúra évtizedeiben egyfajta szelepként is működött: a társadalmi problémákra fogékony írók ott megtárgyalhatták az irodalmi kérdések mellett az országos gondokat is. A rendszerváltást követően meg kellett találnia új küldetését, szerepét, épp ezért az első években főleg szakmai és identitásbeli tematikák köré szerveződött. Már Sárny László titkársága idején megkezdődött egyfajta nyitás a tábor életében, mi ezt Papp-Für Jánossal megpróbáljuk továbbfejleszteni. A tanácskozást egyre több és színesebb kulturális program kíséri, tavaly először kiköltöztünk a város főterére is koncertekkel, felolvasó estekkel, gyerekprogramokkal – ebből is szeretnénk hagyományt teremteni. Az volna jó, ha a szélesebb közönség körében a Tokaji Író-táborhoz nem csupán egy szakmai konferencia képzete társulna, de egy új irodalmi-kulturális feszítvélként is beépülne a köztudatba. Mindazonáltal a legutóbbi évek témái is mind fajsúlyosak voltak, napirendre tűzésükkel sokszor megelőztük a korunkat, gondoljunk csak például a Nemzeti kultúra és mítosz a globális átalakulás korszakában című tanácskozásra, vagy a három éven át végigvitt Eltöltve és elfelejtve tematikára, amelyben 1945-től szinte napjainkig tárgyaltunk olyan szerzőket, műveket, irodalmi műhelyeket, amelyekről sokáig tilos vagy nem volt ajánlatos beszélni. Ezzel egyik úttörője volt a tábor a jelenleg zajló kulturvitának is. A rendezvényt a Tokaji Író-tábor Egyesület szervezi, amelynek van egy három fős elnöksége és egy ügyvezető titkára. Már ősszel elkezdünk pályázni a következő év táborának megszervezésére NKA-hoz, minisztériumhoz stb. A táboron kívül a magyar kultúra napját is együtt ünnepeľjük Tokaj várossal. A programot mindig az elnökség kezdi összeállítani, s ha már van egy váz, akkor az évi közgyűlésen a tagsággal is megvitatja, amely további javaslatokat tesz például előadókra. A táborba bárki eljőhet, aki befizeti a részvételi díjat. Idén is magas volt a részvételi létszám, előadókkal és közreműködőkkel együtt kb. kétszázan fordultak meg a táborban a négy nap alatt. A sikerességet már helyben lehet mérni, hogy látom, mindenki jól érzi magát. A szakmai befektetés eredményessége pedig majd az előadások feldolgozása folyamán, különböző folyóiratokban való publikálásakor évek múlva mutatkozik meg. Mindenképp nagy hangsúlyt fektetünk jövőre is a további fiatalításra, hogy minél több pályakezdő vegyen részt a táborban, mert ha időben nem szoktatjuk ide a mai fiatalokat, előbb-utóbb nem lesz kiknek továbbadni a stafétát.

Egy író-tábor, a négynapos együttlét hangulatát, hozadékát az elnöki szavak mellett talán a résztvevők benyomásainak közreadásával, az általuk tapasztaltak publikálásával lehet legjobban olvasóink elé idézni. Ezért adunk most közre egy - véletlenszerűen kiválasztott táborozókkal készült - rövid interjúkból álló összeállítást, mely minden bizonnyal valamilyen szinten tükrözi jó néhány résztvevő érzéseit, meglátásait:

Bubits Tünde a Pannon Tükör főszerkesztője – ezt a lapot lényegében Zalaegerszeg város adja ki – Zalaegerszegről érkezett, az ötvenes korosztályt képviseli: Első alkalommal vagyok itt az Író-táborban, de a lap az előző főszerkesztő által évek óta képviseltette már

Eredetileg magyar-ének szakon végeztem, tehát mindkettő iránt érdeklődöm. Az érdeklődésemnek a fele az irodalmi vonulat, a másik fele pedig a daléneklés. A daléneklés ugyan zene, de nagyon fontosnak tartom a benne megjelenő

ként vagyok itt. Az akadémia vezetője, Orbán János Dénes napi két alkalommal tart számunkra zártkörű szemináriumokat, de azt tervezzük egyik délután – Kreatív írás címmel – látogatható lesz minden író-táboros részére. A

újabb könyvem kiadására. Ha a tábor napirendjébe bele tudnék avatkozni, az talán az lenne, hogy a szekcióülések ne egy időben legyenek, mert köztük van több olyan is, ami érdekelne, de így választanom kell, s másvalamit pedig ki kell hagynom. A szakmaiakon kívül színesnek, érdekesnek tartom a kísérőprogramokat is, illetve a szabadidős órákban tudok kapcsolatot építeni, ismerkedni kollégákkal, pályatársakkal. Fentiek miatt érthető, hogy ha tehetem, jövőre is jövök.

Majzik Ilona nyugdíjasként Debrecenből érkezett, s bár évei számát tekintve közelít a hetvenhez, lelkületében, gondolkodásmódjában abszolút fiatalnak érzi magát:

Már gyermekkoromban szerettem a fogalmazást, diákkoromban pedig verseket írtam. Egész életemben műszaki pályán dolgoztam, két gyereket neveltem, így nem volt kellő időm nemhogy írni, de még olvasni sem. Aztán mégis úgy alakult, hogy két bölcsész diplomát is szereztem, az utóbbit 53 éves koromban, ekkor már az irodalom felé fordultam. Több mint tíz éve vagyok nyugdíjas, ettől az időtől kezdve kezdtem írogatni. Írtam három regényt, novelláskötetet, gyerekköteteket, felnőtteknek szánt verseket. Módszerem, hogy gyűjtögetem a kisebb írásaimat, elteszem őket, s mikor összegyűlik egy „kritikus tömeg” akkor kötetbe rendezve megjelentetem őket. Először vagyok a táborban, nyitni szerettem volna az író-társadalom felé, betekinteni ebbe a közegbe, s tanulni azoktól, akik már magas szintre jutottak. Sok pozitív impulzus ért itt, különösen a fiatal generáció bemutatkozása volt rám nagy hatással. Jó látni a tehetséges fiatalokat, egyszersmint megismerni a már magas szinten állókat – ezeket tartom a legfontosabb, leghasznosabb hozadéknak. Ha van a tábornak hibája, az talán az, hogy rövid ideig tart, így nincs lehetőség műhelymunkára, de ha tehetem, jövőre újra itt leszek.

Molnár János nyugdíjas lelkész, egyetemi tanár, író, Szegedről érkezett:

Tizenhat éves korom óta írok, versekkel kezdtem, ma már inkább a próza jellemez, eddig nyolc regényem jelent meg. Partiumi vagyok, Nagyszalontán születtem, teológiát végeztem, 14 évig református lelkészkedtem, majd átjöttem az anyaországba, Szegeden az egyetemi könyvtárba lettem könyvtáros, majd a szegedi egyetemen tanítottam egyháztörténetet. 2015-ig tanítottam – 2009-től már Debrecenben – ma már nyugdíjas vagyok. Másodszor vagyok itt az író-táborban, úgy érzem, a közlési lehetőségekben nagyon sokat számít a személyes kapcsolat, s úgy érzem, ezek kiépítésére itt adódik mód. A tábor törekszik a magas színvonalra, ezt az előadások is visszatükrözik, de aki ennyire idős, mint én, az sok mindent összeolvasott már, így voltak olyan dolgok, amik már nem jelentettek számomra újdonságot. Ha nem lenne az a céltom, hogy kiadó keressek, akkor is eljőnnék jövőre is, de ez a döntés azért részben függ a következő tábor választott témájától is.

Oroszi Evelin a Magyar Írószövetség budapesti könyvtárának vezetője:

Hét éve voltam először a táborban aztán utána még egy alkalommal, majd következett némi szünet, s idén újra sikerült eljőnnöm. Egyrészt szeretnék minél több embert megismerni és odavonzani a könyvtárunkba, de emellett az idei

magát. Jómagam is író vagyok – eddig két prózai kötetem, regényem jelent meg – főszerkesztőként pedig irodalmi szövegeket gondozok. Így egyrészt magam is alkotok, másrészt pedig a mások által megírt műveket szerkesztem is. A táborból elsősorban jó beszélgetéseket vártam – jó borok mellett – s ezeket meg is kaptam itt. Aki fontosnak érezte az valószínű eljött, de bizonyára voltak olyanok is, akiknek az időbeosztásába ez most nem fért bele. Mind a szakmai, mind a szabadidős programokkal elégedett vagyok, ennél többet talán már nem is tudunk volna befogadni. Bízom benne, hogy jövőre is itt tudok majd lenni.

Deák-Sárosi László, filmesztéta és költő, Budapestről érkezett, a negyvenes éveinek végén jár:

Idén már negyedszerre vagyok a táborban első évben érdeklődőként a másik három évben előadóként érkeztem. A munkám nem csak az irodalommal, de a filmmel is kapcsolatos, az egyik szekciót vezetem idén, abban filmtörténész-ként adok majd elő. Irodalmi munkásságomat jellemzi öt verseskötetem, két zeneelméleti munkám, s egy filmelméleti könyvem, így szerzőként is és tudományos munkatárs minőségben is jelen vagyok itt. Fontosak számomra az itteni érdekes előadások, a kötetlen beszélgetések, információcserék, a szakmai kapcsolatok, s persze nem mellékesen előadó is vagyok. Az idei téma kapcsán sok újat tudtam meg – annak ellenére, hogy nem minden előadóval értettem egyet – érdekes informatív előadásokat hallgathattam meg itt. A tábori programok jók és színesek – s annak ellenére, hogy persze mindig lehetne mindent még jobban is csinálni – összességében alapvetően elégedett vagyok. Ha esetleg jövőre nem kérnek fel előadónak – mert olyan lesz a tábor témája – én akkor is jövök, mert nem csak érdekesnek, de fontosnak is tartom a rendezvényt.

Faragó Laura énekművész, az 1960-as Röpülj páva népdalverseny győztese, akinek énekesnői pályája azóta is töretlen:

szövegeket is. Férjem Szokolczay Lajos irodalomtörténész – azt szoktam mondani, ő az én szellemi svédasztalom, ahol mindent megtalálok – általa van kapcsolatom az író-társadalommal. Itt a táborban már többször voltam, amikor időm engedte eljöttem ide. Nekem is megjelent már három könyvem, az első irodalmárokról szól, s az interjúalanyokat pont itt a Tokaji Író-táborban találtam meg annak idején. Szülőföldem, zengő anyanyelvem volt a címe, 2000-ben jelent meg, 36 író adott benne interjút, s minden előadónak a kedvenc népdalát beírtam ebbe a könyvbe illetve ráénekeltem egy cd-re. Második könyvem a Baranyában élő áttelepített moldvai csángók folklórjáról szól, a harmadik pedig – ami nemrég jelent meg – A magyar népballada és a Biblia címet viseli. Az idei tábor kicsit talán jobbnak érzem, mint az előzőeket, nagyon tetszik a sokszínűsége, hogy a nagyon komoly előadások mellett – melyekből én is sokat tanultam, az első világháború irodalmát illetően – jelen vannak populárisabb programok is. Nem tudom még mi lesz a jövő évi időbeosztásom, de ha tehetem, egy év múlva is itt leszek.

Kétyi Anikó a határon túlról, Felvidékről érkezett elsőéves Íróakadémiai hallgató, a húszas éveinek elején jár: Első alkalommal jöttem, a KNTG, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia tagja-

szemináriumok mellett részt vettünk a plenáris üléseken, meghallgattuk az ot-tani témákat. az esti szabadidős beszélgetéseken is sikerült néhány író megismernem, velük elbeszélgetnem. Azzal az elvárással érkeztem, hogy megismerem azokat a pályakezdőket, diákokat, akikkel majd együtt fogok dolgozni az elkövetkező egy évben, illetve, hogy megismerkedhetem mentorokkal is a tábor résztvevői közül. Nagyon tetszett a környezet, annak pedig különösen örülök, hogy mi pályakezdők megismerhetjük személyesen a már befutott írókat, költőket. Akkor is eljőnnék szívesen jövőre is, ha erre a KNTG kere-téin belül nem, csak magánúton lenne számomra mód.

Lajos Nóra irodalomtörténész Debrecenből érkezett a táborba, a negyvenes korosztály tagja:

Az irodalommal nem csak szakmám miatt vagyok szoros kapcsolatban, hiszen több könyvem is – van köztük verseskötet tanulmánykötet, a legutolsó pedig monográfia – megjelent már. A táborban negyedik alkalommal vagyok, az idei év tematikáját is előre ismertem, ami egy érdekes, izgalmas történelmi fordulóponthoz kapcsolódik. Nagyon fontos számomra az a kapcsolati tőke, amit a tábor néhány napja alatt is meg lehet szerezni, idén is kaptam már felkérést publikálásra, illetve ajánlatot

téma – az első világháborús korszak – is nagyon érdekel. Azok közül, akikkel itt találkoztam, sokan voltak már előadóként, könyvbemutatóként vendégeink a könyvtárban, így sok régi ismerőssel összefutottam. Én is a szekcióüléseket osztanám meg úgy, hogy délelőtt-délután kettő-kettő legyen. Mivel a tábor nagyon hasznosnak gondolom, ha a munkám engedi, jövőre is itt leszek.

Pósa Zoltán József Attila-díjas, a Magyar Érdemrend tisztikeresztjével kitüntetett író, költő, irodalomtörténész, hetven esztendőssé.

Már csak születésem folytán is kötődöm az irodalomhoz, dédnagybátyám Pósa Lajos, a magyar gyermekköltészet megalapítója volt. *Nagymagyar* írónak tartom magam, hiszen nem csak az anyaországban, de Erdélyben, Felvidéken is vannak gyökereim, és életem is ezeken a helyeken. Tizenegyedik alkalommal vagyok itt, s ez számomra pont kettéválasztható. Az első felé-

ben a Magyar Nemzet újságírójaként később előadó, hozzászóló, korrefereus minőségben voltam itt. Imádom Tokajt, ami arra van kitalálva, hogy agorája legyen egy irodalmi, irodalomtörténeti beszélgetésnek, tábornak. Napközben vitatkozunk, eszmét cserélünk – jó, hogy a tábornak mindig van egy központi tematikája, amihez értékes előadások, hozzászólások hallgathatók meg – esténként iszogatunk, énekelünk. Ez az a fórum, amelyen a legszélesebb spektrumban találkozhatnak egymással az írók, hiszen több száz ember fordul meg itt. Kurátorként benne vagyok, a Tokaji Tábor Egyesületben. Igyekszünk minden évben megfogadni a bírálókat, de sokszor ezek egymásnak ellentmondanak, így sajnos lehetetlen mindnek eleget tenni. Úgy gondolom, amíg élek és mozgok, nekem minden évben itt a helyem.

Rentsch Piroska író, költő, fotós, humorista, újságíró, ma már nyugdíjas, a hatvanas korosztály tagja Budapestről:

Próza és lírai műveim egyaránt vannak, eddig hat verseskötetem, három regényem, egy mesekönyvem jelent meg, s jó néhány antológiába is beavagottam már. Most is van készülő regényem, novelláskötetem, szeretném a tíz évvel ezelőtti több hónapos Nyugat-Afrikai élményeim – gyönyörű fotókiállításom már sok helyen volt ebben a témában – megírni. Magyarul írok, itthon adják ki a könyveimet, de már Németországban is jelent meg egy német kiadó által német nyelvre lefordított könyvem, ez a Frankfurti Könyvvásár kínálatában

is szerepelt. Büszke vagyok, hogy ez a könyvem Chicagoba is eljutott, ott lehettem vele az ottani könyvvásáron is. Húsz évet éltem Németországban, hét éve költöztem végleg haza. Hazaköltözésem után életem szerette volna részt venni a hazai irodalmi életben, ezért azóta minden évben – immár hatodik alkalommal – eljövök ebbe az írótáborba. Várakozáson felül jól sikerült az idei év rendezvénye, nagyon színvonalasak az előadások, üdítőek a kísérő műsorok. Az ország minden részéről vannak itt pályatársak, velük

jó elbeszélgetni, bár hiányolom, hogy többen lehetnének azok a nagy nevek – akár az Írószövetségtől, vagy a Művészeti Akadémiától –, akikkel valóban csak ritkán találkozhat az ember. Egyébként nagyon jól érzem magam, rám számíthatnak jövőre is a rendezők!

Eddig tehát a megnyilatkozások, s akiket ez meggyőzött, kedvet ébresztett, fontolják meg, 2019-ben miről maradhatnak le, ha nem jelentkezik időben a 2019-es Tokaji Író Tábor résztvevői közé!

EGY FORMABONTÓ SZAKÁCSKÖNYV

BESZÉLGETÉS SZALAI ATTILA ÖNKORMÁNYZATI KÉPVISELŐVEL A NEMRÉG MEGJELENT SZAKÁCSKÖNYVÉRŐL

Fazekas István

Egyfajta reformkonyha gondolata is motoszka benned?

A magyar konyha zsírban és fehérjében oldódó fűszerekkel dolgozik – elsősorban sóval, borssal és paprikával –, ezért nehéz lenne ténylegesen megreformálni. Hiszen evidens, hogy egy reformpörköltnek soha nem lehet olyan az íze, mint a rendes sertésszírban főtt pörköltnek. Ám annyiban jogos a felvetés, hogy foglalkoztatott az egészséges táplálkozás gondolata is, mivel jól tudom, hogy az egészséges étel nem feltétlenül rossz étel. Az ízek csodálatos világában is meg lehet találni azt a harmóniát, mely egészséget, életkedvet és elégedettség-érzést ad.

Honnan jött az ötlet, hogy egyáltalán ilyen könyvet írj?

A Halom Tv hat éve közvetíti a főzőműsoraimat. A műsor azért rendhagyó, mert a felvétel alatt készül el az étel, amit éppen csinálók, szóval az adásba nem igazán kerül vágott anyag. Ha valami véletlenül odakozmál, hát, akkor úgy jártam, azt is látja a néző. De pont ettől más, mint a többi hasonló adás. A műsorokhoz mindig le kellett írnom a recepteket, gondoltam, ha már leírtam őket, érdemes közkinccsé tenni, de nem a hagyományos módon. (Egyébként a műsor rövidegsége miatt olyan ételekről van szó, melyeket az előkészítő munkákkal együtt egy félórán belül cacklipakli el lehet készíteni.) A receptek leírásánál figyelemmel voltam arra, hogy az is mindent ponto-

san megértsen, aki még világ életében semmit sem főzött. Ugyanakkor a receptekhez gyűjtöttem egy-egy érdekes vagy vicces sztorit is, mely az adott étel megfőzésével kapcsolatos. Ettől lett a könyv igazán olvasható. Ezek elsősorban vendéglátós sztorik, amelyek tényleg megtörténtek. Barátaim, köztük helyi celebek, akik egy-egy történettel megajándékoztak, így például a Nagy Bazsi kedvese Kovács Andika, Szél Pali, Sinka Laci. Kicsit eklektikus lett így a könyv szerkezete. Mondhatjuk így is: regényes.

A könyv elején a Novák Ferencnek szóló ajánlásod olvasható.

A Hotel Gellértnek Feri bácsi több mint harminc évig volt a konyhafőnöke. Ötszörös világbajnok és kétszeres Oscar-díjas szakácsművész. Vele 1989-ben ismerkedtem meg, amikor mint kis hentesfiú bejártam a vágóhidről a Gellértbe dolgozni. Rengeteget tanulhattam tőle. A könyvemnek sok szakmai lektora volt, köztük a testvérbátyám is, aki a Hotel Gellértben már 23 évesen chef lehetett. Ő nézte át konyhatechnikailag a munkámat, s amikor megjelent, felhívta Feri bácsit, hogy vinnék neki belőle. Feri bácsi rögtön kért tőlem egy kartonnal (20-30 darabot), s amikor átadtam neki, nagyon meghatódott. Novák Ferenc sok mindenkire gondolhatott, hogy valamikor majd megemlékezik rá, csak nem épp a hentesre. A szakmai lektorok közül hadd említsem még meg Szabó Pált, aki magyar gasztronómiai nagykövet, s

aki itt lakik egyébként Százhalombattán.

Mi lehet az üzenete egy ilyen jellegű szakácskönyvnek?

Elsősorban az, hogy bátran vállalkozzon, aki főzni akar, s merjen önálló lenni, vigye bele az ételbe a fantáziáját, az egyéniségét. A hagyományos ételeknek nem kell egyformának lenniük. Legyen a konyhánk hagyományos, de ne legyen konzervatív! Ha valaki például nem szereti a csípős fűszereket, akkor ne rakjon annyit bele, mint amennyi elő van írva! Akkor újítson egy kicsit! Mi magyarok egyébként sok külföldi ételt rosszul ismerünk. Itt van például a tatár beefsteak. Ha azt úgy készítenénk el, ahogyan valójában kell, talán meg sem ennénk. Az igazi tatár beefsteak helyett szinte egyfajta kolbásztöltelék eszünk. De ez nem baj. Ettől ez még lehet nagyszerű, s nyugodtan kísérletezhetünk vele. A másik fontos üzenet, hogy a legtöbb étel megfőzése – különösen az egyszerűnek látszó hagyományos magyar ételek elkészítése – kifejezetten tapasztalati tudást igényel. Senki sem tud addig normális halászlévet főzni, amíg legalább nyolcat-tízet el nem készített. Hiszen az öt alapanyag kiválasztása majdnem olyan, mint egy ötismeretlenes egyenlet. Mert hát milyen is az a ponty? Tavi vagy folyami? Ha tavi, akkor természetes vagy mesterséges? Tenyésztett vagy sem? Tiszai? Dunai? Mikor lett kivéve a vízből? Mekkora? Ezek mindig szempontok az elkészítéshez. Az 5 kg fölötti már na-

gyon zsíros, a 2 kg alatti túlságosan húsos, legjobb a 2-2,5 kg közötti. Milyen legyen hozzá a vöröshagyma? Téli? Nyári? A nyári hagyma a gyengébb. Ha 1 kg vöröshagyma van előírva, akkor a tőlől 60 dkg felel meg ennek a mennyiségnek, különben zöldség íze lesz a halászlénknak. A piros paprika szempontjait már nem is sorolom! Kevesen tudják, hogy a curry egy legalább tizenkét fűszerből álló fűszerkeverék, ami a kurkumától lesz egy kicsit sárga. Az indiaiak mindig azon vetélkednek, hogy kinek a curry-je a jobb. Nálunk ez megy a paprikával. Nem mindegy, hogy a halászlénkbe milyen fajta paprika kerül. Ezt mindig a hal típusa, nagysága, és leginkább saját konyhai, bogrács fölötti ars poeticánk dönti el.

Lesz-e folytatás?

Már írom a második könyvet. Nemrégiben kint voltam Thaiföldön (a családomtól kaptam szülinapi ajándékként ezt az utazást), mindenhol bekérezkedtem a konyhába, hogy recepteket gyűjtsek, hogy ellessen a specialitásokat. Az ottani „lacikonyhától” a tengerparti sütődéken át az ötcsillagos szállodákig gyűjtöttem a tapasztalatokat, az ott dolgozó orosz és francia szakácsok nagyon előzékenyek voltak. Egy szó, mint száz: egy újabb formabontó könyvet írok. Csakhogy ez másképp lesz formabontó, mint az első. Hogy miképpen? Ez hadd maradjon még titok. Nem szakácsoknak írom ezt sem, hanem mindenkinek. Magyarul tehát annak, aki főzni akar.

A szakemberek véleménye szerint rendkívül formabontó az általad megírt szakácskönyv. Valóban így van?

Valóban formabontó, elsősorban a stílusában mondható ez el róla. Ugyanis nem szakácsoknak, és igazából nem is a hagyományos értelemben vett szakácskönyvnek szántam, hanem egy olyasféle írásműnek, mely magát a főzést kedvelheti meg az olvasóval. Céloom az volt, hogy az egyszerű embereknek is kedvet csináljak ahhoz, hogy viszonylag egyszerű, könnyen hozzáférhető alapanyagokból is meg tudjanak csinálni bonyolultnak látszó, kissé túlmisztifikált ételeket.

SZÍNHÁZ A VÁROS SZÉLÉN

Tölgyesi Tibor

Az egykor bizonyára találó cím mára már idejétmúltak mondható. Bár a hely maradt, de hosszú volt az az út, amíg egy magánkezdemenyezés biztos lábakon álló, sikeres kulturális vállalkozássá nőtte ki magát. A Karinthy Színház jogelődje 1982-ben alakult, a színház jelenlegi helyén a Bartók Béla út 130. alatt – az egykori Haladás mozi helyén – 1988 óta működik. Az eltelt több mint három és fél évtizedet legjobban a színház tulajdonosa, igazgatója, rendezője, művészeti vezetője, Karinthy Márton ismeri.

Hogyan kezdték annak idején?

A Kádár korszak utolsó évtizedének elején annyira rossz volt a gazdasági helyzet, hogy teret engedtek a magánkezdemenyezéseknek, kisvállalkozásoknak, gmk-k, kisszövetkezetek formájában. Mivel én már régóta szerettem volna magánszínházat, a kerületi önkormányzattól – persze akkor még Tanács volt a neve – felhívtak, hogy most van erre lehetőség. Azt persze, hogy magánszínház, még nem lehetett leírni, így kulturális kisszövetkezet formájában kezdtünk működni. Legelőként indultunk, így ahogy emlegetni szoktam, én ejtettem az első kapavágást a marxista kultúra betonfalán!

Az állandó játszóhelyünket – ahol most is vagyunk – egy teljesen lepusztult épületben, egy egykori moziban kezdtük, amit a Budapest Film adott át részünkre. Az idők folyamán területünk némileg bővült, hiszen egy mellette lévő egykori papírbolt és egy lakás területét is magába olvasztotta. Ma is az önkormányzattól béreljük a színház eredeti helyét, a csatolt részek viszont már az én tulajdonomat képezik.

Mit tüzött ki célul kezdetben?

Ez érdekes, mert a 36 év alatt – amióta működünk – a céljaink alapjaiban nem változtak. Az egyik az volt, hogy saját lábra állva, függetlenül tudjunk működni, a másik pedig, hogy a Karinthy-hagyományok a saját területemen, a színház révén folytatódjának. Ez utóbbi számomra egy olyan szellemi apport, melyben megmutatkozik a világ kettősége, az, hogy minden dolognak létezik színe és fonákja. Úgy érzem, valamint nekem is sikerült hozzátennem azokhoz a művekhez, melyeket a Karinthyk felhalmoztak a magyar kultúrában.

Ezek mellett fontos cél volt a magyar vígjáték irodalom folyamatosságának fenntartása, ennek érdekében rengeteg olyan darabot játszottunk, játszunk, melyet más színházak nem játszanak. Amit ők talán elavultnak, porosnak tartanak, azok közül mi minden évben elővesszünk egyet-egyét a régi magyar vígjátékokból Aszlányi Károlytól Csathó Kálmánig, Vaszary Gábortól Gábor Andorig és Lengyel Menyhértig.

Kik segítettek a célok megvalósításában?

Ez is érdekesen alakult az idők folyamán. Eleinte az ipari szövetkezetek mintájára lettünk kulturális kisszövetkezet, az első nevünk Hököm Színpad Kulturális Kisszövetkezet volt. Ekkor még a Karinthy nevet nem merem kiírni, hiszen megvolt az esély, hogy megbukik az egész vállalkozásunk. Ketten csináltunk mindent Harsányi Gábor kollégámmal, de kellett még 15 tag, ezeket mi *falból* felvettük.

Cég révén alaptörvényt is kellett betennünk – a szocialista évtizedek alatt teljesen felejtésbe ment, a magánvállalkozások mechanizmusa – egy ügyvéddel együtt próbáltuk kibogarászni, kitárolni, hogyan is kellene működni egy magánszínháznak.

Egy magánszínház, hogy tud versenyben lenni, amikor már sok előadás a színházban alkalmazott méregdrága technikákról is szól?

Igyekszünk mi is a magunk módján lépést tartani, forgószínpaddal, süllyesztővel, modern – persze csak a mi lehetőségeinkhez mérten – világítástechnikával, hangtechnikával rendelkezünk. Induláskor csak egy, a mozitól örökölt leszakadt vásznunk volt, napjainkban pedig már nívós zenés darabot is bemutatunk.

A szó szoros értelmében mondhatom, hogy a pusztá közepén a semmiből teremtetünk színházat, iszonyatos erőfeszítések árán, kizárólag a saját akaratunk által. Ma – a pótszékeket nem számítva – 231 nézőt tudunk leültetni, ami egy tisztességes középszínház befogadóképessége. Emellett van egy próbatermünk, ahol szintén zajlanak előadások, oda 30 fő fér be. Említettem, hogy itt a színházban két játszóhelyünk van, de most már Pesten, a Jókai térnél a Hatszín Teátrumban is fut két darabunk. Nyáron Tihanyba mindig elmegyünk fellépni, s májusban az ország több helyére is el fogunk jutni, játszani, erre az is lehetőséget ad, hogy van egy külön utazó stábunk.

Nyáron egyébként tartunk szünetet, úgy gondolom, kell a pihenés, hogy aztán újult erővel készülhessünk a következő évadra. S persze a fejlesztések sem állnak, nem állhatnak meg, minden évben történik valami ezen a területen, legutóbb a bejáratot újítottuk fel, tettük igényesebbé.

Említette a befogadóképességet, kik ülnek a széksorokban?

Mára nem csak egy törzsközönséget sikerült kialakítanunk, de most már mindenholonnan jönnek a nézőink.

A helyszín megválasztása egyébként valljuk be nem volt ideális, hiszen színházam nem a belvárosban, hanem kicsit a külterületen helyezkedik el. Arra, hogy hogyan változott meg a megítélésünk, érdemes elmondanom egy valós anekdotát. Induláskor – még a mozi átépítése zajlott – a szomszéd üzlet vezetője, egy idős bácsika kicsit sajnálkozva mondta: Karinthy úr, tisztelem az erőfeszítéseit, de ki fog ide színházba jönni, a kelenföldi pampákra, a prérire? Amikor a huszonötödik évfordulót ünnepeltük – s özlöött ide a tömeg – ugyanez a bácsi ezt mondta: Könnyű magának, hisz jó helyen van a színház!

Édesapám is érdeklődéssel figyelte a kezdeményezésemet, bár – mint oly sokan mások, a magyar színházi életben – szkeptikus volt abban a tekintetben, hogy sikerül-e elérni a céljaimat. Boldog vagyok azonban, hogy megélte azt az időszakot is, amikor már kezdtünk sikeresek lenni. Pont az ő halálának évében 1992-ben – bár már halála után – volt egy óriási sikerünk, a Fiúk a csapból című előadásunk, ebben kilenc meleg fiú játszott, e témát legelőször érintve Magyarországon.

A környék fejlődésére jellemző, hogy készül Buda kulturális főutcája a Bartók Béla úton, mely a Gellért tértől tart a Kosztolányi Dezső térig. Mi innen már valóban csak egy ugrásnyira – pontosabban két megállónyra – vagyunk.

Egy színház egyébként humanizálja a saját környezetét. Ideköltözésünkkor, itt szinte a világ végén, a környék hemzsegett a kocsmáktól. Ezek – bízom benne, hogy a hatásunkra – mára szinte mind bezártak. Az egyikből, ami itt volt mellettünk – annak idején naponta járt ide ki a rendőrség – egy kulturált presszó lett, s most szimbiózisban élünk egymás mellett, a közönségünk gyakran betér hozzájuk.

De az évtizedek folyamán a környékünk is sokat fejlődött, különféle centrumok jöttek létre, velünk szemben nyit a Bartók udvar. Egy színháznak kulturális centrummá kell válnia, s nekünk ezt sikerült elérnünk.

A nagy színházak is panaszkodnak, hogy nehéz a helyzetük. Lehet ezek szerint gazdaságosan működtetni egy kis magánszínházat?

Ezek szerint, mint az ábra is mutatja, igen. A harmincadik év után már egyébként elindultak azok a források is – mint például a TAO –, amelyek segítséget jelentenek. A másik dolog – s ezt már saját érdememnek is tekintem – hogy minket is a kiemelt kategóriába soroltak, s egyetlen magánszínházként egy kicsi fix támogatást kapunk a minisztériumtól. Ez egyrészt elismerés, ami jól esik, másrészt valami anyagi biztonságot is jelent. A fő bevételünk természetesen a jegybevételeből származik. Ma is olyan jegyárakkal dolgozunk, ami megfizethető, a legdrágább jegyünk alig több mint négyezer forint, ami töredéke egy belvárosi, felkapott színház jegyárának.

Hány előadásuk van egy bónapban, kik játszottak már Önöknél?

Ma már rengeteg, minden nap játszunk, de kezdetben havi 4,6, 10 előadással indultunk. Igyekszünk egyensúlyt tartani dráma és vígjáték, próza és zenés darab között is, sőt gyerekdarabokat is bemutatunk.

Van, hogy mindkét játszóhelyünkön van előadás, s általában teltházakkal futnak a darabok. Mivel nagyon fontos a jegybevétel, ha egy darab nem megy – sokszor fájó szívvel, de kíméletlenül – leveszem a műsorról. Ez sajnos több esetben előfordult a 36 év alatt, még Karinthy-darabokkal is, talán túl lírai, túl költői volt, amit a közönség nem fogadott el, így nem volt rá igény.

Természetesen mindig bizakodom, egy átlagos normális siker 35 és 50 közötti előadásszámmal ér meg, az igazi sikerek – s szerencsére ezekből is volt jó néhány – 100 feletti előadást is elérnek.

Kiemelek két kiugró sikert – Meseautó (Antal Imre, Máthé Erzsébet, Szakácsi Sándor, Götz Anna), Adáshiba (Sztankay István, Schütz Ila) – de voltak érdekes kísérleteink is, például a III. Richárd, amit csak férfiak játszottak. Turay Ida itt játszotta nálunk utolsó szerepét, a Korai Fagyban, úgy volt, hogy ősszel folytatja, de sajnos azon a nyáron elhunyt. A másik nagy név Muráti Lili, aki 50 év után nálunk lépett újra színpadra Magyarországon. De sokan azok közül, akik ma már jelentős névnek számítanak a színházi szakmában – például Németh Kristóf, Lengyel Tamás, Kolovratnik Krisztián – nálunk léptek először színpadra. Itt, a mi falainkban már rengeteg nagy szellem él velünk, ennek a helynek már nemzedékeken átívelő, legendás múltja van.

Mi a titka a sikerességnek?

A sikerek kettős alapon nyugszanak, jó darabválasztáson és jó szereplő, rende-

ző gárdán. Mivel nálunk nincs társulat, minden fellépő darabra szerződök, ha nagy nevet tudunk hozni, az már előlegezi a sikert. Ennek ellenére én azt szeretném, ha a közönségünk elsősorban a darab miatt jönne, s nem amiatt a sztár miatt, akit esetleg mindennap láthat a tévében.

Nyitottak vagyunk a kooperációs színrevitelekre is, hisz rengeteg olyan formáció van, akikkel egyrészt jó befektetés együtt dolgozni, másrészt színesítik a kínálatunkat. A két legutóbbi darabunk, a Rejtő Jenő írásaiból készült A piszkosak és Karinthy Frigyes Tanár úr kérem című művének új, musical változata, nyitást jelentenek a fiatalok felé.

A bemutatott darabjainknak legalább a fele magyar szerző műve, bár éppen most jön egy olyan évadunk – némileg ellensúlyozva a rengeteg, magyar szerzős futó darabjainkat –, amikor csak külföldi szerzőktől viszünk színpadra műveket.

Végül egy rövid bemutatkozást szeretnénk azok számára, akik talán nem ismerik kellőképpen az Ön szakmai pályáját!

Büszke vagyok rá, hogy ezt a nevet viselhetem, s olyan ösökkkel rendelkezem – s ez egyben kötelez is engem –, mint nagyapám, az író Karinthy Frigyes, vagy a szintén író édesapám, Karinthy Ferenc.

Tanulmányaimat tekintve elmondhatom, hogy én kétszer végeztem el a Színművészeti Főiskolát, először rendezőként, majd doctor of liberal arts szakon, tehát van doktori címem, de ezt nem használom.

Nagyon sok filmből írtam színdarabot, vannak saját darabjaim is, bár mai témát választani még nem volt bátorságom. Gyermekeként színészkedtem, de szerettem mindig az egészet átlátni, így lettem rendező, majd a sors szeszélye folytán színigazgató.

Nemrég egyébként átnéztem a magyar színház történetét, s büszkén jelenthetem, én vagyok a leghosszabb ideig hivatalban lévő színházigazgató. 36 éve létezik a színházam, játékhelyünket úgy tűnik kinőttük, de én most már nem nagyon szeretnék helyet változtatni. Az itteni emberek megismertek, megszerettek minket, lokálpatriótaként számomra fontos a kerület Újbuda, a Lágymányos, Kelenföld. Abban a tekintetben is szerencsés vagyok, hogy a kerület vezetése – pártállástól függetlenül – minden időszakban támogatta a Karinthy Színházat. S ez így is van jól, hiszen közös a célunk, s a kerületnek ebből a színházból csak – elsősorban erkölcsi – haszna származott.

Meggyőződésem, hogy a színház maga egy csoda, azáltal, hogy beülnek az előadásra a nézők, s a szemük előtt zajlik le minden, egy légtérben, valós időben. Úgy érzem, az ókori görögök óta ez a semmihez nem fogható élmény alapjában véve nem változott, s ez a rendkívüli állapot csak abban a pillanatban, és a közönséggel együtt valósulhat meg.

AZ ISZLÁM JOGI GONDOLKODÁS KÜLÖNÖS PARADIGMÁI

BESZÉLGETÉS LAPUNK FELELŐS SZERKESZTŐJÉVEL, PROF. DR. BORDÁS MÁRIA PROFESSZOR ASSZONNYAL, AZ ISZLÁM JOG SZAKÉRTŐJÉVEL

Fazekas István

Mennyiben tér el az iszlám jogrend az európaiótól?

Az alapvető különbség a két jogrend között, hogy az európai jogban a reformáció időszakától kezdve a katolikus egyház már nem gyakorolhatott közhatalmat, hanem csak magánjogi szervezethez tartozhatott.

A szekularizáció Európában nagymértékben hozzájárult a modernizációhoz, mert a katolikus egyház ezt követően már nem alkothattott kötelező magatartási szabályokat, és az állami hatalomgyakorlás szempontjából sem volt már közjogi szerepe. Európában – nem utolsósorban az ókori görög városállamok és az ókori Róma demokratikus hagyományainak tovább élése miatt – már a középkorban fokozatosan alakultak ki az állam demokratikus intézményei, először a rendi monarchia formájában, majd később, a polgári forradalmak után az alkotmányos jogállam intézményeiben. Lényeges, hogy a polgári forradalmak – a reneszánsz és a felvilágosodás hatására – olyan jogelveket is megfogalmaztak, amelyek az egyént védtek az állami hatalom túlkapásaival szemben, és amelyeket politikai és szabadságjogok formájában alkotmányos jogokként szabályoztak. Ilyen például a jogegyenlőség elve, a vallásszabadság, a gyülekezési jog, a véleménynyilvánítás szabadsága, a büntetőjogi és büntetőeljárásjogi alapelvek, vagy a gazdasági jogok, például a tulajdonhoz való jog, a szerződés szabadsága, a vállalkozás szabadsága, a piaci verseny védelme stb. A kontinentális Európában a magánjog a római jog hagyományaira épült, és a polgári jog, valamint a kereskedelmi jog akkor indult rohamos fejlődésnek, amikor a kapitalista viszonyok megszilárdultak, és a megerősödő polgárságnak a piacgazdaság jó működéséhez elengedhetetlenül szüksége volt a megfelelő jogszabályi környezetre.

lopást. Ezeket nagyon szigorú és mai szemmel nézve nagyon brutális büntetésekkel sújtja. Egyes muzulmán országokban még ma sem ritka a lefejezés, a megkövezés, a végtagok levágása, vagy a korbácsolás. A saria jog szabályozza a házassági jogot, a társadalmi érintkezés szabályait, például a nők nyilvános helyen történő viselkedését, öltözetét, a férfiak és nők kapcsolatát stb. is.

Az iszlám több szocialisztikus vonást is tartalmaz, például tiltja a nagy vagyon egyenlőtlenségeket, a nem munkával szerzett jövedelmet, a kamatot, kötelezi a tehetősebbeket a zekat, azaz a szegények számára fizetett adó megfizetésére, illetve megköveteli a szegényekről és az elesettekről való gondoskodást.

Az iszlám jogra mind a mai napig jellemző, hogy a jogot alapvetően a Mohamed próféta által megalkotott Korán, és a Mohamed életéről és szokásairól később lejegyzett szunnák, vagy hadiszok határozzák meg. Kizárólag a vallási vezetők jogosultak a Korán értelmezésére, de ebben a tekintetben hatáskörük meglehetősen korlátozott. Megdönthetetlen szabályként érvényesül, hogy csak Allah jogosult törvényt alkotni, ember erre nem jogosult. Tekintettel arra, hogy a Koránt isteni kinyilatkoztatásnak kell tekinteni, a vallási vezetők a Korán rendelkezéseit csak értelmezhetik egy adott helyzetnek megfelelően, de jogot nem alkothattak. A vallási vezetőknek ez a jogértelmezési gyakorlata a fetvák formájában jelenik meg, amely a muzulmán hívőkre kötelező szabály, de maguk a fetvák is gyakran ellentmondásosak. Napjainkban például a vallási vezetők fetvákban nyilatkoznak arról, hogy a dzsihádot miként kell értelmezni, például az erőszak nem megengedett az iszlám szent földjén muzulmánokkal, vagy a helyi keresztényekkel szemben, de alkalmazható a zsidókkal szemben, vagy nyugati célpontok ellen.

Az iszlám jog napjainkban rendkívül sokszínű: az egyik véglet, Szaúd-Arábia, ahol a Korán maga az alkotmány, és az iszlám leginkább ortodox változata, a vahabizmus a kizárólagos államvallás. Az Öböl menti monarchiákban a nyugati parlamentáris demokrácia intézményei ismeretlenek, az uralkodó családok abszolút hatalmat élveznek az államszervezetben, és a vallási vezetés szerepe a politikában is meghatározó. Vannak olyan muzulmán államok, amelyekben a nyugati típusú demokratikus intézmények dominálnak, például Tunézia az Arab Tavasz után, Törökország az Erdogan előtti kormányzás előtt, illetve az alkotmányos monarchiák: Jordánia és Marokkó. Találkozunk olyan államokkal is, a legegyszerűbb példa erre Irán, ahol a demokratikus intézmények léteznek, de csak a dekoráció szerepét töltik be, valójában a vallási vezetés diktatúrája érvényesül.

Az iszlám világban a nyugati jogrendszer, különösen a gazdaságot szabályozó kereskedelmi jog és polgári jog, már a gyarmatosítás idején bevezetésre került, és napjainkban többé kevésbé domináns a különböző muzulmán államokban. A közös vonás azonban az, hogy mindenhol keveredik a nyugati jog az iszlám joggal valamilyen formában, például a polgári jog nyugati típusú, de a családi jog a saria rendelkezésein alapul.

Az iszlám jogban a közjó, mint olyan megjelenik-e rendezőelvként?

A közjó meghatározása rendkívül nehéz még a nyugati államokban is, erre az államtudományi irodalomban is többféle meghatározás létezik. Az Egyesült Államokban például a közjó meghatározása nemcsak a kormány feladata, hanem hagyományosan a lobbik is jelentős szerepet játszanak ebben a tekintetben. Az európai felfogás szerint a közjó, a közérdek meghatározásának feladata a kormányé, amelyik ténylegesen a parlamenti többséget szerzett politikai pártok akaratát követi, de a döntéshozatali folyamatban részt vesznek az ellenzéki pártok és az érdekképviseleti szervek is.

Az iszlám világban a közjó kérdése ilyen értelemben nem merül fel. A Korán, amelyik az iszlám elveit és szabályait meghatározza, olyan isteni akarat, amely az ember által nem kérdőjelezhető meg. Kizárólag a vallási vezetés jogosult arra, hogy a Korán szabályait egy adott helyzetre vonatkozóan értelmezze, de annak alapvető elveitől nem térhet el.

Ha a nyugati szemlélet alapján vetjük fel a kérdést, hogy a gyarmatosítás után létrejött független muzulmán államok mennyiben tudták érvényesíteni a közérdek szempontjait, akkor azt kell megállapítanunk, hogy nagyon sokféle jelenséggel találkozunk, és a kérdés rendkívül komplex.

Az Öböl menti monarchiák kevés demokratikus intézménnyel rendelkeznek, de néhány felvilágosult uralkodó jelentős modernizációs reformot vezetett be, például Qabus szultán Ománban, vagy Mohamed trónörökös herceg jelenleg Szaúd-Arábiában. Az Öböl menti államok lakossága túlnyomó többségében elégedett, mert a viszonylagos anyagi jólét és a stabilitást fontosabbnak tartják, mint a demokráciát. Iránban a lakosság ma már nem támogatja a vallási vezetés diktatúráját, amelyik nemcsak brutális terrort alkalmaz, hanem gazdaság- és külpolitikájával a lakosság életszínvonalát is jelentősen csökkentette.

Az arab szocialista államok nagyszabású reformokat valósítottak meg, földet osztottak, államosították a gazdaságot, jóléti programokat hoztak létre, azonban a gazdaságirányítás rendszere alacsony hatékonyságú maradt, ami hosszabb távon nem tudta biztosítani a népesség jólétét. A nyugati típusú muzulmán államokban viszont nyilvánvalóvá vált, hogy a liberális gazdaság intézményei nem életképesek egy olyan társadalomban, amelyik elvárja a szociális gondoskodást, amelynek feltétele a nagymértékű állami újraelosztás és a korlátozottabb piaci mechanizmusok. Az Arab Tavasz mozgalmi megmozgása kezdetben éhséglázadások álltak, amelyek tiltakoztak a romló életszínvonal, a magas munkanélküliség és a gazdasági-társadalmi egyenlőtlenség ellen.

A Korán erkölcsi parancsai alkalmazásra kerülnek-e ténylegesen a politikában?

Mivel az iszlám világban a vallás és az állam a legtöbb helyen nem került elválasztásra, az iszlám erkölcsi törvényei a politikában is közvetlenül érvényesülnek. Szaúd-Arábiában például a vahabita vallási vezetés rendkívül erős kontrollt gyakorol az állami vezetés fölött, és az ország bel- és külpolitikáját is közvetlenül meghatározza. Erre vezethető vissza például, hogy szaúdi milliárdosok a vahabizmus terjesztésének céljából, sokszor a radikális isz-

lám irányzatait, vagy a terrorizmust támogatják. Elég például a pakisztáni és afganisztáni pastu törzsi területeken szaúdi támogatással létrehozott medresszékre gondolnunk, amelyek később a tálib mozgalom bölcsőjévé vált, illetve a szíriai polgárháborúban a szunnita ellenzék szaúdi támogatására, amelybe később terrorista szervezetek is beépültek. Bin Laden szintén szaúdi volt, kezdetben a vahabizmus elkötelezett híve, később a radikális iszlám egyik irányzatának, a globális terrorizmusnak az ideológusa. Irak megszállása után, amikor a szunnita-ita ellentét kiéleződött, egy iraki síita vallási vezető harcba szólította fel az iraki síitákat, amelynek eredményeként százezrek indultak harcba a szunniták és az amerikai csapatok ellen, fegyveres milíciákat alkotva. A muzulmán államok vallási vezetői is egyhangúlag elítélték fetvájukban az Iszlám Államot, mondván, hogy vezetőjük nem jogosult a kalifaságra, és politikájában eltért az iszlám tanításaitól.

A demokratikusabb muzulmán államokban a Korán erkölcsi szabályai csak nagyon áttételesen érvényesülnek, sokkal inkább a király, mint Jordániában, vagy Marokkóban, illetve a parlamenti politikai pártok határozzák meg a politikát. Sokszor előfordul azonban, hogy a parlamentáris demokráciákban is az iszlámista tendenciák erősödnek. Törökországban például az Erdogan kormány politikáját nagymértékben meghatározza az iszlám hagyományaihoz való visszatérés. Egyiptomban az Arab tavasz után megalakult iszlámista Morsi kormány nyíltan támogatta a Muzulmán Testvériség politikáját, illetve ehhez hasonló jelenséget figyelhettünk meg Tunéziában is, amikor az Arab Tavasz után egy iszlámista politikai párt került kormányra.

Inkább úgy fogalmaznánk, hogy az iszlám tradíciói, elvei, gondolkodásmódja többé-kevésbé mindenhol érvényesül az iszlám világban. Ennek lényeges pontjai a politikában a nyugatellenesség, amelyik az iszlám világ sikertelenségéért, és modernizációra való képtelenségéért a nyugatot okolja, vagy az a hit, hogy az iszlám világ régi dicsőségét csak az iszlám tradícióihoz való visszatérés hozhatja vissza, amelynek eszközét a radikális iszlámisták az erőszak alkalmazásában látják. A radikális iszlám a nyugatnak az iszlám szent földjéről való kiűzését, Izrael megsemmisítését, illetve a középkori iszlám kalifátus létrehozását, az iszlám jog, a saria bevezetését tekintik céljuknak.

Mi a lényege a síita-szunnita ellentétnek?

Mohamed próféta életében nem rendelkezett az utódlás kérdéséről, ezért halála után kialakult az a gyakorlat, hogy Mohamed nemzetségéből választottak kalifát, azt, akit a legérdemesebbnek tartottak. Az ilyen módon választott negyedik, és egyben utolsó kalifa Ali lett, aki Mohamed unokaöccse, és kedvelt lányának, Fatimának a férje volt. Azonban Muávija, a későbbi Omajjád dinasztia tagja vitatta Ali kalifaságát, ami közöttük vitához, majd fegyveres konfliktushoz vezetett. Mivel a küzdelem eldöntetlen lett, tárgyaló bírót kért fel a két fél annak eldöntésére, hogy kit illet a kalifaság. Az Alihoz tartozó csoport, a kháridzíták ezzel nem értett egyet, mert véleményük szerint a kérdést a nép jogosult eldönteni, és emiatt kiváltak Ali csapataiból, és később egy ütközetben meg is ölték Alit. Ali fia, Huszajn ezt követően csa-

pataival megtámadta Muáviját, aki akkorra már kalifává választotta magát. Muávija azonban megölte Huszájnt, amivel Mohamed vérvonala megszakadt, és a kalifaság az Omajjád dinasztiára szállt.

Az ellentét a síiták és a szunniták között arra a kérdésre vezethető vissza, hogy ki választható kalifának. Ez a viszálykodás Mohamed halála után egy évszázaddal később szakadáshoz vezetett a szunniták és a síiták között. A kháridzsiták szerint a kalifát a népből, és a népnek kell választania, azt, aki arra a legérdemesebb. A szunniták a kalifát rendszerint az uralkodó dinasztia tagjaiból választották, a család hosszas vitáját, alkudozását követően. A síiták szerint a kalifa csak Mohamed vérségi leszármazója lehet, mert ez biztosítja a kalifa számára a misztikus tudást, a csalhatatlanságot és tévedhetetlenségét.

A szunnita iszlámban a vallási vezetés, az ulema feladata a világi vezetés, azaz a kalifa legitimitásának biztosítása azáltal, hogy az ulema örökdió az iszlám szabályainak betartása fölött. A kalifa politikai kérdésekben döntött, de mindenkor az ulema iszlámértelmezésének keretei között. A síita iszlámban a vallási és világi vezetés nem vált szét, mert a vallási vezetők, az imámok, a síita felfogás szerint a misztikus tudás letéteményesei, mivel Mohamed, halála előtt átadta Alinak a misztikus tudást, amit vérszerinti leszármazói tovább adtak. Az síita iszlám államban, az immamátusban a vallási vezetőket, az imámokat tévedhetetlennek tartják. Jelenleg Irán az egyetlen muzulmán állam, ahol a síita iszlám modell, a vallási vezetők dominanciáján alapuló állam létrejött.

A síita szunnita ellentét mind a mai napig erőteljesen érvényesül a Közel-Keleten, és a két rivális regionális nagyhatalom, a szunnita Szaúd-Arábia és a síita Irán politikája nagymértékben meghatározza a közel-keleti helyzetet. Szaúd-Arábia a közel-keleti befolyását félti az egyre inkább terjeszkedő síita befolyástól, amelyet „síita felhódnak” neveznek, és amelyik Irántól Irakon, Szírián át, Libanonig húzódik. A Szaddam rezsimek döntése után Irakban újra fellángolt a szunnita síita ellentét, amikor a síita Maliki kormány igyekezett háttérbe szorítani a szunnitákat, akik korábban jelentős részben a szunnita Szaddam rezsimek katonái, titkosszolgálatának tagjai, valamint állami alkalmazottjai voltak. Jemenben a szunnitákat Szaúd-Arábia támogatja katonailag, a síitákat pedig Irán. Az Iráni Forradalmi Gárda hozta létre Dél-Libanonban a síita fegyveres terrorista szervezetet, a Hezbollah-t is, és támogatja a síita alavita Aszad kormányt is Szíriában. A szunnita síita ellentétnek tehát napjainkban nemcsak vallási, hanem aktuálpolitikai jelentősége is van.

Az iszlám államfelfogás mennyiben tér el a nyugatitól?

Mohamed halála után, mint láttuk, a szunniták a kalifátust hozták létre, a síiták pedig az imamátust. A kalifátus rendelkezett bizonyos demokratikus vonásokkal, mert például a kalifát, bár rendszerint az uralkodó dinasztia tagjaiból választották, de a legérdemesebbet. A kalifa hatalmát korlátozta a törzsi vezetők által álló síita tanács, valamint a vallási vezetés is, amelyik az iszlám értelmezésének jogán keresztül legitímálta a kalifát, azaz örökdió a fölött, hogy a kalifa, mint világi vezető az iszlám szabályaitól ne térjen el az állami hatalom gyakorlása során. A mecsetek nemcsak az imádság és a vallási oktatás színhelyei voltak, hanem a politikai vitáké is. Az imámok a vallási szertartások vezetése során politikai kérdéseket is gyakran vetettek fel. A

síita imamátus kevésbé demokratikus, mert a vallási vezetők politikai hatalmat is gyakorolnak, ténylegesen az állami vezetés jogát is.

Az Oszmán Birodalom kialakulásakor az állam szerepe egyre kevésbé volt lényeges, mert az Oszmán Birodalom egy laza, kalifátusokból és emirátusokból álló szervezetté vált, amelyben a legfontosabb identitási pont az ummához, azaz az iszlám közösséghez való tartozás lett, függetlenül attól, hogy azt milyen nemzetiségű vagy faj, például arab, berber, az afrikai fekete lakosság, pastu, perzsa stb. alkotta. A gyarmatosítás idején a gyarmatosító nyugati nagyhatalmak a gyarmati államok határait aszerint húzták meg, hogy mely területeket tudták befolyásuk alá vonni. Ezek a határok így mesterségesek lettek, és nem igazodtak a valódi nemzeti, vallási, vagy törzsi identitáshoz. Ez alól viszonylag kevés kivétel említhető, például Egyiptom, Irán, Marokkó vagy Afganisztán, ahol az államoknak valódi, nemzeti, vagy vallási identitása van. A muzulmán népesség számára a nyugati értelemben vett, a területiségre és a szuverenitásra épülő államban nincs jelentősége, mert a muzulmán népesség identitását elsősorban az umma, az iszlám közösséghez való tartozás határozza meg, ezt követően pedig a törzs, a nemzetség és a család.

Az elmúlt évtizedek közel-keleti eseményei is igazolják, hogy a mesterségesen létrehozott államok nemzetiségi, törzsi és vallási konfliktusai addig a felszín alatt maradtak, amíg egy diktatúra képes volt ezeket elfojtani, mint például Líbia, Irak, Jemen, Szomália vagy Szíria esetében, de a diktatúrák bukása után ezek a konfliktusok meghatározóvá váltak, amelyek lángba borították a Közel-Keletet. Köztudott az is, hogy a radikális iszlám terrorizmus megalapja a törékeny állam, amelyik nem képes megfelelő módon garantálni a biztonságot, mert nem rendelkezik megfelelő hadsereggel és biztonsági szervekkel.

A gyarmatosító nagyhatalmak a gyarmatosítás során ráerőltették a nyugati államszervezet intézményeit az iszlám világra, így a legtöbb muzulmán országban az iszlám és a nyugati államszervezet intézményei keverednek, és eltérő mértékben dominálnak. Több országban, korábban is, de különösen az Arab tavasz mozgalmainak hatására, mint például Törökországban, Tunéziában, Marokkóban, Jordániában, Egyiptomban, Libanonban, Algériában, politikai pártok működnek, szabad választásokat tartanak, és működik a parlamenti demokrácia, akár elnöki rendszer, akár alkotmányos monarchia formájában. Iránban egy sajátosan vegyes rendszer jött létre, amelyben látszólag a nyugati demokrácia intézményei működnek, de politikai pártok nélkül, ténylegesen pedig a síita vallási vezetés diktatúrájaként. Az Öböl menti monarchiákban a nyugati állami intézmények ismeretlenek, az uralkodó abszolút hatalmat élvez, és az állami szervek elnevezése, emír vagy szultán, síita tanács (amely tanácsadó vagy képviselői szerv), ulema (vallási vezetés), vagy saria bíróságok, is az iszlám hagyományok szerinti. Sok muzulmán állam működött, vagy működik olyan diktatúráként, amely elnöki rendszer, de a politikai pluralizmus hiányzik, mert tiltott a politikai pártok működése, és nincsenek szabad választások, mint például az Aszad rezsimek Szíriában, a volt iraki Szaddam rezsimek, illetve korábban Tunézia vagy Algéria.

A radikális iszlám mozgalmak hatására az utóbbi évtizedekben létrejötték olyan, az elnevezésükben kalifátusnak nevezett államok, vagy államszerű képződmények, amelyek vagy önálló államként működnek, például az Iszlám

Állam Irak és Szíria területén, vagy a Talibán Afganisztánban, illetve „állam az államban” szervezetként jöttek létre, mint a Boko Haram Nigéria északi részén, a Hezbollah Dél-Libanonban, vagy a Hamász a Palesztin Állam gázai övezetében. Ezek, a ténylegesen államként működő szervezetek valójában ténylegesen terrorista szervezetek, amelyek brutális diktatúrát hoztak létre, és terrorizálják a lakosságot. Az ún. modern „kalifátusok” semmiben nem hasonlítanak a középkori kalifátusokhoz, és nem követik az iszlám elveit sem, hanem hasonlóan a kommunizmushoz vagy a fasizmushoz, olyan totális diktatúrák, amelyek igyekeznek felszámolni az emberi civilizáció hagyományait.

Ténylegesen fenyegeti-e az iszlám Európát?

Az iszlám világ, mint ahogyan már eddig is világossá vált, a valóságban rendkívül sokrétű és differenciált, így a kérdésre is csak árnyalt válasz adható.

A radikális iszlám gyökere az iszlám világ modernizációra való képtelenségében és a nyugathoz képesti lemaradásában gyökerezik, amelyért az iszlám világ a nyugati beavatkozást teszi felelőssé. Mivel az iszlám világban a második világháborút követően kialakult nyugati típusú államok, és az arab szocialista modellek egyaránt sikertelenné bizonyultak, a muzulmán népesség körében egyre inkább elterjedt a kiábrándultság, ezzel együtt az a hit, hogy vissza kell térni az iszlám hagyományaihoz.

Ezt a nézetet elsőként a múlt század elején Egyiptomban létrejött Muzulmán Testvériség képviselte, amelyik nemcsak a nyugatot tartja az iszlám ellenségének, hanem a nyugat-barát Öböl-menti monarchiákat is, amelyek véleménye szerint létretevére a helyes útról. A Muzulmán Testvériség – nem utolsó sorban az üldöztetés hatására – egyre inkább radikális elveket kezdett vallani, és úgy tartotta, hogy az iszlám hagyományait erőszakos eszközökkel kell terjeszteni. Ez az ideológia hatással volt a palesztin népességre is, ahol a Hamászt a Muzulmán Testvériség hozta létre radikális iszlámista szervezetként, amelynek fő célja Izrael megsemmisítése. A radikális iszlám terjedésének második mérföldköve az iráni forradalom volt, és az iráni külpolitika jelenleg is a radikális iszlám exportőre, amelynek célpontja Izrael (a „kis sátn”) és az Egyesült Államok (a „nagy sátn”).

A második világháború után a radikális iszlám nyugatellenessége egyre inkább amerikaellenességet kezdett jelenteni, mert elsősorban az Egyesült Államokat tartották a beavatkozó imperialista hatalomként, és egyre kevésbé Európát.

Bin Laden ideológiájában is az amerikaellenesség kezdett központi kérdésévé válni, miután az első öböl-háború idején a szaúdi királyi család nem tartott igényt az öböl segítségére, helyette beengedte az amerikai csapatokat az iszlám szent földjére, Szaúd-Arábia területére. A globális iszlám terrorizmus ideológiáját is bin Laden hozta létre, amelynek lényege, hogy nemcsak az iszlám szent földjén, hanem nyugati területeken is támadni kell nyugati célpontokat, tekintet nélkül arra, hogy azok civilek, vagy sem. Az al-Kaidán kívül más radikális iszlám terrorista szervezetek, mint például az Iszlám Állam, a libanoni Hezbollah, a jemeni AQIM, vagy a szomalíai al-Shaabab is rendszeresen követ el terrorista merényleteket Európában, de célpontjaik főként a nyugat-európai államok. Ilyen értelemben az iszlám radikális terrorista szervezetek közvetlen veszélyt jelentenek Európára.

Megbízható felmérések vannak azzal kapcsolatban, hogy a muzulmán né-

pesség elég magas aránya (10-20 % közötti) támogatja a radikális iszlámot, és köztudott, hogy bin Laden maga is ikonná vált a muzulmán népesség körében. Sokan arra hivatkoznak, hogy a muzulmánoknak csak a kisebbik hányada ért egyet a radikális iszlám törekvéseivel, de ha abból a szempontból tekintjük ezt az eredményt, hogy a muzulmán népesség 1,8 milliárd, akkor ez a szám önmagában is jelentős tömeget tesz ki.

Másik veszélyforrás az ún. „magányos farkasok” problémája. Különös jelenség, hogy azok a fiatalok, akik nyugati államokban születtek, második, vagy akár harmadik generációs muzulmánokként, és az adott államok állampolgárai, identitási és beilleszkedési zavarokkal küzdenek, és ezért akár az interneten keresztül is könnyen radikalizálhatók a terrorista szervezetek propagandája által. Európában a legtöbb terrorista cselekményt ezek a „magányos farkasok” követik el. Látjuk, hogy az Iszlám Állam létrejötte után is több ezer európai ment el Irakba és Szíriába, hogy az Iszlám Állam katonájaként harcoljon. Visszatértük után egyértelműen biztonsági kockázatot jelentenek.

A radikális iszlámot terjesztik azok az imámok is, akik amerikai, vagy európai mecsetekben a nyugat elleni szent harcba, a dzsihádra hívják fel híveiket. A nyugati liberális elvek, mint a vallásszabadság, a világnézeti szabadság, vagy a véleménynyilvánítás szabadsága, nem teszik lehetővé az ilyen tevékenységek megakadályozását. Európában is egyes fogadtatású volt az új osztrák kancellár, Kurtz azon intézkedése, hogy a radikális iszlámot hirdető imámokat ki kell utasítani az országból.

A menekültkérdésben a leginkább eltérő a vélemények sokasága Európában. Az biztosnak tűnik, hogy Európa nem képes befogadni a menekültek több tízmillió nagyságát biztonsági kockázatok nélkül. A muzulmán országokból Európába érkezők esetében például lehetetlen kiszűrni nemcsak a valódi menekülteket a gazdasági bevándorlóktól, hanem azokat is, akik valamely terrorista szervezet tagjai voltak. Tekintettel arra a körülményre, hogy a muzulmán országok többségében nincs népességnylvántartás, illetve az nem megbízható, a személyek csak olyan módon azonosíthatók, hogy mely törzshöz, nemzetséghez és családhoz tartoznak. A hivatalos személyazonosító dokumentumok sem megbízhatóak, mert az állami titkosszolgálatok lefizetésével ezek ott helyben megvásárolhatók.

Egyre szélesebb körben vetik fel az utóbbi években, miután az európai menekültpolitika kudarcot vallott, hogy a muzulmán népesség kevésbé képes a társadalmi integrációra, tekintettel arra, hogy az iszlám kultúra lényegesen különbözik az európai kultúrától. A multikulturalizmust hangsúlyozó európai liberalizmus ellenére is egyre nyilvánvalóbb tény, hogy az európai nagyvárosok körül gettók alakulnak ki, ahol nagy a munkanélküliség és nő a bűnözés. Dániában például csak mostanában észlelték azt a problémát, hogy a nagyvárosok körül olyan negyedek jöttek létre, ahol a muzulmán lakosság nem beszéli a dán nyelvet, képzetlenek, esélytelenek a munkaerőpiacon, és a bűnözés is magasabb az országos átlagnál. Ezért olyan intézkedést hoztak, hogy a szociális segély feltétele az, hogy minden muzulmán gyermek egy héten bizonyos időt töltsön a dán óvodákban vagy az iskolákban. Elszigetelt példa, de nem jelentőség nélküli, hogy Németországban muzulmán bevándorló fiatalok féltékenységéből öltek meg német lányokat, azért, mert azok nem voltak hajlandók a muzulmán vi-

selkedési szabályokat követni.

Kevésbé közismert, hogy a rendkívül gazdag Öböl-menti monarchiák egyetlen menekültet sem engedtek be országai területére. Egyedül a kevésbé tehető Jordániában van néhány százezer menekült, akik többnyire a szíriai határ menti menekülttáborokban élnek. Európában is csak a legutóbbi időkben vannak olyan elképzelések, hogy a menekülteket Európán kívüli területeken kellene segítségben részesíteni.

Milyen a muzulmán társadalmakban élő nők helyzete?

Az iszlám úgy tartja, hogy a nők természetüknél fogva mások, mint a férfiak, kevésbé intellektuálisak, és sokkal inkább az érzelmeik dominálnak. Ebből következően nem rendelkeznek egyenlő jogokkal a férfiakkal, feladatuk a gyermeknevelés és a családról való gondoskodás. Az iszlám szabályai szerint a nő az apjának, majd a házasságtörtés után a férjének köteles engedelmeskedni. A férj jogosult elválni a feleségtől, és a feleség családja ebben az esetben köteles őt visszavenni. Válás esetén a nő nem rendelkezik azonos vagyoni jogokkal sem. A Korán szerint minden férfinak négy felesége lehet, azzal a feltétellel, ha azonos módon tud gondoskodni róluk, és egyforma figyelmet tud fordítani mindegyik feleségére.

Az iszlám szigorúan meghatározza a nők öltözködési és viselkedési szabályait is. Szaúd-Arábia a leginkább ortodox hagyományokat követi: a nők csak férfi családtagjaik kíséretében tartózkodhatnak nyilvános helyen, és kötelesek az arcukat is lefedni, fekete ruházatot viselni. Mohamed, szaúdi herceg és trónörökös csak a legutóbbi időkben engedélyezte, hogy a nők autót vezessenek, és családi körben részt vegyenek sportrendezvényeken. Szaúd-Arábiában, és főként a tradicionálisabb, vidéki régiókban ma is megengedett a férfiak számára, hogy lánygyermeküket, vagy feleségeiket büntetlenül megöljék a család becsületére hivatkozással, ha a viselkedési szabályokat nem tartják be, vagy házasságtörést követnek el.

A nők helyzete természetesen nagyon eltérő az egyes muzulmán országokban. Törökországban például törvény tiltja a többnejűséget, és a nők egyenlő jogokat élveznek a férfakkal, például munkát vállalhatnak, választójoggal rendelkeznek, és választásuk szerint viselhetnek nyugati ruhákat, illetve fejkendőt. A legtöbb muzulmán országban azonban a nők még ma sem egyenlőek a férfakkal, például kötelesek hagyományos iszlám viseletben járni, fő feladatuk a gyermeknevelés és a családról való gondoskodás, munkát csak a férjük engedélyével vállalhatnak, illetve utazhatnak. Az iszlámnak a női egyenlőtlenség tekintetében olyan erősek a hagyományai, hogy a feminizmus még a nők körében sem igazán népszerű, és a női tulajdonságok tekintetében is a szerénységet, az engedelmeséget és a visszafogott viselkedést tartják vonzóknak.

Tavaly és az idén jártam Izraelben, és a Holt-tenger melletti palesztin területeken is, idén pedig Jordániában a Holt-tenger és a Vörös-tenger partján. A tengerparton egy nyugati számára eléggé mehökkentő látványt nyújtott, hogy a 45 C fokos hőségben a család fürdött a hűsítő vízben, a nők pedig tetőtől talpig fekete ruhában álldogáltak a vízparton, és csak néha engedték meg nekik, hogy derékig bemenjenek a vízbe, úgy, ruhástól. A szállodában az étkezősekhez is gyakran olyan fekete ruhákban jöttek, amely az arcukat is takarta, és csak a szemük volt látható. Nem akartuk őket feltűnően bámulni, de kíváncsiak lettünk volna, hogy az eléjük tett étel milyen módon eszik meg.

„... TÜNEMÉNY, MELY KÁBÍT!” A BRASSÓI FEKETE TEMPLOM A 18. SZÁZADBAN

Koncz Attila

„Vannak vidékek gyönyörű / tájak ahol a keserű / számban édessé ízesül...” – írta Kányádi Sándor, és ezek a sorok jönnek elő újra meg újra az emlékeztet mélyéből, amikor Ziegler Ágnes mind méretében, mind jelentőségében hatalmas munkáját vesszük kézbe a brassói Fekete templomról. Mert nemcsak vidékek vannak, amelyek különleges helyet foglalnak el egy ember, egy közösség vagy akár egy egész nemzet lelkében, hanem léteznek ugyanilyen építmények is. Nem véletlen, hogy legtöbbször templomok, hiszen az Isten teremtette tájnak szinte természetes leképezése az ember alkotta szentély, amit a modern építészettől elszere-ttel nevez a mindenség modelljének.

Arra a kérdésre persze nehéz válaszolni, mitől is válik épp ez vagy épp az a templom ilyen kivételes helyé. Nyilvánvalóan a dolognak van egy személyes meghatározottsága, a szemlélő lelki alkata szerint. Aztán ott a történelmi összetevő, hogy milyen jelentős gondolatok vagy események kapcsolódnak az adott épülethez. És persze az esztétikum, illetve ezzel összefüggésben az egyéni ízlés, a kritikai vélemény is befolyásolja a végeredményt. Mindezekkel eddig is tisztában voltunk, most azonban Ziegler Ágnesnek köszönhetően újabb, fontos adalékot kaptunk a helyes felelet megtalálásához.

De kezdjük egy kicsit messzebből.

Az ember lényegi tulajdonsága, egyszerűsége a kommunikáció. Ez az, ami kijelöli helyét a teremtésben, meghatározza pozícióját a világban, lehetővé teszi neki, hogy társadalmat építsen, és nem utolsósorban, hogy kapcsolatba lépjen a transzcendenssel, Istennel. A kommunikáció fontosságát csak az utóbbi évtizedekben kezdjük megérteni, pedig filozófiai és teológiai jelentőségét már Aquinói Szent Tamás műveiből kiolvashatjuk. De mehetünk még hátrébb az időben, és idézhetjük Szent Ágostont is, aki jelelméletében tesz alapvető megállapításokat a kommunikáció természetével kapcsolatban.

Ami mindezekből most fontos számunkra, hogy – miként Ágoston mondja – a

jel „nem más, mint az a dolog, amely lehetővé teszi, hogy az érzékszerveinkhez eljutó külső forma alapján valami más is eszünkbe jusson”. Követve az egyházatya értelmezését arra a következtetésre juthatunk, hogy a dolgok, amelyek érzékelünk, túlmutatnak önmagukon, illetve – más irányból nézve a kérdést – minden emberi aktus egyszermind kommunikáció is, ami akarva-akaratlan plusz jelentéseket hordoz. Egy templom ezek szerint nem csupán kő és cserép, technológia és esztétikum, művészet és funkció – hanem egy adott közösség társadalmának, hitének, kultúrájának és gazdasági viszonyainak lenyomata. Az építmény maga komplexitásában (az alaprajztól a díszítésen át egészen a legapróbb felszerelési tárgyakig), mintegy jelként viselkedve, közvetítőként tanúskodik minderről.

A kultikus, istentiszteleti hely hasonló szellemű felfogása egy ideje már jelen van a művészettörténeti gondolkodásban. A tér egyszerre fizikai és metaforikus természetű, ráadásul ezek a dimenziók folyamatos kölcsönhatásban állnak egymással. Mivel az újkorban a templom különösen fontos szerepet játszott az egyének és a különböző társadalmi rétegek önreprezentációjának, a téralakítás szoros kapcsolatban állt az ott zajló „csoportdinamikai folyamatokkal, identitást kölcsönző és hagyományt teremtő stratégiákkal, illetve a különböző felekezeti csoportok kialakulásának folyamatával” – írja összegzően Ziegler Ágnes. Munkájában pedig lényegében azt vizsgálja, milyen mozgatórugói lehettek „a templomban aktív személyek vagy csoportok rombolásra, megőrzésre, vagy újjáépítésre irányuló cselekvéseinek, és miként hatottak ezek a tárgyaknak, illetve a tér kialakításának jellegére, sőt, talán még ennél is tovább gondolva, hogyan hatott vissza a templomter kialakítása a közösség önmeghatározására”. Bár az eredményeket összegző fejezet elméleti bevezetése némileg konfúzus, és a kölcsönhatás két lehetséges irányára összerosódik benne, a mi szempontunkból fontos összefüggések, vagyis hogy miként fejezi ki és őrzi meg az épület az aktuális társadalmi viszonyokat, szinte tökéletes kifejtést nyerne a kötetben mind a szociális, mind a felekezeti és az építészeti dimenzióban.

A Fekete templom kitüntetett szerepet töltött be Brassó életében, erről számtalan forrás, közvetlen vagy közvetett adat tanúskodik. Nemcsak a kultusz helyszíne volt, hanem a város legfontosabb reprezentációs tere: uralkodók sorát fogadták itt Zsigmondtól II. József-ig. A reformációt követően egyre erősebbé vált a templom kulturális központi szerepe is, hiszen a főlelkészként működő humanista Honterus körülötte alakította ki tudományos, oktatói és kiadói tevékenységének otthonát.

A templom rendje – hasonlóan a vidéki templomok itt-ott máig fennmaradt szokásaihoz – pontos és hű képét adja a 18. századi város társadalmának. Hogy ki hol ül, pontosan jelzi, milyen helyet foglal el a közösség hierarchiájában. Ziegler Ágnes gondosan rekonstruálja ezeket a pozíciókat, amiből világossá válik, melyek voltak a legerősebb befolyással rendelkező csoportok: a főbíró vezette tanács, a gazdag patríciusok, a céhekbe tömörült kézművesek és végül a papság.

De nemcsak a templomtérben elfoglalt hely árulkodott az illető rangjáról, hanem az is, hogy milyen adományozással erősítette meg státuszát a közösségen belül. Mert korántsem csak az akarat vagy a vagyon nagysága határozta meg ennek a rendjét: a főbíró például senki más nem szárnyalhatta túl még akkor sem, ha egyébként a lehetősége meglelt volna rá. Az építéshez vagy felszereléshez kapcsolódó adományozások ráadásul építárium-funkciót is betöltöttek, ezzel téve időtlenné a donátor társadalmi rangját.

Ziegler Ágnes megállapításai közül kétségtelenül az egyik legfontosabb, hogy magyarázatot talál a kérdésre: az 1689-es nagy tűzvészt követő helyreállítás során miért ragaszkodik a közösség egy olyan térrekonstrukcióhoz, amely teljes egészében anakronisztikus. Hiszen az a szigorú, fizikai módon is megvalósított elrendezés, amit az imént fölvezeltünk, inkább jellemző a középkorra, mint a 18. századra.

A választ – ezúttal is – a korszak politikai viszonyainak vizsgálata adja meg számunkra. A Habsburg-uralom ugyanis különösen represszív szakaszába lépett ekkor, az Erdélyi Fejedelemség megszűnt, annak irányítását a császárnak alárendelt Gubernium vette át. A rendszerváltozás forgószíve tépázta tehát Brassót is, ahol a polgároknak két irányból fokozódó elnyomással kellett számolniuk: az egységesíteni akaró katolikus Habsburgok kormányzása egyszerre veszélyeztette történelmi kiváltságaikat és vallási identitásukat. A Fekete templom gótikus gyökerekhez visszatérő, ugyanakkor egyértelműen evangélikus szemléletű újjáépítése erre adott válasz volt, hogy a múltbéli státusz és előjogok kontinuitásának legitímáló erejével harcoljanak ki a maguk számára előnyös pozíciót az új és még alakuló birodalmi rendben.

A felekezeti dimenzió ezért ölt testet az épületben úgy, mint a konfessionalizáció jele és eszköze. De mit is takar ez a fogalom? Egyetlen szóval annyit tesz, felekezetszerveződés, vagyis azt a folyamatot jelöli, amelynek során az adott vallási közösség egyre inkább megkülönbözteti és elkülöníti magát a többitől. Ennek nagyon szoros összefüggései vannak a társadalmi folyamatokkal, a politikai szférával, de még az államközi kapcsolatokkal is, ugyanakkor kiválóan nyomon követhető a művészettörténet klasszikus terepén, a képi vagy éppen térbeli szférában.

A brassói Fekete templom renovációja is hasonló korrelációk rendszerébe ágyazódik. Hiszen egy olyan sokvallású tér-ségben történik, ahol kisebb és nagyobb szereplők egymással versengve küzdenek olykor magáért a létezés jogáért és a szabad vallásgyakorlat gyakorlati lehetőségéért, vagy pedig a politikai támogatásért, illetve a pénzügyi forrásokért. A lutheránus elvek alkalmazása tehát ebben a kontextusban értelmezendő, és korántsem tekinthető pusztán teológiai célzatúnak. Ahogyan Ziegler Ágnes megállapítja: „Amit az osztrákok bevonulásával a brassóiak veszélyeztetve érezték, az a vallás szabad gyakorlása volt, amelynek kettős, a csoport identitása szempontjából rendkívüli jelentőséggel bíró hozadéka lehetett: a privilegizált státusz és a rendi identitás elvesztésének veszélye. Ennek fényében tekintetbe a brassói főtemplom lutheránus elvek szerint történő újjáépítése a gyakorlati követelmények kielégítésén túl tudatos, városi szinten tett állásfoglalásként, amely az új politikai konstellációban volt hivatott deklarálni a közösség identitását és pozícióját.”

Jó, jó, de hogy jön ide a gótika? – tehetnénk fel a kérdést. Erre a Fekete templom építészeti dimenziójának vizsgálatával találhatjuk meg a választ, ahogyan arra már utaltunk az előzőekben. Mert egy valami biztos: korántsem véletlen, hanem tudatos döntés eredménye az újjáépítők részéről a gótika kiválasztása. Részletes források híján csak annyit mondhatunk, akár a tűzben elpusztult részletek pontos restaurálásáról, akár új elemek előkép nélküli megalkotásáról legyen szó, mindez határozott szándékot feltételez. De mi az, amit a gótika szimbolizálhatott a 18. század elején élő brassói polgárok számára?

A művészettörténet-írás több általánosnak mondható okot feltételezett e tekintetben Európa-szerte. Egyesek szerint a gótika továbbélése csak kényszer volt, és elzár, elmaradott területeken jellemző. Mások a jól bevált technikai megoldásokhoz való ragaszkodással magyarázták. Annak az elgondolásnak is erős táborra volt, amely szerint bizonyos műfajokhoz, elsősorban a templomépítéshez, mint funkcionális feladathoz kapcsolódott a jelenség. Ma már ennél sokkal összetettebbnek és mélyebbnek gondolják a gótizálás magyarázatát a szakemberek, és ez segíthet nekünk a brassói példa elemzésében is.

Ziegler Ágnes meggyőzően bizonyítja, hogy a Fekete templom gótizálását a régi aranykor megidézésének szándéka motiválja. Annak az aranykornak, amely a 13. századi *Andreanum* kiváltságlevelétől egészen Mátyás uralkodásáig tartott, de jelentős részben átmenthető volt a fejedelemség időszakára is, ám a Habsburg-uralom kiépülésével mind távolabbinak és visszahozhatatlanabbnak tűnt. A polgárok elkeseredettségét ráadásul még az is táplálta, hogy meggyőződésük volt: a város és a templom pusztulását az osztrák katonák szándékos gyújtogatása okozta.

Ha valaki végigolvassa Ziegler Ágnes hatalmas munkáját, nemcsak szakszerű, tudományos igényű leírását kapja tehát a Fekete templom építéstörténetének, hanem egy igazi történelmi nyomozómunka részleteibe és végeredményébe nyer betekintést. Izgalom ez a javából, ha nem is az a fajta, amit manapság a televízióban láthatunk. Nem az ösztönök, hanem az értelem izgalma, aminek a logikája viszont sokszor kísértetiesen ugyanaz, mint Agatha Christie-é.

És ha esetleg még ez sem volna elég, hogy meggyőzően bizonyítsuk a tanulmány páratlan értékét, akkor ott van a könyv pazar kiállítása: az igényes tipográfia, a szemet gyönyörködtető képanyag, a nyomdai munka nagyszerűsége – a szerző mellett mindez elsősorban a Martin Opitz Kiadó érdeme. Isten tartsa meg mindannyiuk jó szokását – mi pedig reménykedünk a folytatásban, hiszen annyi fantasztikus száz templom van még Erdélyben. Talán ők is kiérdemelnek majd egy-egy hasonló regényt.

(Ziegler Ágnes: *A brassói Fekete templom – Reformáció és renováció*. Martin Opitz Kiadó, Brassó–Budapest, 2018. 320 p. 7490 Ft)

Petróczi Éva versei

Egy monogramos törülköző

dabasi Halász Bélának és a dabasiaknak

Egy monogramos törülköző –
ennyi maradt utánad,
ha Óminál aludtam,
csak ezt követtem,
ezt az időtől már akkor puha,
HB betűjelű, „tűpárnás”
(az ötágú, domborúra
hímzett koronácskát
neveztem így, bocsnát!)
frottirt, vagy vásznat.

Hová lebegtél tőlem,
miféle távoli időbe,
te, kovacsoltvas kályhás,
régi, pécsi fürdőszoba,
s főként te, Béla bácsi,
annyi igaz mese hőse.

Szavamat elveszi a bánat.

Epigramma

Bakonyi Pistának

Bodajk, Iszka, Fehérvár
verseng ezen úrúrt:
„Ó a mi funk!”
Csituljon ezennel
a harcéri zsvajgás,
hisz a bőség embere ő,
belőle jutnia kell hát
ide is, oda is.
Iszáz-nyúzza, keserves
napjaiban, és amikor
könnyű a röpte, azonképp.

Hang-harang

Molnár Piroskának, a Nemzet Színésznének

A köhögésed mélyén
ott a hangod, a friss,
az ifjú, a hajdani.
Berekednek olykor,
de nem lehet
a hang-harangok,
a harang-hangok,
a zengő szívűek szavát
soha kioltani.

Borhi György

Két haiku

Szél bordta száraz
levelek. Vajon hol jársz?
Mi lehet veled?

*
Szenny, szemét, üres
doboz. A rom tövében
egy koldus motoz.

SZAVAK

Bognár Nándor

Vannak szavaink

Hallunk egy szót. Mögötte, meglehet, bonyolult fogalom rejtőzik, amely csak aprólékos magyarázat után válik érthetővé, de az is lehet, hogy a szó önmagában is életre kel; képes elindítani gondolatokat, érzéseket, hozhat létre sajátos légkört, különös hangulatot. Olykor különleges részként szolgálhat, amelyen tekintve hiteles képet kapunk egy helyzetről, akár saját környezetünkről, kisebb-nagyobb közösségünkről, szokásainkról, szándékainkról, talán még múltunk egyes részleteiről is. Felidézhet a szó emlékeket, eseményeket, személyeket, kulcsként szolgálhat nehezen észrevehető összefüggések felfedezéséhez, biztatást adhat a jelentése által meghatározott tárgy, vagy fogalom részletes megismerésére – de az is lehet, hogy minden sallang, magyarázat, további ismeret igénylése nélkül csupán egy szó. Amit hallunk.

Nyiralás

Legalább középkorúnak kell ahhoz lenni, hogy valaki emlékezzen a Hurrá, nyiralunk! című szovjet filmre. Persze néhány veretes mondas belőle túlélte a filmet, ahogy ez szokás, mint a Kabos Gyula féle „hagymát hagymával”-tól a Tizedes meg a többiek „az oroszok már a spájzban vannak” kitételig. Márpedig érdemes, legalább az említés szintjén emlékezni a bevezetőben említett filmalkotáshoz: ez a szovjet filmek 1972-es budapesti fesztiváljának egyik sikerdarabja, sőt, a későbbiekben gyakran emlegetett alapműve volt. Az 1964-ben készült alkotás helyszíne, a jellegzetes úttörőtábor kicsiben híven szemléltette a „nagy” környezetet. Az országot, meg az egész szovjet rendszert, amelyben mindent „felülről” határoztak meg, mindenki mindent csak felsőbb utasításra tett. A film alkotói a szatíra eszközával éltek, de lehet, hogy ez túl jól sikerült nekik, mert később már nem nagyon kaptak lehetőséget újabb film készítésére. Tudjuk, a nevetségesség tévés kemény eszköz, nagyon kellemetlen helyzetbe lehet hozni általa nemcsak embereket, hanem olyan eszméket is, amelyek erre szolgáltak – de hát hogyan is lehetne komoly arccal elviselni azt a közeget, amelyben például a strandon való fürdőzés a napi programban pontosan előírva szigorúan végrehajtandó parancsra történik, mint „vízben eltöltendő szabadidős tevékenység”... Hosszasan lehetne még viccelődni a „pionyer lager” mindennapjain a talpraesett vörösnnyakkendősök csínytevéséitől a táborvezető elvtárs suta rendcsinálási kísérletéig, egészen a Törpapa-szerű jószágos és bölcs párttitkár mindent rendbetevéséig, de a négy évtizede bemutatott filmről mostanában sok minden más is eszünkbe juthat. Például: lehet-e, ha nem is parancsra, de elvárásra nyaralni? Hogy a minket körülvevő közeg, az ismerősök példái, vagy

akár saját felfokozott igényeink diktálnak-e valamilyen előírt nyaralás-fajta? Vagy: milyenek manapság gyerekeink, rokonaink, és milyen saját családunk nyaralása? Milyen a mienk – ha van? Tudunk-e nyaralni, tudunk-e megfelelően élni azzal a – többnyire nyári – egy-két héttel?

Az átlag magyar ebben is, mint több másban, ahogy mondani szoktuk: felkereste már a ló különböző oldalait. Kezdetben küzdelem folyt a vállalati, vagy a SZOT-beutalókért, amelynek megszerzését követően megtapasztalhattuk, hogy az üdülői élet bizony nem nagyon különbözött az úttörő táborétól, legfeljebb a reggeli zászlófelvonástól és parancskihirdetéstől lehetett eltekinteni. Aztán teltek-múltak az évek, és a magyar állampolgárok jó része nagy lendülettel véve átkerült ama bizonyos ló másik oldalára. Ha nem is fel-, de kiszabadultunk, ennek megfelelően változott, lett „trendi” a nyaralási programunk is. Szomszédasszonyok igyekeztek egymás szavába vágva áradozni, barátok, ismerősök újságolták egymásnak, milyen is volt „olaszba”, „spanyolba”, „görögbe”. Került, amibe került, de mondani lehetett utána: ti csak ott voltatok? Bezzeg mi... Jó lenne hinni, hogy mindezen már túl vagyunk. Túl a hencgős „mi ide is el tudtunk menni, meg oda is” korszakon észre lehetne venni: milyen csodák is vannak idehaza - ráadásul forintért. Hogy milyen gyönyörű is Magyarország, és milyen sok részét nem láttuk még. A nyaralás ugyanis erre is használható – és persze külföldi utazásokra is, hiszen az az időszak már tényleg elmúlt, amikor Prágába Versatil ceruzáért, Bécsbe meg Cornavin óráért mentünk: nő azok száma, akik észreveszik a Hradzsint és a Károly hidat, a Burgot és a Stephanskirche-t. És észrevehetjük rokonainkat, barátainkat, akikkel év közben ritkán tudunk igazán elbeszélgetni. Sőt: kimehetünk a kertünkbe, fánkhoz, virágainkhoz is, hiszen az év folyamán ők se nagyon láttak minket napközben; nem jut rájuk idő, mert dolgozunk reggeltől estig. Biztosan nagyon megörlődne nekünk. Ha figyelünk, a nyárdélutáni csendben talán talán sutognának is nekünk valami. Ha nem is „Hurrá, nyiralunk”-ot, de az ő fordításukban valami hasonlót.

Énekszó

Régen volt: egyik általános iskolai osztálykirándulásunkon valahol a budai hegyekben jártunk, mígnem egyszer csak észrevettünk egy autót, azt hiszem, Pobjeda volt. Megállt tőlünk nem messze, az út szélén. A sofőrt a kocsiiban hagyta kalapot, felöltöt viselő, kicsit hajlott, de jó tartású férfi szállt ki belőle. Gyorsan körülvevők, mert azonnal felismertük: Kodály Zoltán volt. Sutyorogtunk: de jó, tényleg ő a Kodály bácsi, benne van az énekkönyvünkben,

kérjünk tőle autogramot! Meg is kérdeztük: lehet, kaphatunk? Kicsit hunyorgott, nem annyira a napsütéstől, ez inkább a várt kérdésnek szólt, mert-hogy készült ő erre, vett is elő egy kis jegyzetfüzetet, hogy annak egy lapját aláírja – de nem ingyen. „Írok ide valamit a lap tetejére, biztosan tanulatok szolmizálni, aki ezt helyesen kiéneke-li, annak aláírom és odaadom.” Nem részletezem – az aláírt kis papír, Kodály Zoltán autogramjával szobám falán díszeleg, bekeretezve. Mindez, és még sok más is a mindennapos iskolai éneklés bevezetésével kapcsolatos vitákról jutott eszembe. Hogy az emberi erőforrások miniszterének ötletére hogyan reagált a szakma, arról rendre olvashattunk a médiában, csakúgy, mint a pártpolitikai indíttatású ellenvetésekről. Az énekszó kapcsán azonban érdemes más területeket is szemügyre venni. Például azt, hogy immár megünnepeljük a magyar dal napját. Vagy, hogy az UNESCO örökséglistájára is felkerült a népszerű magyar táncművészet mozgalom, ám gyorsan tegyük hozzá mindehhez, hogy van mit helyretenni a magyarországi ének- és zenekultúrában. A rendszerváltoztatás előtti évtizedekben ugyanis, ahogy a kultúra más területeibe, az éneklésbe is keményen beletenyerezt a „szocreál”, már a fiatal korosztálytól kezdve. Iskolai ünnepség, vagy bármilyen összejövetel elképzelhetetlen volt például az úttörő induló, vagy legalább a „Mint a mókus fenn a fán” nélkül.

Teljesen más terület: egy mai fiatal valószínűleg azt is nehezen tudja elképzelni, hogyan kezdődött akkoriban például a Népstadionban egy MTK-FTC meccs. Először is: a két csapat neve Budapesti Vörös Lobogó és Budapesti Kinizsi volt. A játékosok bevonulásakor pedig a hangszórókból erőteljes hangú férfikórus harsogott: „Rajta munkás, fuss a célba, légy vidám és légy erős...” És ez így ment mindenhol: a különféle, főleg vállalati ünnepségeknek fénypontja volt a „zakatolás”. Kézen fogva, mindenki, benn a körben, és harsogva, mert figyelték: „Hegyek között, völgyek között, zakatol a vonat, én a legszebb lányok közül téged választalak! Egy a jelszónk, tartós béke, állj közénk, és harcolj érte...” – ahogy ezt például Gábor Pál kiváló filmjében, az Angi Verában is láthattuk. Aztán csaszuska is volt – ismeri még valaki ezt a műfajt? A szöveget általában valamelyik pártvezetősi kultúros fogalmazta meg, igazodva az aktuális információkhoz, és valahogy így hangzott: „Kovács kartárs, a selej-tet, jujujuju jujj, eldugta egy nagy ládába, hoppedári hophophop.” Siker, nagy nevetés, jó hangulat. Mindezt csak annak bizonyítására idéztem fel, hogy igazoljam: az éneklés kultúrájának volt honnan visszajönni. Ezért lett annyira népszerű a táncművészet mozgalom, ezért „repül a páva” immár rendszeresen, sok éve, és azért idézik ismét gyakran Kodály Zoltán szavait: „Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és a zenét, hogy ne gyötrelm, hanem gyönyörűség legyen a tanulóknak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját.” Ide, az énekléshez kívánczik még egy rövid történet. A határon túli magyar honosításhoz az egyik feltétel a magyar nyelvtudás volt. A csikszeredai magyar főkonzultól hallottam: bement egy középkorú asszony hozzájuk, és előadta, miszerint folyamodna a honosításhoz. Rendben is voltak a papírjai, csak egy feltétel nem volt rendben: nem minősítették megfelelőnek a magyar nyelvtudását. Tudott valamelyest magyarul, de az ügyintézők azt kevéseknek találták. Elszomorodott az asszony, indult is kifelé, de az ajtóból még visszafordult egy pillanatra. Úgy tűnt, eszébe jutott valami, ami akár megoldás is lehetne, de mivel

az ötlet sikerében nem volt biztos, ezért csöppnyi bátortalansággal kérdezte: énekelni nem lehet? Az ügyintézők egymásra néztek – ilyen esettel még nem találkoztak. Aztán, mivel bólintottak, az asszony énekelni kezdett. Gyönyörűen, tisztán, magyarul – hangja betöltötte az irodát, de lehet, hogy még azon kívül is hallották. Talán mondanom sem kell: megkapta a papírokat.

Nevek

Elnézést, leszáll a Beloianisznál? A kérdés a budapesti Fehérvári úton járó egyik villamos ajtajánál hangzott, hangozhatott el – természetesen nem most, hanem jó néhány évtizeddel ezelőtt, amikor ott még a Beloianisz Híradástechnikai Gyár létezett. Merthogy akkor még használatban voltak ilyen és hasonló elnevezések. Például Budapesten, Zuglóban, az Erzsébet királyné útján is azt kérdezte a villamoson a kalauz – aki akkor még volt – a mai Róna utcához

érve, hogy van-e leszálló a Lumumba utcánál – ami persze régebben is Róna utca volt, mielőtt Lumumba lett volna.

Mindez a napokban a hatos villamoson jutott eszembe. Haladt a jármű, a kocsiiban közepes erősséggel zibongott a nemrég felszállt tíz-tizenöt főnyi kisiskolás. Odaértünk a Széna tér utáni megállóhoz, és a hangszóróból még szinte be sem fejeződött a tájékoztatás, miszerint a megálló neve Mechwart liget, a gyerekekből máris bugyborékolva tört elő a visításba hajló kacagás: „Mekvár, lekvár! Mekvár, lekvár!” Szegény tanítónőtől, aki nem győzte féken tartani a nebulók harsányan áradó jókedvét, természetesen nem várható el, hogy Mechwart Andrásról, a magyar villamosipar elindítójáról rögtönzött kiselőadást tartson, talán még az is túlzott elvárás, hogy azt mondja: gyerekek, ő egy híres mérnök bácsi volt, majd mesélje róla, és lehet, hogy a szobrárt is megnezzük. A gyerekekkel együttvihogás, és a „mit csinálunk, így hívják ezt a teret” kijelentés azonban a pedagógus szájából nem volt túl rokonszenves, kiváltképp a hozzátett „nem tudom, minek kell ilyen nevetek adni” megjegyzéssel együtt. Hasonló helyzetnek lehettem tanúja a négyes metró egyik megállójánál, a Szent II. János Pál pápa tér elnevezés elhangzásakor. A gond itt sem a gyerekek „Pálpapa, Pálpapa” vihorászással tarkított bekiabálásával volt, hanem a felnőtt véleményekkel, a „miért nem volt jó az eddigi név, miért kellett átnevezetni?” jellegűekkel. Még anynyi sem hangzott el, véletlenül sem a kísérő pedagógustól, hogy „ő egy híres pap bácsi volt, majd mesélje róla”. A fiatalok és a felnőttek jelentős része valószínűleg nem tudja, vagy nem emlékszik már, hogy ezekkel az említetttel, példaszzerű életpályát befutó, rangos névadókkal szemben voltak ebben az országban – igaz, néhány évtizeddel ezelőtt – teljesen másfajta névváltoztatások is. Nem a sokszor emlegetett

„Andrássy-Sztálin-Magyar Ifjúság-Népköztársaság-Andrássy”, a „Király-Majakovszkij-Király”, vagy éppen a „Róna-Lumumba-Róna” utcanév-átke-resztelésekre gondolok, ezek már sokszor szóba kerültek. Új neveket kaptak azonban annak idején a legnagyobb magyar iparvállalatok is: így lett a Weiss Manfréd Acél és Fémművek Rt.-ből Rákosi Mátyás Művek, a diósgyőri vasasok pedig egyenesen Vlagyimir Iljics Lenint kapták névadónak, így jött létre a Lenin Kohászati Művek. A dunapentelei építő kohászati gyár már építése közben első osztályú futballcsapatot kapott, amelyet Sztálin Vasmű Építők néven indítottak az NB I-ben, és ezek után már nem volt megállás: a magyar cégek sorra megkapták a baráti és nem baráti országok kommunista pártvezetőinek nevét. Az újpesti Ganz Hajógyár névadója a román Gheorghie Gheorghiu-Dej lett, a győri járműgyár az NDK pártvezetőjének nevét kapta, így lett belőle Wilhelm Pieck Vagon- és Gépgyár, a Bányagépgyár homlokzatán pedig a francia Jacques Duclos neve jelent meg. A görög Nikosz Beloianisz neve is így került a Fehérvári úti gyár cégablájára. (Korabeli pesti vicc: Hallotta, hogy új neve lesz a bazilikának is? Lenin Fohászati Művek...) Létezik azonban a honi névváltoztatásoknak egy sajátos, minden bizonnyal csak ránk jellemző sajátossága: az átkezesztelők sokszor igyekeztek lehetőség szerint szellemesen, ötletesen eljárni. A főváros hetedik kerületében például a Rózsa utcát nevezték át az ötvenes években Rózsa Ferenc utcának – talán valamelyest bízva a visszanevezés lehetőségében, és ez be is jött, mert az utca most már ismét Rózsa – de Ferenc nélkül. Ugyanígy lehetett a Belioanisz Híradástechnika Gyárból is egy pillanat alatt Budapesti Híradástechnikai Gyár, azaz folyamatosan BHG. Más történt a Király utcából lett Majakovszkij utcában, ahol a Lövöldé tér közelében létezett egy Majakovszkij nevű eszpresszó is – mert mi más is lett volna ott a neve. Igen ám, de az utca visszakarta a Király nevet, így változtatni kellett az eszpresszó nevében is – lett belőle Maja. Igaz, azóta már egy olasz vendéglátó-ipari egység nyílt a helyén, és az minden eddigi elnevezéstől eltekintett. Tanulságos a Dunakanyar egyik népszerű fürdőhelyén történt névátalakulás is. Munkásszolgalmi pihenőhelyként tartották számon a Szentendrei szigeten, Szigetmonostorhoz tartozó Horány faházakból és egy Duna-parti étteremből álló telepét, ahol korábban esti tábortüzek mellett olykor mozgalmi dalok is felszendültek – indokolt volt tehát, hogy az egész komplexum a Vörös Meteor erdei telep nevet viselje. A rendszerváltoztatás után a fenntartók úgy látták helyesnek, hogy változtatnak a neveken, ide értve az egyébként bárki által igénybe vehető étterem nevét is. Lett tehát a vendéglőből először szimplán, Vörös nélküli Meteor, jelenleg azonban már, igazodva a várható igényekkel – és némileg eltávolodva a korábbi miliőtől – kivilágított Meteor Beach felirat köszönti az arra járókat. Nem sok ország lehet, ahol ilyen gyakori a közhasználatú nevek változása. Rengeg oka lehet ennek – mondhatnánk például, hogy nálunk állandóan olyan nagy mennyiségű jó, frappáns ötlet vetődik fel, hogy ezeket nem lehet visszafojtani, kordában tartani, és ezekhez igazodva nyerne új és újabb elnevezést utcák és terek, vállalatok és intézmények. Nem elvetendő azonban egy másik lehetséges magyarázat sem, amely szerint talán túlzottan erős mifelénk a „felülről” vagy akár az aktuális divat felől jövő vélt, vagy valódi elvárásokhoz történő igazodási kényszer a nevek megválasztásakor, és ez nem nélkülöz átnevezéseket, olykor többszörösen is. Vajon melyik változat a helytálló? Lehet választani.

VÁRÚRNÓ A TORONY FOKÁN

Koncz Attila

„Une Sainte en son auréole,
Une Châtelaine en sa tour,
Tout ce que contient la parole
Humaine de grâce et d'amour...”

Paul Verlaine

Van egy régi közhely a művésszel kapcsolatban: ő az az ember, aki csak ül az elefántcsontból épült tornyában, és mást sem tesz, mint lenézi az egyszerű halandókat. De ez a kép legtöbbször nemcsak merőben igazságtalan, hanem alapvetően téves is. No, nem éppen a torony vonatkozásában, hiszen a művész valóban ott tölti ideje nagy részét, magányosan és messze a járőrszint fölött, hanem a nézés irányát tekintve. Mert ő egyáltalán nem lefelé, hanem épp ellenkezőleg, az égre fordítja szemét – átélve, újraforgalmazva és közvetítve számunkra azt a tudást, ami csak onnan jöhet.

Ha föl tesszük a kérdést, vajon mi lehet ennek a bizonyos transzcendens tapasztalásnak a lényege, Verlaine-hez fordulva azt válaszolhatjuk: mindaz, amit csak az emberi szó kegyelemről és szeretetről kifejezni képes. És talán nem tévedés ehhez hozzáfűzni, hogy a maga anyagtalansága révén a zene az, ami a leginkább alkalmas erre a nagyszerű hivatásra. Ha pedig a művészre úgy gondolunk, mint aki ennek közvetítője, máris egészen más megvilágításba kerül, sőt egyenesen szükségszerűvé válik a világtól való elvonulása, belső csendje és koncentrátsága – mindaz, ami a médiumszeret betöltésének alapvető, bár korántsem elegendő feltétele.

A nyitottság mellé ugyanis szükség van legalább akkora elszántságra, kitartásra, szorgalomra is. Hiszen a technikai tudást, a mozdulatok rutinját, a test automatizmusát korántsem adják ingyen, hanem csak vérért és verejtékért cserébe. Mindennap, éveken át és egy életen keresztül kell letenni az asztalra azt a munkát, ami megadja a lehetőséget a művésznek, hogy a forma helyett a tartalomra koncentrálhasson.

Szinte felfoghatatlan, hogy vannak, akik saját személyükben meg tudják valósítani ezt az egységet, összhangot, harmóniát (vigyázat, fokozás volt, nem pedig pusztá halmozása a szavaknak), Razvaljajeva Anasztázia hárfaművész játéka azonban mindennél jobb bizonyíték rá, hogy a csoda igenis lehetséges.

De nemcsak a mennyei és a földi logika összekapcsolása győz meg minket tehetségének kivételességéről, hanem az a stílár, műfaji és partnerválasztásban megnyilvánuló sokszínűség is, ami azonnal nyilvánvaló válik, ha kezünkbe vesszük a *Duo Musiciens Libres* és a *Duo Sera* tagjaként készített lemezeit. Az előbbi felállásban Környei Miklós gitárművész, utóbbiban pedig Selejto Erzsébet szaxofonművész szegődik társául, és ezek az első pillantásra talán különösnek ható párosítások a figyelmes fül számára minden kétséget kizáróan igazolják, hogy a jó zenész számára semmi sem lehetetlen.

Nyilván nem véletlen, hogy a *Duo Musiciens Libres* már névválasztásában is a szabadságot hangsúlyozza. De félre ne értsük: nem a „mindent megtehetek” szabadsága ez, hanem a „mindenre nyitott vagyok” viszonyulása. A két előadó olyan elsőpró átéléssel száguld végig a képzeletbeli spanyol zenei tájon, mintha nem lenne holnap. Egyszer élünk, de akkor nagyon – idézhetnénk a népszerű közhelyt, és ennek fényében korántsem meglepő, hogy a darabok között ott találjuk Manuel de Falla (1876–1946) „*La Vida Breve*”, vagyis „*Rövid élet*” című spanyol táncának átiratát, a szerző azonos című operájából. Mert éppen ez a határokat nem ismerő, izgatott és izgató, ugyanakkor az elmúlással versenyt futó szabadságmámor a védjegye a lemezeknek, egyszerre tanúságot téve a művészek egymást szinte kézen fogva húzó, röpitő összhangjáról, illetve az ember számára kiszabott idő eltöltésének egyetlen értelmes módjáról. A két hangszer pedig úgy működik ebben a közös muzsikálásban, mint a két princípium, a férfi és a nő tökéletes kettőse: a Razvaljajeva Anasztázia által megszólaltatott hárfá nemcsak a szilárd alapot adja meg a darabban, hanem érintés finomságú hangjaival inspirációt is ad a harsány-szertelen gitárnak.

Utazásra, bár tematikájában és hangulatában másfélre hív a *Duo Sera* lemeze, ahogyan címében is ígéri: „*A reneszánsztól a tangóig.*” Amit az imént még a szabadságról mondtunk, annak a helyére itt már a bizonyosság érzése lép. Kevésbé pulzáló, ugyanakkor filozofikusabb a hangvétel, a hárfá és a szaxofon helyett, hogy a másikat üzné, inkább belebújik a másikba, vagy még inkább: indaként öleli körbe partnerét. Kiegyensúlyozottabbak itt a viszonyok, kevesebb a kilengés, még Astor Piazzolla (1921–1992) „*Bordel 1900*” című tangója is inkább okos párbeszéd, mintsem szenvedélyes vallo-más. Ugyanez a mély intellektualitás jelenik meg a Debussy-darabok előadásában is, amely mégis könnyed tud maradni: a súlyt inkább saját vállukra veszik az előadók helyett, hogy hallgatójukra terhelnék. Ez a könnyebbség ugyanakkor egyáltalán nem jelent felmentést a befogadó számára, hiszen a lélek finom rezdüléseit neki magának kell felfedeznie a hangok mögött. A hárfának megint csak új oldalát mutatja meg itt Razvaljajeva Anasztázia játéka: minden, általa megszólaltatott hang a tudatosság és a belőle fakadó harmónia megtestesülése a pillanat múlandóságában. Olyan bizonyosság, ami túllép a fizikai létezés korlátain, és nemcsak megvalósulásával képes hatni, hanem azt követő hiányával is. Ennél többet pedig művész aligha kívánhat.

(*Duo Musiciens Libres: Española. Aviso Studio, 2014.*, *Duo Sera: From the Renaissance to the Tango. Aviso Studio, 2016.*)

STÁDIUM

Társadalmi és Kulturális Hírlap

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ:

Pozsgay Imre

FŐSZERKESZTŐ:

Fazekas István

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:

Petróczi Éva

KIADJA:

Editio Librorum Kft., Százhalombatta

FELELŐS KIADÓ:

az Editio Librorum Kft. ügyvezetője

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Bordás Mária

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Arany Lajos (olvasószerkesztő, anyanyelvi lektor)

Bertha Zoltán (esszé),

Bognár Nándor (lapigazgató)

Czifrik Katalin (közéleti hírek),

Szigetvári József (kulturális hírek)

Tomcsányi Gusztáv (tördelőszerkesztő)

Terjeszti a Lapker Zrt.

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

10 lapszám esetén 2600 Ft

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

2440 Százhalombatta, Kodály stny. 26.

Telefon-fax: 06/23-354-447

Honlap: www.stadiumlap.hu

Ára: 300 Ft

ISSN 2063-5389

Sajtónyelvőr

„Hátat fordítanak a gyökértelenségnek”

Képzavarok–4.

Rövid idő alatt elcsépelte a média a *szembemegy* igét; szemléletesnek tetszik, ám elburjánzott, s a vele alkotott szerkezetek gyakorta suták, sőt képzavarnak bizonyulnak: „A válságban a cég *szembemegy* a befektetői *igényekkel*”; „a *film szembemegy* a thriller klasszikus *műfaji jellemzőivel*”. Az említett igét tartalmazó alábbi közlések pedig egyenesen képtelenségek, a képzavar képzavara: „a bank *szembemegy* korábbi *üzeneteivel*” (értsd: *saját* korábbi *üzeneteivel*); „a politikus *nem fog szembemenni* eddigi határozott *elképzeléseivel*”. Az rendben volna, ha találkozna önmagával, mint Karinthy ama bizonyos fiatalemberrel... Ám „szembemenni” *saját* elképzeléseivel... Precíz, szabatos szinonimák (a szövegkörnyezettől függően): ellenkezik, ellenszegül, dacol, szembeszáll, provokál, ellentmond, rációfol stb.

Az *áttörés* szót, illetve a *kitörési pont* szó szerkezetet hallva, olvasva a rodeóra vagy valami harci jelenetre asszociálunk... Ám a médiakulik egy része – rejtélyes okból – a kutatásra, a gazdaságra, az oktatásra, a kultúrára. Jelentéstanítás és képzavar keletkezik így.

„Forradalmi *áttörés* a herpesz kezelésében”; „*Áttörés* az összejtudatásban: a megoldás a csontvelő”. A citált közlések „áttörés”-ei helyébe szabatos a következő szavak valamelyikének illesztése: *változás, eredmény, előrelépés, fejlődés, siker*.

„A magyarok tudása és mezőgazdasága *kitörési pont* lehet a gazdasági válságból Magyarország számára”; „*kitörési pont*: az iskola”; „A zöld gazdaság lehet a *kitörési pont*”; „A határon átnyúló idősellátás fontos *kitörési pont* lehet”; „*Kitörési pont* lehet a megújuló energia”; „*Kitörési pont* a 6 millió hektár termőföldünk”; „*kitörési pontot* jelent a *humán erőforrás fejlesztése* is”. Ezek a legkevésbé sem *pontok*, hanem a válságból való kilábolás nagy társadalmi, gazdasági, földrajzi területei; széles előrelépési (szín)terek, fejlesztési módok, eszközök. A megjelölt szavak helyére, elkerülve az idegenszerűséget és pontatlanságot, illetve az újabb képzavart is (pl. nem *nyúlhat* a határon túlra egy *pont*), ezek kívánkoznak: a nehéz helyzetből való kijutás lehetőségének területe, eszköze; az előrelépés, a fejlődés színtere, fejlesztési ágazat. Az utolsó közlésben ráadásul felesleges a *jelent* szó. Mondjuk tehát így: az előrelépés módja a humán erőforrás fejlesztése is.

Hasonlóképpen pontatlan és képzavaros további néhány „pont” használata is. „Országszerte 19 oltópont tart nyitva”; „A lakosság széles körű tájékoztatása céljából nyílt meg az információs *pont*” – tájékoztat a média. Nyelvszemléletünknek megfelelően, a teret érzékeltető kifejezéssel: ... oltóhely (oltóhelyiség, oltótér) tart nyitva; információs, tájékoztató iroda (helyiség, terem, csarnok, épület, ház, tér, térség).

A nyelvhasználati agresszió egyik szemléletes példája a *brutális* szó unostalan ismételtetése. Nemcsak elcsépelte divatkifejezés ez: a vele alkotott mondatok némelyike példa a jelentéstanítással elegy képzavaros közlésekre is: „Egyik kedvenc filmem a Céllövölde, amelyben egy *brutálisan emberséges* nyomozót alakítottál”; „a parfümbomba *brutálisan szelíd* fegyvelmezőeszköz”. Vagy brutális, vagy emberséges... Vagy brutális, vagy szelíd. Tudniillik ezek egymást kizáró jelzők. E ködszürke nyelvhasználat kedvezőtlen következménye lehet, hogy az ilyen beszédben a szavak elveszítik – eredeti – értelmüket, és már semmi nem jelent semmit...

Egy hasonlóan erőszakos tartalmú divatszó sem marad ki a képzavarok gyártásából: „nehéz olyan példányt kifogni belőle [egy autófajtából], amelyben nem *horrorisztikusan* sok a kilométer”; az ételnek „vagy az ára *horror* vagy a mennyisége *horrorisztikusan* kicsi” – olvasom az interneten. Mitől horrorisztikus, ami sok, ami nagy, ami kicsi? Alighanem csak a pontatlan, pongyola szófüzéstől...

Kérdést citálunk egy internetes portálról: az egyik énekesnőnek „*beletört a bicskája*” egy elődje *dalába*? A dalba beletört bicska... Nem mindennapi képzavar.

„A *gyár* biztosan *megveti lábát a magasabb osztályban* is”. És miután megvetette a lábát, barátságosan kezét nyújt egy másik gyárnak...

„Ma ismert civilizációnk – úgy tűnik – *leírta saját körét, saját maga felélésében immár a gyökereikig hatolt*.” Köröket író és gyökereikig hatoló (gyökérrágó?) civilizáció... Izgalmas kép, de inkább homályos, zavaros. Talán valami ilyesmit szeretett volna közölni az idézett mondat gyártója: Ma ismert civilizációnk – úgy látjuk – teljesen felélte saját tartalékait, végleg elfogyott az ereje.

„A város igen komoly „*ütőkártyája*” az orvosképzés, de ezenkívül vannak még *kiaknázatlan lehetőségei*.” A képzavarokat oldva, világosan: A városban elismerten színvonalas az orvosképzés, és más fontos szellemi tartalékai is vannak.

„A *sehová sem tartozás gyökértelenségének végleg hátat fordítani a magyar állampolgárságot igazoló okirattal lehet*”. Magyarul: A sehová sem tartozás helyett kötődni, a gyökértelenséget feledve, feledtetve beilleszkedni...

A képzavar – az olvasó szempontjából – az egyik legmulatságosabb, a közlő felől tekintve pedig az egyik legnevetesebb nyelvi hiba. Az egész mondatonkat fenékre ülteti belőle egy is. Ezért (is) gondoljuk meg kétszer, mit mondunk ki, mit írunk le. Így elkerülhetjük, hogy kikacagják szófüzésünket, mondatalkotásunkat.

Arany Lajos